11. Sınıf

Coğrafya

akıllı defter

ÇÖZÜM®

Bu ürünün bütün hakları

ÇÖZÜM DERGİSİ YAYINCILIK SAN. TİC. LTD. ŞTİ.*'ne aittir.*

Tamamının ya da bir kısmının ürünü yayımlayan şirketin

önceden izni olmaksızın fotokopi ya da elektronik, mekanik

herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılması, yayımlanması ve

depolanması yasaktır.

Kapak

Çözüm Yayınları Grafik Birimi

Dizgi

Çözüm Yayınları Dizgi Birimi

Baskı Tarihi

2015, Ankara

Baskı

Yorum Matbaacılık

0 312 395 21 12

ÇÖZÜM®

Çözüm Dergisi Yayıncılık Ltd. Şti.
Alınteri Bulvarı 1. Sok. No: 27 Ostim / Ankara
Tel: 444 0 407 • Fax: 0. 312. 385 61 00
www.cozumyayinlari.com.tr • cozum@cozumyayinlari.com.tr
www.facebook.com / cozumyayinlari

Sunuş

Değerli Öğretmenim,

FATİH Projesi ile ülkemizdeki hemen hemen tüm okullarımıza "akıllı tahtalar" yerleştirildi ve siz değerli öğretmenlerimizin kullanımına sunuldu. Akıllı tahtalar doğru bir şekilde kullanıldığında öğrenme süreçlerini hızlandıran, öğrenme düzeyini artıran etkili bir eğitim aracıdır.

Akıllı tahtaların etkili bir şekilde kullanılabilmesi için seçilecek içerik büyük önem taşımaktadır.

Çözüm Yayınları, akıllı tahta ile ders işleme sistemini Türkiye'de ilk uygulayan kuruluştur. Bünyesinde barındırdığı tüm derslerde bu sistem günümüze kadar başarı ile kullanılmıştır. Bu teknolojiyi kullanmanın getirdiği tecrübe ile hem öğrenci hem de öğretmeni aktif bir şekilde derste tutacak, öğrenme becerilerini maksimum düzeye çıkaracak içerikleri üretmek, Çözüm Yayınlarının kültüründe yer alan önemli bir birikimdir.

Şu an kullandığınız bu eser, bu birikim ve tecrübenin bir ürünüdür. Uygulamalar sonucunda her yıl geliştirilerek bugünkü hâlini almıştır.

Bu ürünün tamamlayıcısı olan "Akıllı Tahta Programı"mız ile öğretmenlerimiz tahtada dersini anlatırken öğrencilerimiz basılı bir materyal olan akıllı defterlerinden dersi takip edecek ve sizin tahtaya yazdığınız bilgileri defterlerine not edeceklerdir.

Yeni bir yaklaşımda bulunarak **Öğretmenler İçin Özel Akıllı Defter** hazırladık. Öğretmenlerimiz için hazırladığımız bu defterde, öğrencilerimizde bulunan Akıllı Defterlerdeki not almak için bırakılan boşluklar dolduruldu. Öğrenci defterinde olmayan ancak öğretmen defterinde yer alan kısımlar farklı bir renk ile belirtilmiştir.

Öğrenci defterinde olmayan, öğretmenlerimizin ders anlatımı sırasında öğrencilerimize not aldırması gereken yerler

2. Oksijen Döngüsü:

Canlıların aldıkları besinleri enerjiye dönüştürebilmeleri için oksijen gereklidir. Atmosfer % 21 oranında oksijen içerir.

✦ **Doğada Oksijen Üretimi**

☆ *Fotosentez*

☆ *Fotoliz (Güneş ışığı etkisiyle suyun oksijen ve hidrojene ayrışmasıdır.)*

Öğretmenlerimiz için özel hazırlanan bu akıllı defter sayesinde, akıllı tahta olmadan da öğretmenlerimiz ders işleyebilir. Derslerden önce, anlatacakları konuları gözden geçirebilir.

Ders anlatımı sırasında kullanacakları ek materyallerin notlarını defterlerine alabilirler.

Birlikte başarmak dileğiyle…

Çözüm Yayınları

İçindekiler

1. BÖLÜM: Doğal Sistemler 5

2. BÖLÜM: Beşeri Sistemler (Nüfus Politikaları) 24

3. BÖLÜM: Beşeri Sistemler (Ekonomik Faaliyetlerin Türleri)..... 36

4. BÖLÜM: Mekansal Bir Sentez: Türkiye 48

5. BÖLÜM: Küresel Ortam Bölgeler ve Ülkeler 95

6. BÖLÜM: Çevre ve Toplum 124

ÇÖZÜM®

BİYOÇEŞİTLİLİK

Bir sahada yaşayan bitki ve hayvan türü sayısının, genlerin, ekosistemlerin ekolojik olayların oluşturduğu bütünlüğe **biyoçeşitlilik** denir. *Sıcak – nemli alanlarda biyoçeşitlilik fazla iken, soğuk alanlarda azdır.*

not

1,5 ile 4 milyon arasında canlı türünün yeryüzünde bulunduğu sanılmaktadır.

not

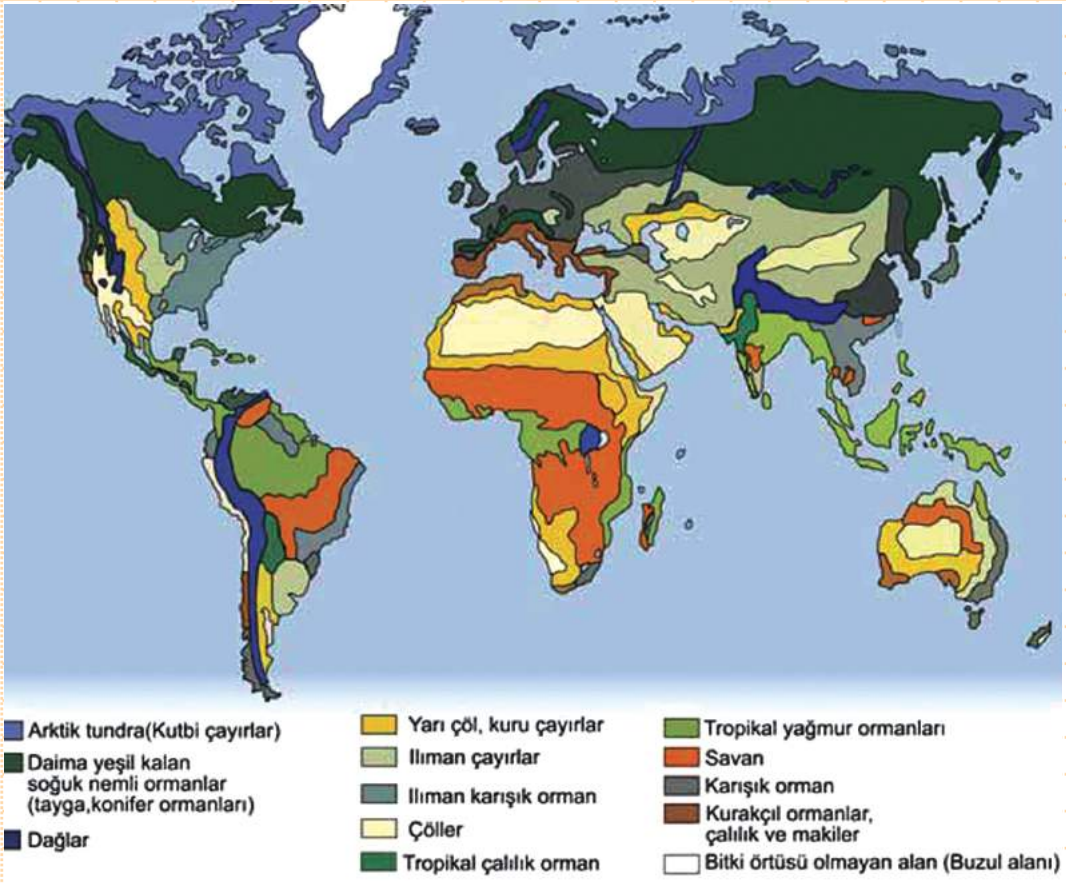
Bir kayın ağacı saatte 40 kişinin çıkardığı CO_2'i tüketip, 70 kişinin tükettiği oksijeni üretir.

BİYOM NEDİR?

Benzer bitki ve hayvan topluluklarını barındıran bölgelere biyom denir.

YERYÜZÜNDE KAÇ TANE ANA BİYOM BULUNMAKTADIR? BUNLAR NELERDİR?

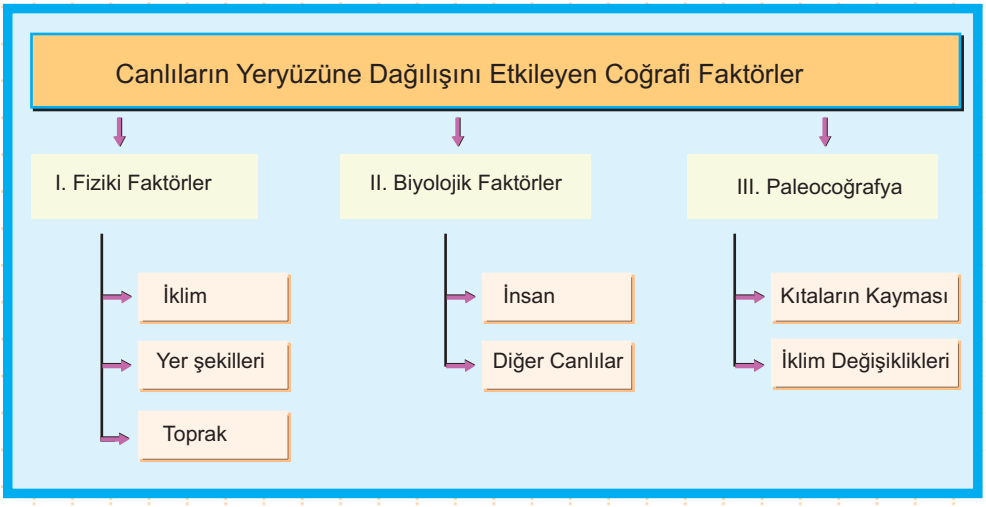
12 adet biyom bulunur. Bunlar ayrıntılarıyla arka sayfada verilmiştir.

Yeryüzündeki Biyomlar

Biyom	Bitki Örtüsü Özellikleri	Tanıtıcı Hayvanlar
Tropikal Yağmur Ormanları	Dört mevsim yeşil kalan uzun boylu geniş yapraklı ağaçlar ve otsu uzun bitkiler	Fil, şempanze, timsah, orangutan, yarasa, kartal, yılan, kaplan, jaguar, leopar
Savan	Yaz yağışlarıyla yeşeren uzun boylu otlar	Zebra, zürafa, fil, aslan, çita, bizon, antilop
Çöl	Kaktüsler ve çalılar	Deve, yılan, kertenkele, örümcek
Ilıman Yaprak Döken Ormanlar	Kayın, kestane, ıhlamur, meşe, karaağaç, kavak	Kartal, ayı, sincap, fare, rakun, gelincik, samur
Ilıman Çayırlar	Step, preri, çayır gibi otlar	Lama, bizon, antilop
Çalılık (Maki)	Zeytin, mersin, defne, zakkum, keçiboynuzu, lavanta, kekik	Kıl keçisi, dağ keçisi, yaban keçisi, deniz kaplumbağaları
İğne Yapraklı Ormanlar	Sürekli yeşil kalan tayga ve boreal ormanları	Samur, vaşak, kunduz, geyik, ayı
Tundra	Kaya yosunları, likenler, otlar, küçük çalılar	Ren geyiği, kutup tilkisi, boz ayı, karibu
Deniz Biyomları	Bitkisel planktonlar	Balıklar, midye, yengeç, deniz anası, ahtapot
Tatlı Su Biyomları	Saz, kamış, nilüfer, bitkisel planktonlar	Balıklar, kurbağalar, solucanlar, yumuşakçalar
Kutuplar	Yoktur	Kutup ayısı, kutup tilkisi, penguen, fok
Dağ Biyomları	Yükseltiye göre değişen geniş, iğne yapraklılar, çayırlar ve kalıcı kar	Kartal, dağ keçisi, tibet öküzü, yırtıcı hayvanlar

Canlıların Yeryüzüne Dağılışını Etkileyen Faktörler

I. Fiziki Faktörler:

a) İklim:

İklim, canlıların yaşamını ve yeryüzündeki dağılışını sıcaklık, yağış, nemlilik ve rüzgarlar gibi iklim elemanları ile etkileyen en önemli fiziki faktörlerdendir.

Adaptasyon:

Bir canlının yaşadığı ortama uyum sağlayarak yaşama ve üreme şansını artıran kalıtsal özelliklerin tümüne **adaptasyon** denir.

Adaptasyon İçin Örnekler:

Tropikal ağaçların köklerinin kısa ve yüzeyde olması, kaktüs köklerinin uzun ve derinde olması, develerin suyu tasarruflu sindirmeleri ve depo etmeleri...

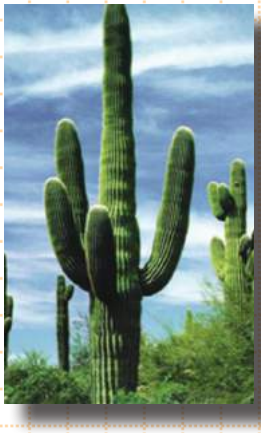
1) Tropikal Yağmur Ormanları

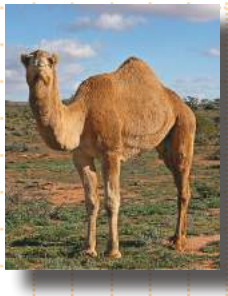

Tropikal Yağmur Ormanları Biyomu Özellikleri:

Sıcaklık ve nem istekleri yüksek olan uzun boylu ağaçlar ve orman altı florası bulunur. Toprak tipi verimsiz laterittir.

2) Sıcak Çöller :

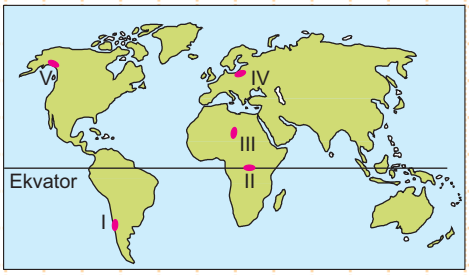

Çöl Biyomu Özellikleri:

Bitki ve hayvan bakımından fakirdir. Toprak tipi verimsiz çöl toprağıdır. Su sorunu ve taban suyu seviyesinin düşük olması nedeniyle kökler uzundur.

Örnek

Canlıların yeryüzüne dağılımı ve yoğunluğunu belirleyen en önemli faktör sıcaklıktır. Örneğin aşırı sıcak çöl bölgelerinde fotosentez için yeterli su üretimi olmadığından canlı yaşamı için olumsuzluklar ortaya çıkar.

Buna göre, haritada verilen hangi bölgede canlı yaşamı için uygun şartlar daha azdır?

A) 1 B) 2 C) 3 D) 4 E) 5

3 nolu alan çöl bölgesi olduğundan canlı yaşamı azdır.

3) Soğuk Çöller:

Yaşam daha çok yağışlı kıyı kesimlerdedir. Fok ve beyaz kutup ayıları sudan karşıladıkları canlılarla beslenirler.

Kutup Biyomu Özellikleri:

Yıl boyunca termik yüksek basıncın etkisinde soğuk çöl alanıdır. Bitki yaşamı yoktur. Kutup ayısı, penguen gibi canlılar yaşar.

b) Yer Şekilleri

Dağların Uzanışı ve Yükseltinin Etkisi:

- Dağların kıyıya paralel olduğu bölgelerde nemli hava iç kesimlere girmediği için kıyılarda ılıman iklim görülürken iç kesimlerde karasal iklim görülür. Kıyı ve iç kesimler arasındaki iklim farklılığı da biyoçeşitliliği etkiler.
- Yükselti yağışın artmasına, sıcaklığın azalmasına neden olur. Bu yüzden sıcaklık ve su isteği farklı olan bitkiler dağlar boyunca yükseltiye göre basamaklar oluşturur.

Örnek:

Deniz seviyesinden itibaren geniş yapraklılar, karma yapraklılar, iğne yapraklılar ve çayırlar.

Bakının Etkisi:

Bakı, güneşe dönük yamaçlara denir. Dağlık sahalarda dağların kuzeye ve güneye bakan yamaçları ile denize ve içeri bakan yamaçları farklı sıcaklık ve yağış şartları oluşturur. Buna bağlı olarak da biyoçeşitlilik olumlu etkilenir.

Bakı:

Kuzey Yarım Küre'de *güney* yamaçtadır.

Güney Yarım Küre'de *kuzey* yamaçtadır.

Dönenceler arası *değişkendir.*

c) Toprak

Toprağın fiziksel ve kimyasal özellikleri bitki ve hayvanların dağılışına etki etmektedir.

Örnek:

Salyangozlar kireçli topraklarda yaşamayı tercih eder.

- Tuzlu ve kireçli topraklarda biyoçeşitlilik *azdır.*
- Humusca zengin, nemli topraklarda biyoçeşitlilik *fazladır.*

II. Biyolojik Faktörler

İnsanın etkisi:

Yeryüzünde biyoçeşitliliğe genellikle olumsuz yönde etki yapmıştır.

Biyolojik Çeşitliliği Tehdit Eden İnsan Kaynaklı Faktörler

– Endüstriyel Faaliyetler

Termik santraller, fabrika atıkları

– Anız Yakma

Topraktaki böcek, fare, solucan gibi canlıları öldürür. Toprağın havalandırılmasına engel olur. Anız kökleri erozyonu önleyemez hâle gelir.

– Ev ve Sanayi artıkları

Uzun yıllar çözünemediği için çevreyi kirletir.

– Küresel Isınma

Kloroflorokarbon denen zararlı gazların, atmosferdeki ısıyı arttırması ile zarar verir.

– Şehirleşme

Mera ve ormanların yerleşim alanı veya tarım alanı hâline getirilmeleri.

III. Paleocoğrafya

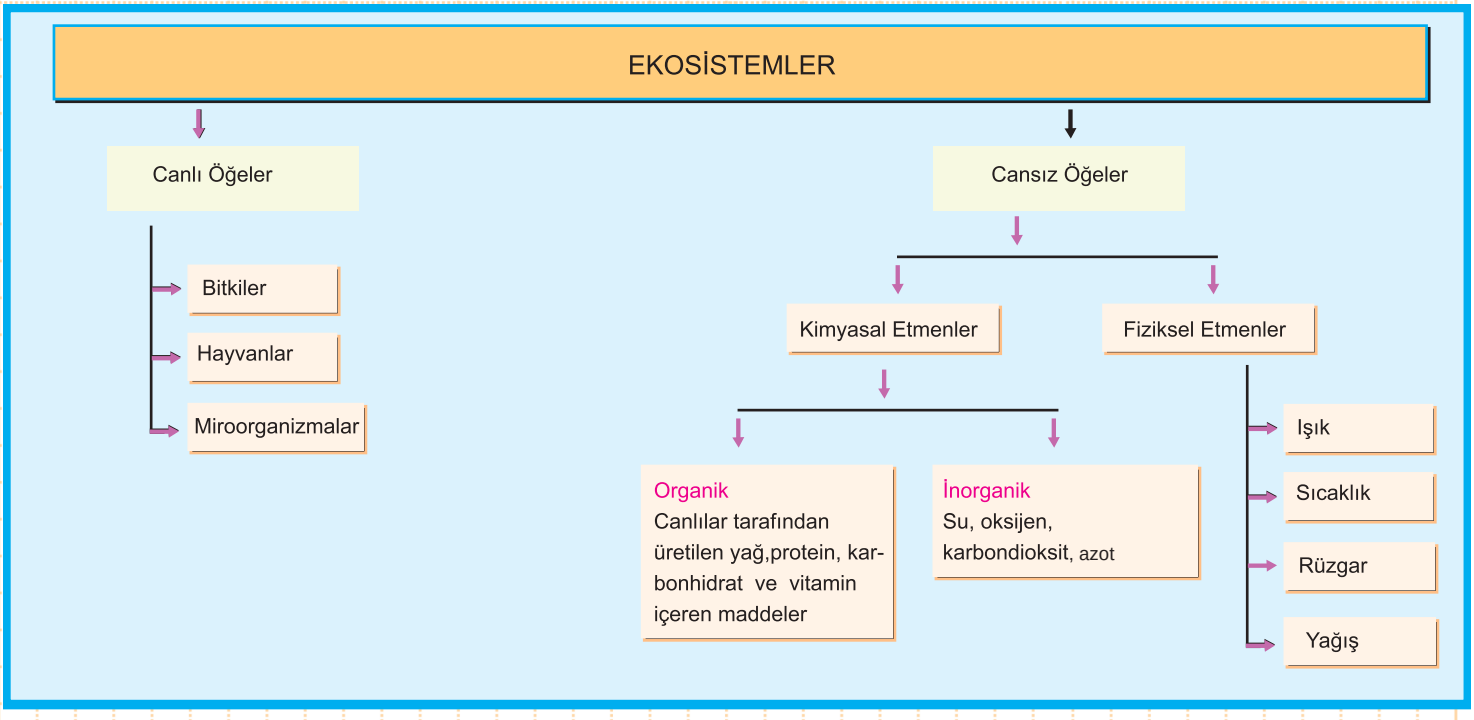
a) Kıta Kaymalarının etkileri:

Levha hareketlerinin etkisi ile suların yükselip alçalması canlıların göç yollarını etkilemiştir. Kıta hareketleri ile boğazların suyla dolması ile oradaki karasal canlılar yok olur. 3. jeolojik devirde sıcak-nemli havanın etki alanı genişlemiştir.

b) Jeolojik zamanlardaki iklim değişikliklerinin etkileri

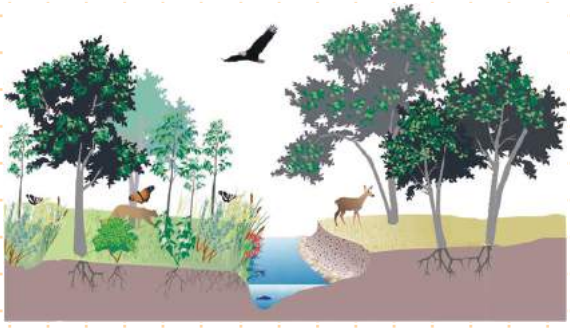
1. jeolojik devirde sıcak yağışlı iklim nedeniyle canlı türü arttı. 4. jeolojik devirde buzullaşma etkisiyle azaldı.

EKOSİSTEMLERİN İŞLEYİŞİ

Ekosistem:

Canlılar ve bu canlıların ilişki içinde olduğu canlı ve cansız ögelerin tamamına **ekosistem** denir.

EKOSİSTEMİ OLUŞTURAN ÖĞELER

ABİYOTİK (CANSIZ) ÖGELER	BİYOTİK (CANLI) ÖGELER		
	ÜRETİCİLER	TÜKETİCİLER	AYRIŞTIRICILAR
İKLİM Sıcaklık Nem ve yağış Işık Rüzgar JEOMORFOLOJİ	Bitkiler Algler Karayosunları Bakteriler	Herbivorlar (Otçullar) Karnivorlar (Etçiller) Omnivorlar (Hem et, hem ot yiyenler)	Bakteriler Mantarlar

not

Ayrıştırıcılar olmasaydı, bugün tüm yeryüzü 100 m kalınlığında bir çöp tabakasıyla kaplı olurdu.

Başlıca ekosistemler:

SU EKOSİSTEMLERİ

Göl

Akarsu

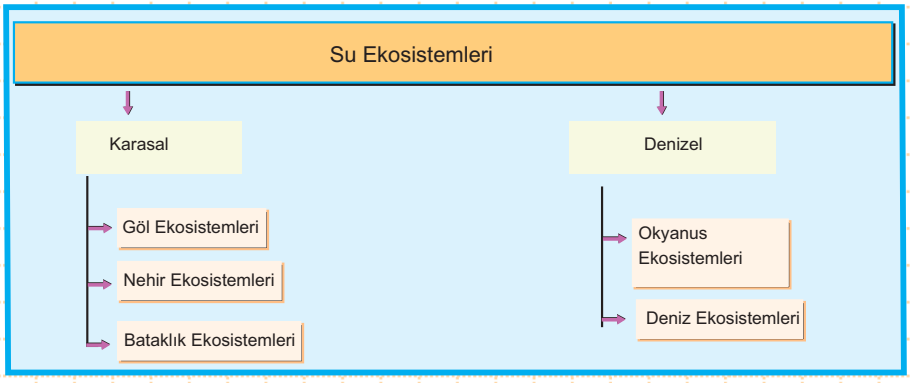

Deniz

Okyanuslardaki bitki veya hayvanların çoğu ilk 200 m. de yaşar. Güneş ışınlarının erişmesi nedeniyle.

Aerosol: Okyanus ve denizlerdeki su hareketlerinin etkisiyle havada asılı kalan küçük tuz kristalleridir. İklimin ılımanlaşmasını ve yağışı olumlu etkilerler. Toprağa gübre sağlar.

Mercanlar: Dünya ekosisteminin en karmaşık en zengin olanlarındandır. Sıcak tropikal denizlerde bulunur. Diğer canlılara da yaşam alanı oluşturur.

Okyanus Ekosistemleri:

Su ekosistemlerinin en önemlisi okyanus ekosistemidir.

Özellikleri:

– Okyanuslarda birçok ekosistem yer alır.

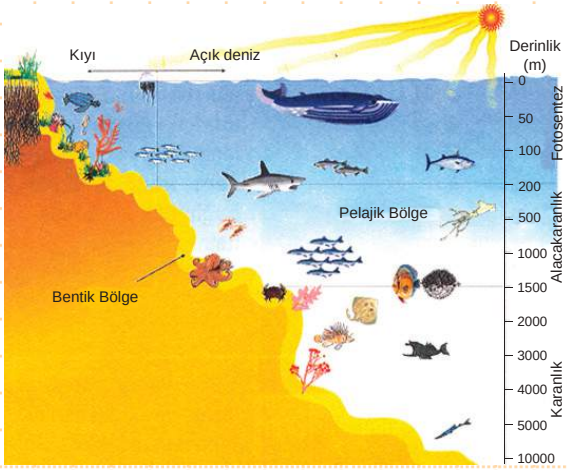
– Okyanuslarda ilk 200 metre derinliğine kadar olan bölümü canlıların yoğun olduğu bölgedir. Bunun nedeni güneş ışınlarının ulaşabilmesi, ısının fazla değişmemesi ve su basıncının düşük olmasıdır.

– Mercanlar okyanus ekosistemlerinin en zengin unsurlarını oluştururlar.

– Okyanuslardaki kumluk alanlarla dağlar biyoçeşitliliğin en fazla olduğu alanlardır.

Abisiyal Bölge:

Işığın uzanamadığı derin deniz bölgesidir. *Canlı çeşidi azalmıştır.*

Okyanus ekosistemi

Nehir Ekosistemleri:

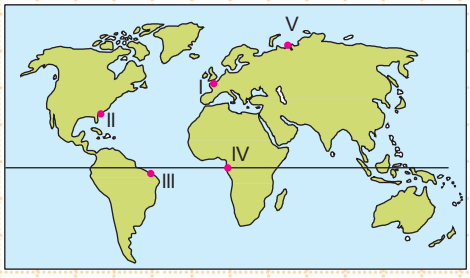
Akarsuların hızı, fiziksel ve kimyasal özellikleri hayvan türü ve sayısını etkiler.

Akarsudaki Hayvan Türü ve Sayısına Etki Eden Faktörler

Akarsuda çağlayanlar varsa, eğim çoksa, bol alüvyon taşıyorsa, bulanıksa, biyoçeşitlilik azdır. Delta ovaları, akarsuların ağız kısımları ise biyoçeşitlilik bakımından zengindir.

Örnek

Akarsuların denizlere ulaştıkları yerlere akarsu ağzı ya da haliç denir. Bu alanlar biyolojik açıdan çok zengindir. Tüm dünya denizleri balık üretiminin % 90'ı kıyı sularından özellikle de akarsu ağızlarından sağlanmaktadır.

Buna göre, haritada verilen hangi kıyıda biyoçeşitlilik <u>daha azdır</u>?

A) I B) II C) III D) IV E) V

5 nolu bölge kutuplara yakın, sıcaklıkları düşük olduğu için biyoçeşitlilik azdır.

SU DÖNGÜSÜ (HİDROLOJİK DÖNGÜ)

a) Buharlaşma:

Suyun sıvı hâlden gaz hâle geçmesidir.

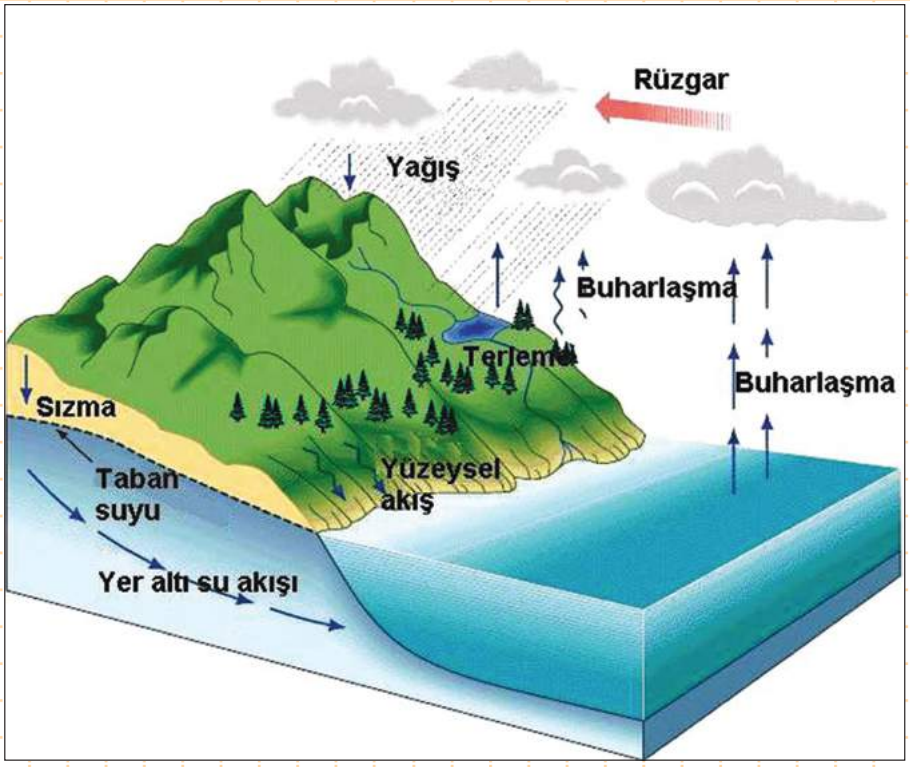
b) Yoğunlaşma:

Havadaki su buharının yoğunlaşması ve sıvı hâle geçmesidir.

c) Yağış:

Havadaki su buharının yoğunlaşması sonucu oluşan su damlacıklarını yerçekimi-nin etkisiyle sıvı veya buz hâlde yere düşmesidir.

Su Döngüsünün Yararları	
Toprak için	Toğrağın su ihtiyacı karşılanır, oksijeni artırır.
Bitkiler için	Bitkilerin su ihtiyacı karşılanır. Gelişim hızlanır.
Hayvanlar için	Su döngüsü olmasaydı yeryüzünde yaşam olmazdı.
Suyun devamlılığı için	Atmosfer ve yeryüzünde her zaman tatlı su bulunmasına imkan verir.
Biyoçeşitlilik için	Tüm canlıların sudan yararlanması, canlı hayatı için vazgeçilmezdir.

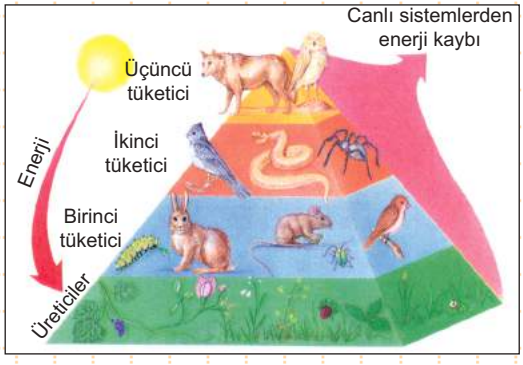

ENERJİ AKIŞI VE MADDE DÖNGÜLERİ

A) Besin Zinciri:

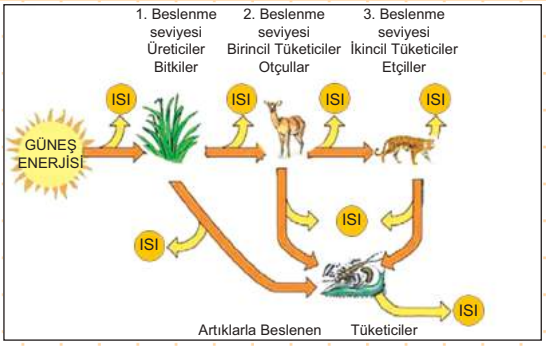
Karbondioksit+ Su $\xrightarrow{\text{Güneş enerjisi}}$ Glikoz + Oksijen
(şeker)

Fotosentez Süreci

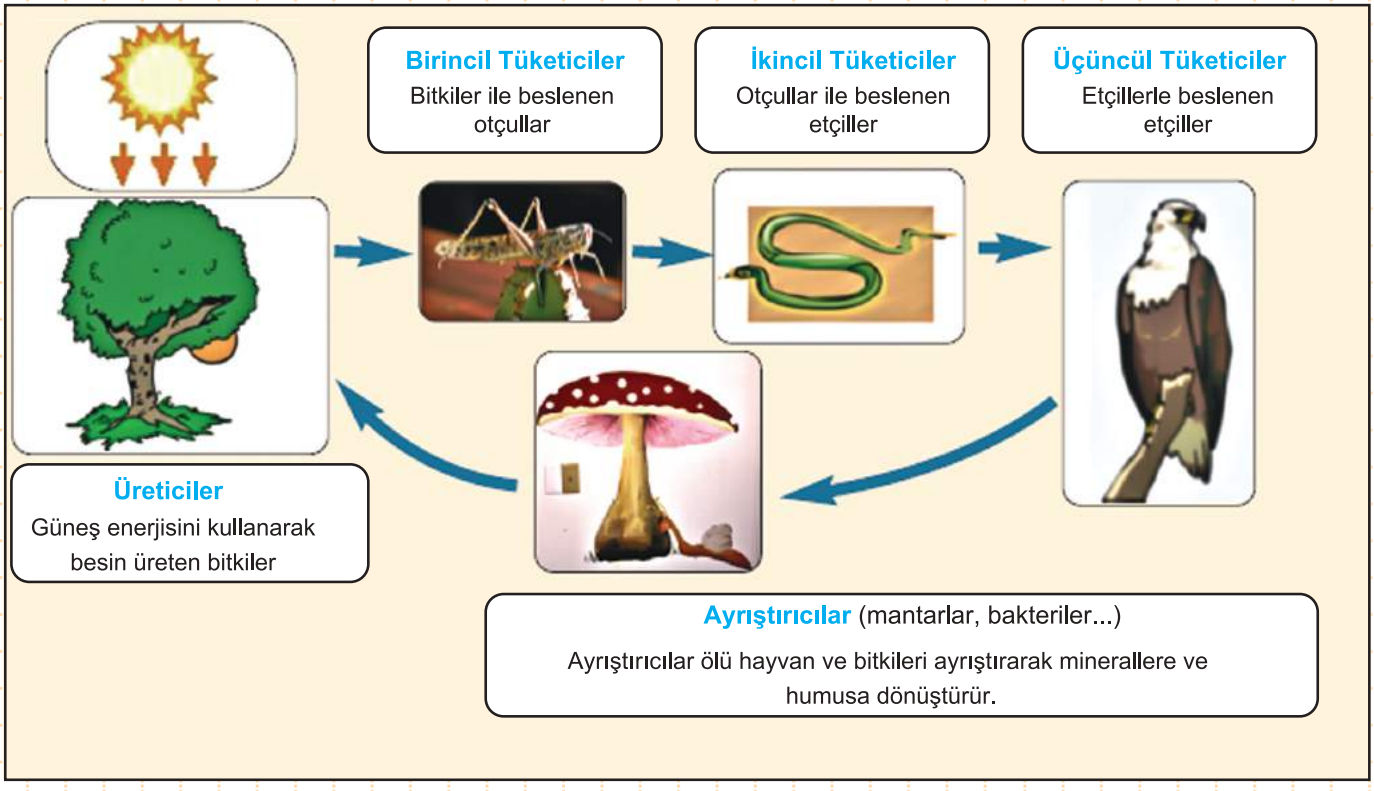
Enerji akışı güneşle başlar, bitkilerle devam eder. Tek yönlü bir enerji akışı vardır.

B) Enerji Akışı:

Yukarıdaki şema incelendiğinde;

- Doğadaki tek enerji kaynağı güneştir.
- Enerji akışı tek yönlüdür. Güneşten başlar, canlılar tarafından kullanılır, kalan enerji çevreye ısı olarak yayılır.
- Ölen tüm canlıların içindeki kimyasal enerji ayrıştırıcılar tarafından kullanılır.
- Enerji beslenme zincirinin her halkasında değişime uğrar.
- Dengeli bir ekosistemde bütün enerji giriş ve çıkışı eşittir.

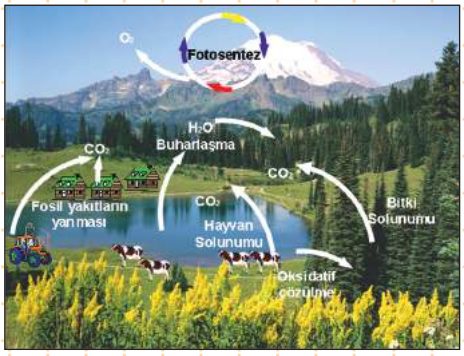

Ekosistemde besin zincirindeki aşamalar

MADDE DÖNGÜLERİ

1. Karbon Döngüsü:

Karbonun büyük bir kısmı karbon dioksit şeklinde bulunur. Karbon dioksitten çıkan karbon fotosentez için çok önemlidir. Karbon dioksit günlük ve mevsimlik sıcaklıkların aşırı yükselmesi ve düşmesine engel olur.

Karbondioksit Tüketilen Olaylar

- ☆ Ölen canlıların bünyesindeki karbonun fosil yakıtlara dönüşmesi ile
- ☆ Fotosentez ile
- ☆ Deniz hayvanlarının kabuk oluşumu ile
- ☆ Deniz canlılarının ölüp çökelerek karbonatlı kayaçlar hâlinde depo edilmesi ile

Karbondioksit Açığa Çıkan Olaylar

- ☆ Solunum ile
- ☆ Karbonatlı kayaçların ayrışması ile
- ☆ Ölen canlıların çürümesi ve yanma ile
- ☆ Suyun hava ile teması ile

Doğada Karbonun Dört Büyük Kaynağı

KARA (Litosfer)	ATMOSFER	SU (Hidrosfer)	CANLILAR (Biyosfer)
Kömür	CO_2 (Karbon dioksit)	CO_2 ve Bikarbonat	Organik Moleküller
Petrol			
Kireç taşı			
Volkanlar			

2. Oksijen Döngüsü:

Canlıların aldıkları besinleri enerjiye dönüştürebilmeleri için oksijen gereklidir. Atmosfer % 21 oranında oksijen içerir.

✦ **Doğada Oksijen Üretimi**

☆ Fotosentez

☆ Fotoliz (Güneş ışığı etkisiyle suyun oksijen ve hidrojene ayrışmasıdır.)

✦ **Doğada Oksijen Tüketimi**

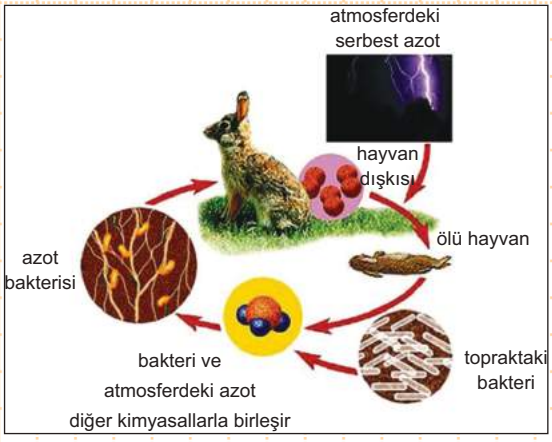
☆ Solunum

☆ Yanma

☆ Oksidasyon

3. Azot (Nitrojen) Döngüsü:

Canlılar için önemli bir madde olan azot, protein ve DNA'nın bileşenlerindendir. Azot, topraktaki verimi büyük ölçüde etkiler.

Doğada Azotun Dolaşımı

Azot doğada serbest hâlde bulunmaz canlıların kullanımı için azotun bazı aşamalardan geçerek serbest hâle gelmesi gerekir. Bunlar;

1. Atmosferde yıldırım ve volkanik faaliyetler sonucu açığa çıkan elektrik deşarjları ile azot nitrit ve nitrata dönüşerek yağışla toprağa iner ve bitkiler tarafından kullanılır.
2. Azotun bağlanması topraktaki çürükçüller tarafından yapılır. Bu canlılar ölmüş canlıların yapısındaki organik maddeleri parçalayarak nitrata dönüştürür.
3. Bazı bitkiler köklerindeki azot tutucu bakteriler ile nitratları bünyelerine katar.
4. Azot besin zinciriyle diğer canlılara geçer.
5. Ölen canlılar ayrıştırılır. Mikroorganizmalar azotu nitrit ve nitrata dönüştürür ve azot döngüye katılır.

Örnek

I. Azotun canlılar arasında aktarımında besin zinciri etkilidir.

II. Nitrit ve nitrata dönüştürülen azot bitkiler tarafından kullanılır.

III. Azot toprağın verimliliğini azaltır.

Yukarıda azot ve azot döngüsü ile ilgili verilen bilgilerden hangileri yanlıştır?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I ve III

Azot toprak verimliliğini azaltmaz.

Örnek

Aşağıdakilerden hangisi "su döngüsünde" **ki olaylardan biri değildir?**

A) Akarsu, göl, okyanus ve denizlerdeki suyun buharlaşması

B) Jeotermal kaynakların suyunun ısınması

C) Atmosferdeki nem miktarının artması

D) Atmosferdeki biriken nemin, yağış olarak yeryüzüne düşmesi

E) Yeryüzündeki suların, sıcaklığın etkisiyle buharlaşarak nemin atmosfere yükselmesi

Jeotermal kaynaklarda suyu ısıtan kaynak magmadır.

Örnek

Madde döngüsü ve enerji dolaşımı ile doğadaki unsurlar ve canlılar arasında sürekli bir alışveriş olur.

Hava, su, toprak, bitkiler ve diğer canlılar arasındaki bu alışveriş sayesinde;

I. Doğal zenginlikler kullanılamaz hale gelir.

II. Canlı yaşamı devam eder.

III. İklim değişiklikleri oluşur.

özelliklerinden hangileri meydana gelir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I ve III

Madde döngüsü ve enerji akışı doğal yaşam için zorunludur. Doğal zenginliklere zarar vermez ve iklim değişikliklerine neden olmaz.

Örnek

Aşağıda oksijen ve oksijen döngüsü ile ilgili verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

A) Canlıların aldıkları besinleri enerjiye dönüştürebilmeleri için oksijen gereklidir.

B) Atmosferin % 21'ini oksijen oluşturur.

C) Fotosentez sırasında oksijen tüketilir.

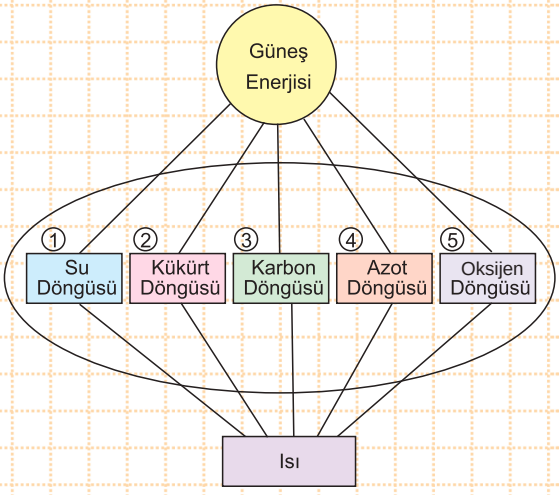
D) Oksijen solunum sırasında tüketilir.

E) Fosil yakıtların yanmasında oksijen tüketilir.

Fotosentez sırasında oksijen üretilir.

Örnek

Aşağıdaki kavram haritasında başlıca madde döngüleri ve onları yürüten güç verilmiştir.

Yukarıdaki kavram haritasından hangisi yanlış verilmiştir?

A) 1 B) 2 C) 3 D) 4 E) 5

Madde döngüleri arasında kükürt döngüsü yeralmaz.

Örnek

Aşağıda su döngüsü sırasında meydana gelen bazı unsurlar verilmiştir.

Buna göre, hangi bilgi yanlış ifade edilmiştir?

A) Suyun sıvı halden gaz veya buhar hale gelmesi buharlaşmadır.

B) Havadaki su buharının sıvı hale geçmesi yoğuşma sonucu oluşur.

C) Atmosferdeki nemin bir kısmını bitkiler terleme yolu ile sağlar.

D) Yoğuşma sonucu havada oluşacak tek unsur buluttur.

E) Suyun bulutlardan katı veya sıvı halde yeryüzüne dönmesine yağış denir.

Yoğuşması sonucu sadece bulut değil, sis, kırağı, kar da oluşabilir.

Örnek

Aşağıda coğrafi faktörlerin canlıların yeryüzüne dağılışını nasıl etkilediğine dair bilgiler verilmiştir.

Buna göre, verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

A) Bitkilerin Ekvator'dan kutuplara doğru değişimine etki eden temel faktör sıcaklıktır.

B) Denizelliğin etkili olduğu yamaçlarda tür çeşitliliği daha fazladır.

C) Yerleşmelerin genişlemesi canlı türlerin yok olmasına neden olabilmektedir.

D) Kıtaların kayması ve iklim değişiklikleri canlıların dağılışına etki eden paleocoğrafik faktörler olarak kabul edilir.

E) Nem ve yağışın fazla olduğu yerlerde canlı türü daha azdır.

Nem ve yağış canlı yaşamını olumlu etkiler. Tür sayısını artırır.

ŞEHİRLERİN FONKSİYONLARI VE NÜFUS POLİTİKALARI

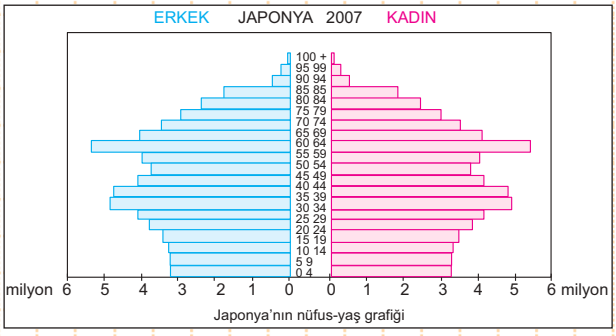
Doğumlar, ölümler, göçler, nüfusun niteliği (eğitim, yaş grupları, iş kollarının dağılımı vs...) nüfusun niceliği (sağlık, doğurganlık hızı vs...) ve nüfusun dağılımı gibi faktörleri etkilemeye yönelik programlı çalışmalara **nüfus politikası** denir.

Dünyada genel olarak uygulanan üç çeşit nüfus politikası vardır.

1. Nüfus artış hızını azaltmaya yönelik uygulanan nüfus politikası.
   (Çin ve Hindistan gibi.)
2. Nüfus artış hızını artırmaya yönelik uygulanan nüfus politikası.
   (Avrupa ülkeleri gibi)
3. Nüfusun nitelik ve niceliğini iyileştirmek amacıyla uygulanan nüfus politikası.
   (Türkiye gibi)

Ülkelerin Farklı Nüfus Politikaları

Japonya:

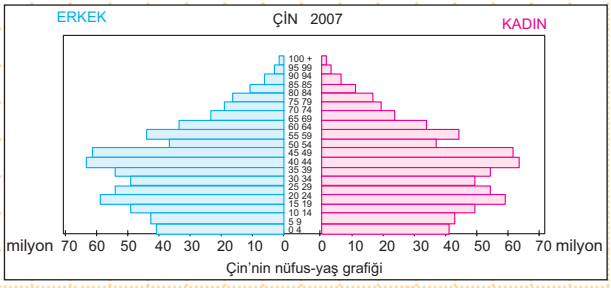

Japonya'nın nüfus-yaş grafiği

Uygulanan Politikalar

Modernleşme çabalarının olduğu yıllarda arttırıcı politika izlenmiş. Artış beklenenden fazla olunca sıkı bir aile planlaması başlatılmıştır. Nüfus artışının çok düşmesi sonucu planlama durdurulmuş arttırmaya yönelik teşvikler başlamıştır.

Çin:

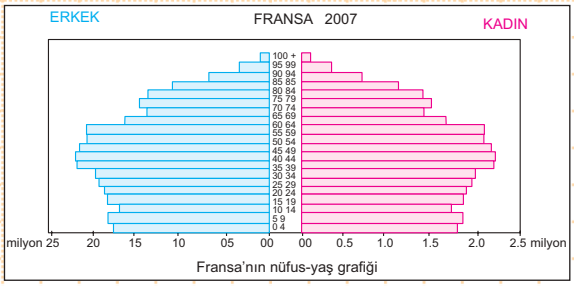

Çin'nin nüfus-yaş grafiği

Uygulanan Politikalar

Önceleri nüfusu güç olarak görüp desteklediler. Ancak ilerleyen yıllarda tek çocuk uygulaması başlatıldı. Kırsal kesimde tarımla uğraşan halkın işgücü gereksinimi nedeniyle kırsalda 1 çocuk daha edinme hakkı verildi.

Fransa:

Fransa'nın nüfus-yaş grafiği

Uygulanan Politikalar

1. ve 2. Dünya Savaşları sırasında nüfus artış oranı düştü. Savaşlar sonrası refah seviyesi yükseldi ve nüfus patlaması yaşandı. Bunu izleyen dönemde nüfus artışı yavaşladı. Neden olabileceği olumsuzlukları önlemek için çok çocuk uygulaması başladı.

Nüfus Politikalarının Olumlu - Olumsuz Yönleri

NÜFUS POLİTİKALARI

Nüfus Artış Hızının Düşmesinin		Nüfus Artış Hızının Yükselmesinin	
Olumlu Sonuçları	**Olumsuz Sonuçları**	**Olumlu Sonuçları**	**Olumsuz Sonuçları**
– Kişi başına düşen milli gelir artar. – Sağlık ve eğitim hizmetlerinin kalitesi artar. – İşsizlik oranı azalır. – Demografik yatırımlar azalır. – Yaşam standartları yükselir. – Anne ve bebeklerin sağlık düzeyleri yükselir.	*İşgücü ihtiyacı artar.* *Cinsiyet dengesizliği olur.* *Yaşlı nüfus artar.* *Genç nüfus azalır.* *Göç alma gereği doğar.* *Uzun vadede nüfus miktarı azalır.*	– Üretim artar. – Vergi gelirleri artar. – Piyasa genişler, yeni iş sahaları açılır. – Mal ve hizmetlere talep artar. – İç gücü ucuzlar. – Askeri güç artar.	*Tasarruflar azalır.* *Kişi başına düşen millî gelir azalır.* *Demografik yatırımlar artar.* *Bağımlı nüfus artar.* *Kalkınma hızı yavaşlar* *Konut sıkıntısı gibi sorunlar olur.* *İhracat azalır.* *İç ve dış göç artar.*

TARİHSEL SÜREÇTE ŞEHİRLER

Şehirlerin Nüfus Gelişimi

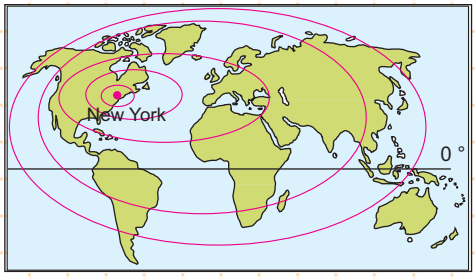
- İlk şehirlerin nüfusları ve gelişme hızları günümüze göre çok azdı.
- 17. yy.'dan itibaren tüccarların, toprak sahiplerinin ve sermaye sahiplerinin kentlerde toplanması ile kentleşme süreci hızlandı.
- 19. yy'dan sonra Sanayi İnkılabı ile günümüzdeki gelişim sağlanmıştır.

Yıllar	Şehir Nüfusu	Şehir nüfusunun Toplam nüfus içindeki oranı %
1800	20.000 ve daha fazlası	2,4
1800 - 1850	20.000 ve daha fazlası	4,3
1850 - 1900	20.000 ve daha fazlası	9,2
1900 - 1950	20.000 ve daha fazlası	20,9
1950 -1960	20.000 ve daha fazlası	33
1960 ve sonrası	100.000 ve daha fazlası	50'den fazla

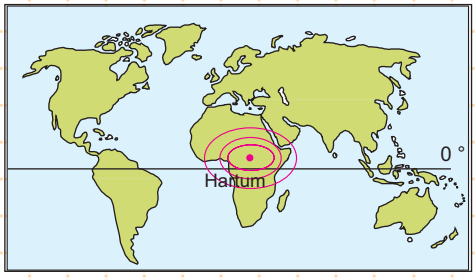
Şehirlerin Fonksiyonel Gelişimi:

- İlk şehirlerin kuruluş yerini coğrafi konum belirlerken ilk şehirlerde çiftçiler, din adamları, zanaatkarlar, tüccarlar askerler gibi meslek grupları bulundu.
- Sanayi inkılabı ile şehirlerde fonksiyonel değişim hızlanmıştır.

Şehirlerin Gelişimlerinin Küresel Etkileri:

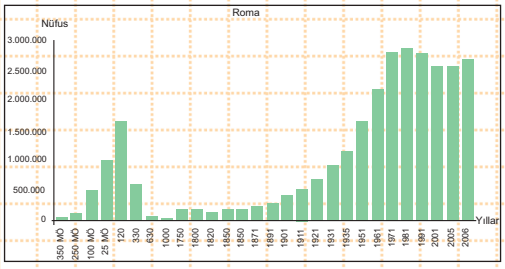
Newyork borsa ve finans merkezi olduğundan küresel etkisi fazladır.

Hartum (Sudan'ın başkenti) ekonomisi iyi olmadığından sadece bölgesel etkiye sahiptir.

1. Roma

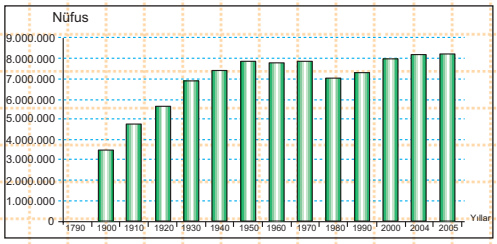

- Günümüzden 3000 yıl önce Tiber Nehri kıyısında kuruldu.
- Roma İmparatorluğu'nun başkentliğini yaptı.
- Zamanla Roma'nın gücü doğudaki Konstantinapolis (İstanbul)'e kaydı.
- İtalya'nın kurulması ile tekrar başkent oldu.
- Vatikan'ın Roma'da bulunması etki alanını artırdı.
- Günümüzde hizmet sektörünün egemen olduğu bir şehirdir.
- Roma, dünya tarihindeki belirleyici rolünü asırlar boyu sürdürdüğünden dolayı "Dünya'nın başkenti" unvanına layık görülmüştür.

2. Küreselleşen Ekonomide Kumanda ve Kontrol Merkezi : New York

New York şehrinin nüfusunun yıllara göre değişimi

- 1613 yılında Hollandalılar tarafından New Amsterdam adıyla kuruldu
- 1664'te İngilizler şehrin adını New York olarak değiştirdiler.
- 1778'de iki yıllığına ABD başkentliği yaptı.
- Dünya'nın önemli şirket merkezleri, sivil toplum örgütleri, medya kuruluşları ve finans merkezleri New York şehrindedir.
- Dünya'nın en kalabalık kentlerinden biridir ve küresel bir çekim merkezidir.

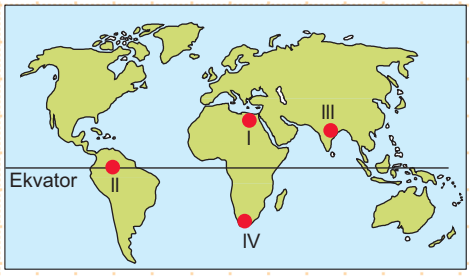
ŞEHİRLER VE ETKİ ALANLARI

A) Dünya'nın Büyük Şehirleri Nerede Kurulmuştur

Çoğu orta kuşakta yer alır. Deniz kıyısında olanların geniş hinterlandı dikkat çeker. Bazı şehirlerde sanayi olanaklarının elverişli olması veya tarihi öneme sahip olmaları oraları kontrol merkezi hâline getirmiştir.

Örnek

Dünya'daki ilk şehir yerleşmelerinin genel olarak akarsu kenarlarında toplandığı görülmüştür.

Buna göre, haritada verilen merkezlerden hangileri ilk şehir yerleşmelerinin kurulduğu yerler arasındadır?

A) I ve II B) I ve III C) II ve III

D) II ve IV E) III ve IV

I nolu alan Mısır, III nolu alan Hindistan'dır. Buralar ilk yerleşim yerlerindendir.

B. Şehirlerin Fonksiyonları ve Etki Alanları:

Başlıca Şehirsel Fonksiyonlar:

- Sanayi
- İdari
- Maden
- Enerji Kaynakları
- Dini Yapı
- Ulaşım
- Ticaret
- Eğitim
- Askeri
- Turizm
- Liman

1. Dini Şehirler:

Mekke şehrinden görünüş

Mekke

Hz. Muhammed (S.A.V.)'ın doğduğu ve Kabe'nin bulunduğu bir şehir olduğundan önemi fazladır.

2. Sanayi Şehirleri:

Essen şehrinden görünüş

Ruhr Bölgesi – Essen

Almanya'da en önemli sanayi ve bilişim alanı durumundadır.

İzmit

İstanbul'a ulaşım kolaylığı ve rafinenin varlığı önemini artırmıştır.

3. Ulaşım Şehirleri:

Şam şehrinden görünüş

Şam

Ortadoğu'da önemli ulaşım ve ticaret yolları üzerinde yer aldığı için bölgesel etkisi fazladır.

Eskişehir

Üniversite ve ulaşım şehri olduğundan kalabalık nüfuslu bir şehir haline gelmiştir.

4. Liman Şehirleri:

Marsilya şehrinden görünüş

Marsilya

Güney Fransa'nın Akdeniz'e açılan en önemli limanıdır.

İstanbul

Tarihi ve coğrafi nedenlerle hızlı gelişmiş bir şehirdir.

İzmir

Antik çağdan beri önemli bir limana sahip olmasıyla adını duyurmuştur.

5. Eğitim ve Kültür Şehirleri:

Oxford şehrinden görünüş

Oxford

İngiltere'de Dünya'nın bir çok ülkesinden üniversite öğrencilerinin eğitim gördüğü önemli bir şehirdir.

Ankara

İdari yapısı nedeniyle önemi fazladır.

İstanbul

Üniversitelerin ve tarihi yapıların fazla olması kültürel zenginliğini artırmıştır.

6. Teknoloji Şehirleri:

Tokyo şehrinden görünüş

Tokyo

Elşektronik ve robot sanayinin geliştiği çok nüfuslu bir şehir halindedir.

Örnek

Dini anlamda önemli özelliklere sahip olan şehirler aynı zamanda küresel etkiye de sahiptir.

I. Mekke

II. Kudüs

III. Rio de Jenerio

IV. Jakarta

Yukarıda verilen şehir yerleşmelerinden hangilerinin gelişmesinde dini fonksiyonu ön plandadır?

A) I ve II B) I ve III C) II ve III

D) II ve IV E) III ve IV

Mekke ve Kudüs dini özellikleri ile öne çıkar.

7. İdari Şehirler

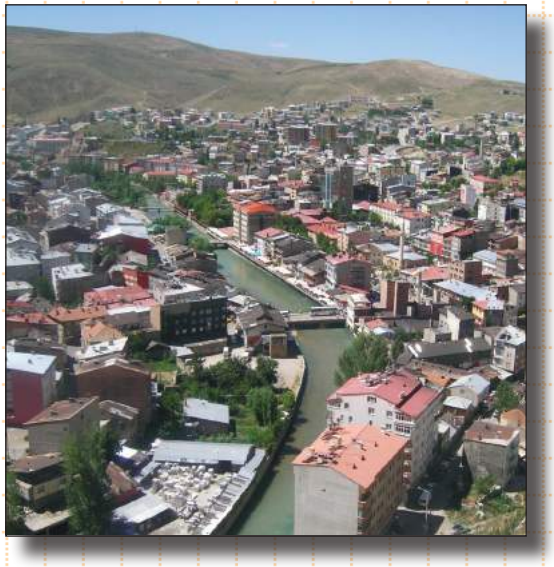
Paris Şehri

Paris:

Fransa'da parlementonun bulunduğu bir şehirdir. Küresel etkisi fazladır.

Ankara

8. Tarım ve Hayvancılık Şehirleri

Bayburt Şehri

Bayburt

Doğu Karadeniz'de az gelişmiş bir tarım şehri durumundadır.

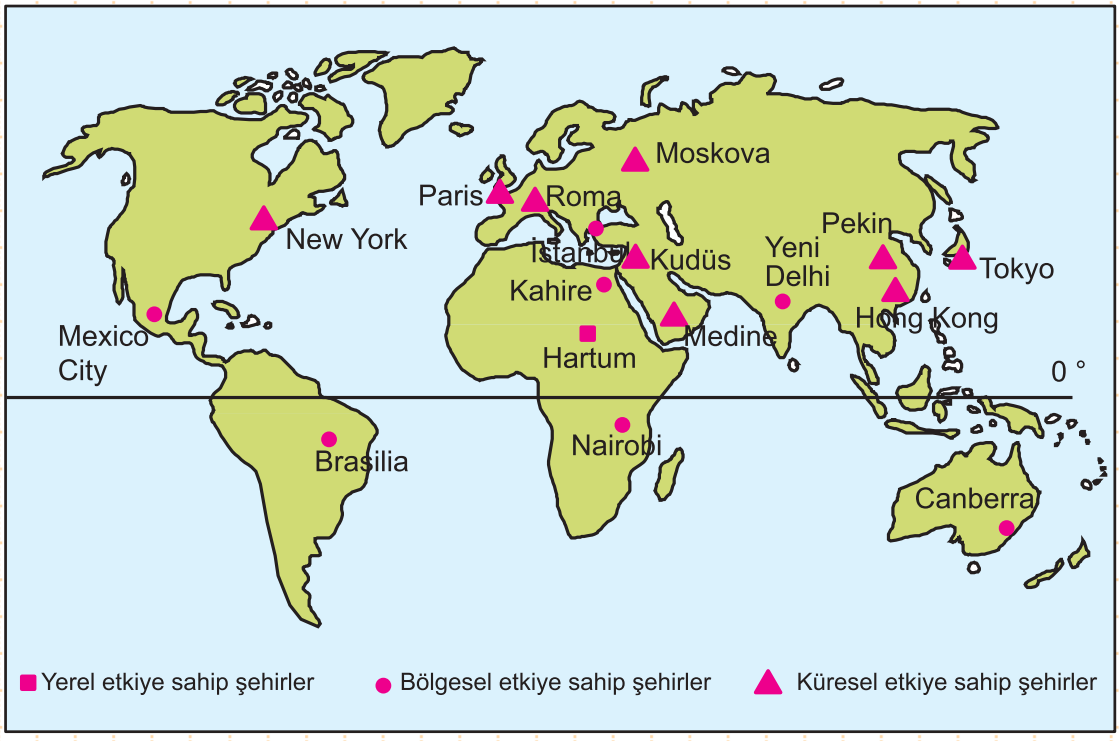
Konya

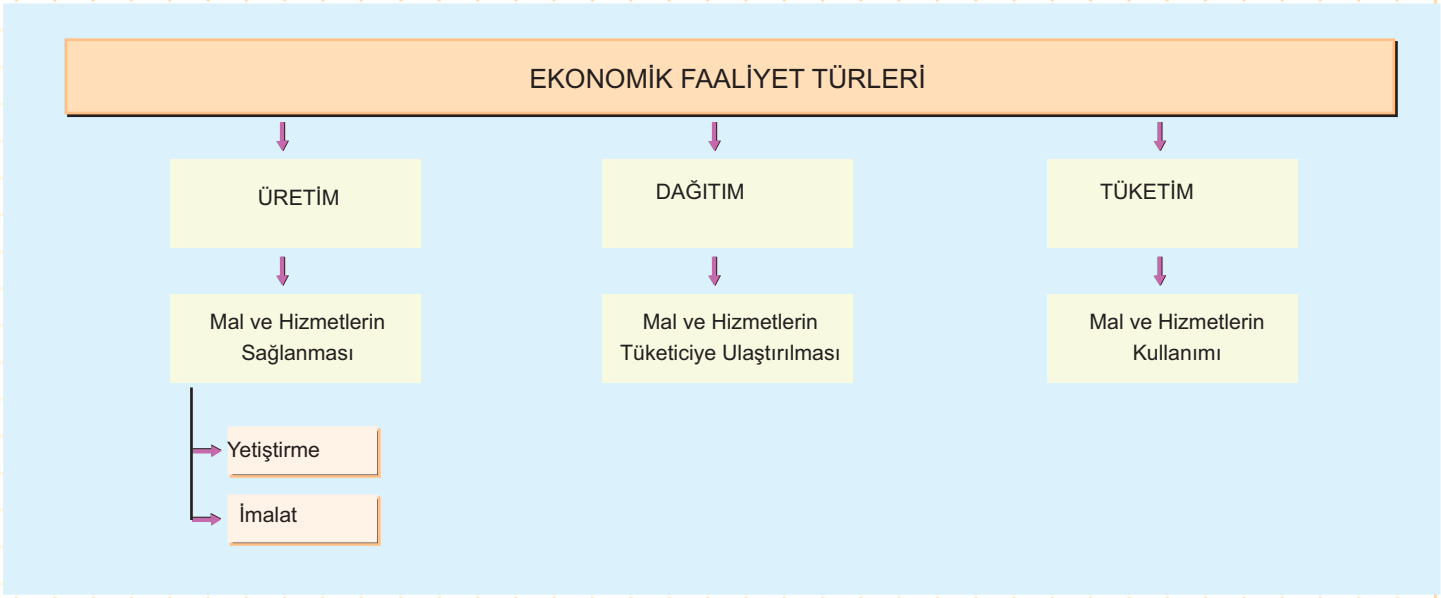
İç Anadolu'nun en önemli tahıl üretim merkezidir. Şeker pancarı üretimi de son yıllarda artmıştır.

Rize

Doğu Karadeniz'de çay tarımı ile ön plana çıkmış bir kıyı şehridir.

Şehirler	Ülkeler	ETKİ ALANLARI			Fonksiyon
		Yerel	Bölgesel	Küresel	
İstanbul	Türkiye			×	Ticaret - Sanayi
Londra	İngiltere			×	İdari
Roma	İtalya			×	İdari - Dini
Moskova	Rusya			×	İdari
Dubai	B.A.E			×	Turizm
Hamburg	Almanya			×	Liman
Los Angeles	A.B.D			×	Ticaret, Hizmet
Mexico City	Meksika		×		İdari
Kahire	Mısır		×		İdari
Bakü	Azerbaycan		×		Maden
Oxfod	İngiltere		×	×	Eğitim

Üretim: Mal ve hizmetlerin doğrudan sağlanması üç farklı ekonomik faaliyet grubuna ayrılır:

1) Birincil Ekonomik Faaliyetler:

- Avcılık ve Toplayıcılık
- *Toprağı ekip biçme (tarım)*

2) İkincil Ekonomik Faaliyetler

- Enerji üretimi
- *Sanayi faaliyetleri*

3) Üçüncül Ekonomik Faaliyetler:

- Bankacılık, *eğitim, sağlık, güvenlik, ulaşım...*

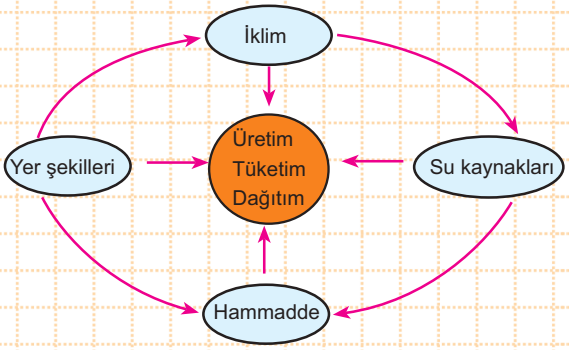
4) Dördüncül Ekonomik Faaliyetler:

- *Bilgi üretme*
- *Üniversiteler ve bilişimciler*

5) Beşincil Ekonomik Faaliyetler:

- *Bilgiyi ve sermayeyi yönetenler*
- *Patronlar, CEO'lar*

A) Üretim, Dağıtım ve Tüketimi Etkileyen Doğal Faktörler

1) HAMMADDE

Sanayi kuruluşunun yerini belirler:

a) Değeri düşük, taşıma maliyeti yüksek ürünler

- Hammaddeye yakın yerde işlenir.
- **Örnek:** Çimento, Kereste fabrikaları

b) İşlenirken ağırlık ve kütlesinden kaybeden hammaddeler:

- İşlendiği yer: *Ham maddeye yakın olur.*
- **Örnek:**

Ağaç işlenirken kütlesinden kaybeder. (Kâğıt üretimi)

c) Çabuk bozulan hammaddeler:

- İşlendiği yer: *Ham maddeye yakın olur.*
- **Örnek:**

Domatesten salça üretimi

d) Yükte hafif pahada ağır olan ham maddeler:

- İşlendiği yer: *Ham maddeden uzak olabilir.*
- **Örnek:**

Akıllı cep telefonları ve bilgisayarlar.

not

İşlenen ürün çok kolay bozuluyorsa, tesisler pazarın çevresinde kurulur.

Örneğin, Pastaneler ve ekmek fırınları

2) SU

Sanayide Suyun Kullanıldığı Tesisler:

- Demir – Çelik
- Kağıt fabrikaları
- Termik santraller
- Nükleer santraller
- Çimento fabrikaları

3) İKLİM

Soğuk iklim bölgelerinde sanayi tesislerinin ısıtılması ek maliyet getirdiğinden bu bölgelerde sanayi tesislerinin sayısı azdır. Ulaşımda meydana gelen aksamalar yönüyle dağıtımı nüfusun seyrek olması yönüyle tüketimi etkiler.

4) YERŞEKİLLERİ

Yerşekilleri ulaşımı etkilediği için üretim, dağıtım ve tüketim üzerinde etkilidir. Dağıtımın sağlanabilmesi için, pahalı olmasına rağmen engebeli alanlara karayolu ve demiryolu ağları yapılmıştır.

5) BİTKİ ÖRTÜSÜ

İklim koşullarının etkisiyle oluşan bitki toplulukları, bazı ekonomik faaliyetler üzerinde etkilidir.

Örn: Kağıt fabrikaları daha çok ormanlık alanların yanına kurulurken, bitki örtüsünün bozkır olduğu yerler küçükbaş mera hayvancılığına uygundur.

Tekno Coğrafya:

Teknik ve coğrafyanın birbirine yaptığı etkiyi araştıran bilim dalıdır. İmalatın çevre koşullarına uygun olarak yapılmasını bu bilim dalı ele alır.

B) Üretim, Dağıtım ve Tüketimi Etkileyen Beşeri Faktörler:

Üretim, dağıtım ve tüketim insanlarla ilgili bir etkinlik olduğuna göre bu etkinlikler üzerinde insan etkisi de doğal faktörler kadar belirleyicidir.

1. Sermaye:

En önemli etmendir. Üretimin yapılması için belli miktar paraya ihtiyaç vardır.

2. İş gücü:

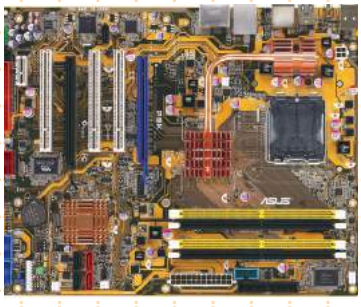
Çalışan aktif nüfustur. Üretimi yapılan sanayi ya da tarım işçileridir.

3. Tarımsal faaliyetler:

Sanayide ham madde olarak kullanılabilir.

4. Teknoloji:

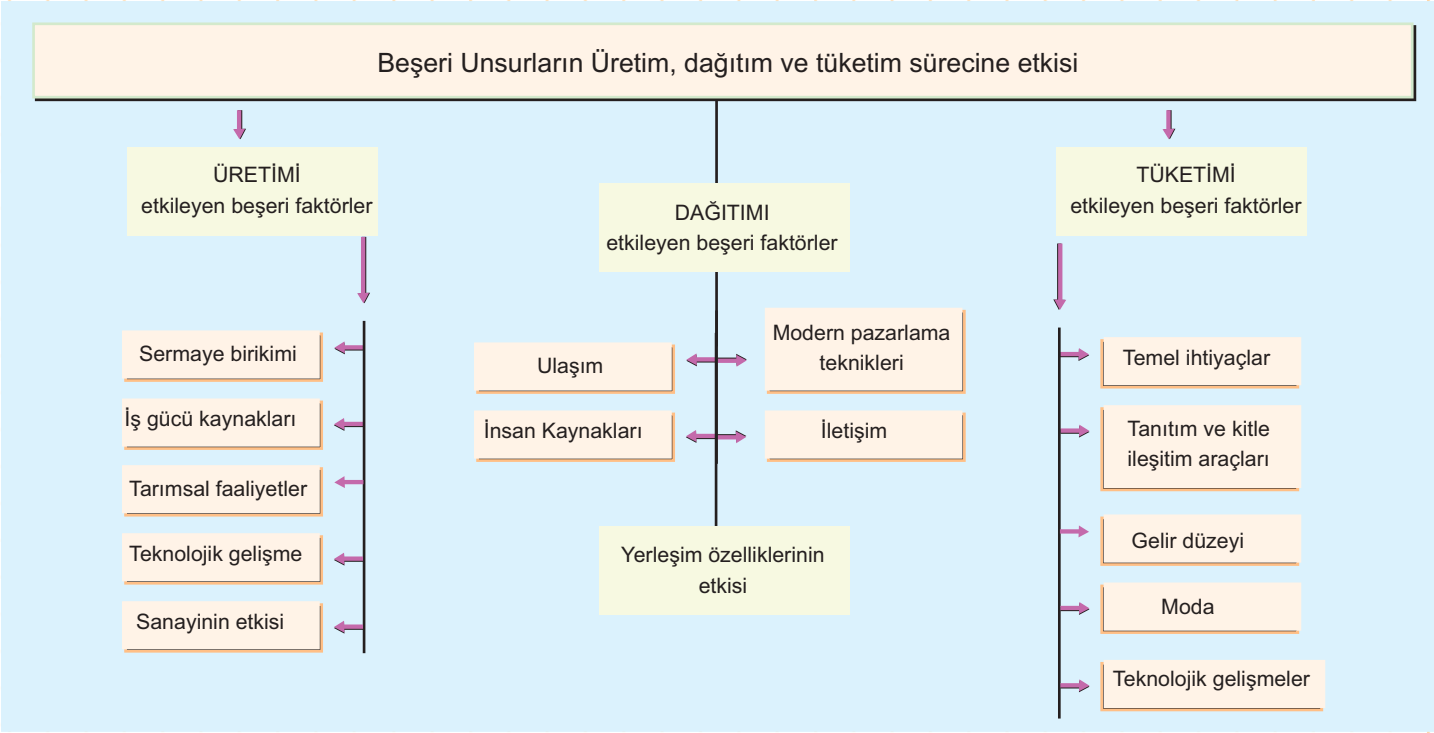

Üretim-tüketim ve dağıtımı olumlu etkiler.

Üretim ve tüketim arasında bağlantıyı sağlar.

5. Sanayileşmenin etkisi:

Sanayileşme üretimi arttırır ve hızlandırır.

Dağıtımı Etkileyen Beşeri Faktörler

1. Ulaşım:

Ulaşım şartları gelişmiş olan yerlere dağıtım kolay olur.

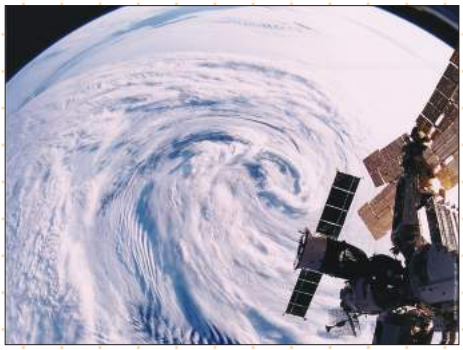
2. İnsan kaynakları:

Dağıtımda temel etkendir.

3. Pazarlama teknikleri:

Modern pazarlama teknikleri ile dağıtım daha etkin şekilde yapılabilir.

4. İletişim:

Dağıtımı sağlayan araçlar uydu yoluyla takip edilir.

5. Yerleşim özelliklerinin etkisi:

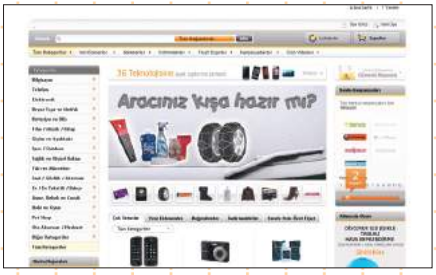
Yerleşim birimlerinin üretim alanlarına yakın olması dağıtımı olumlu etkiler.

Tüketimi Etkileyen Beşeri Faktörler

1) Temel İhtiyaçlar

Gıda, barınma, giyinme, güvenlik gibi temel ihtiyaçlar tüketimi arttırır.

2) Tanıtım ve kitle iletişim araçları

Reklamlar ve tanıtımlar tüketimi arttırır.

3) Gelir Düzeyi

Tüketim gelir düzeyi ile doğru orantılıdır.

4) Moda

Moda dönemsel olarak farklı ürünlere olan talebi arttırır.

5) Teknolojik Gelişmeler

Tanıtım, iletişim, dağıtım gibi koşulları etkileyerek tüketimi arttırır.

ÜRETİM - DAĞITIM VE TÜKETİM SEKTÖRLERİNİN BİRBİRİNDEN ETKİLEŞİMİ

1. Tarım ve Hayvancılıktaki Etkileşim:

Çabuk bozulabilen tarım ürünleri ve et, süt gibi ürünlerin bozulmadan tüketiciye ulaştırılması için ulaşım araçları geliştirilmiştir.

2. Tüketimin Üretimi Etkilemesi:

Tüketimi çok olan ürünlerin üretimi de çok olur. Örneğin, buğday tüketiminin azalması üretimi de azaltır. Hatta durdurabilir.

3. Tüketimin Fazla Olmasının Üretimi Etkilemesi

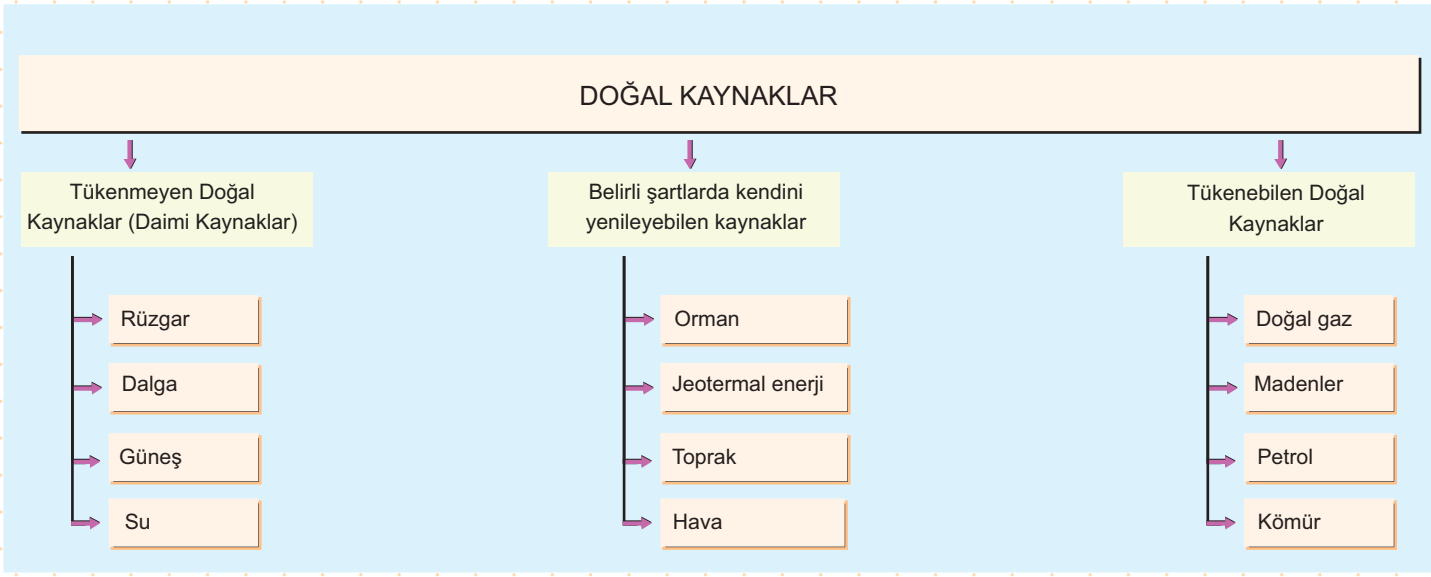
Örneğin kahveye olan talebin çokluğu nedeniyle anavatanı olan Yemen ve Etiyopya dışında Hindistan, Kolombiya, Meksika, Brezilya gibi ülkelerde de yetiştirilir.

4. Üretim, Tüketim ve Dağıtımın Yeni Sektörlerin Ortaya Çıkmasını Etkilemesi

Et ve süt ürünlerinin bozulmadan taşınabilmesi için frigrofik taşımacılık geliştirilmiştir.

5. Tükenebilen Enerji Kaynaklarında Üretim, Tüketim, Dağıtım İlişkisi,

Metal sanayinin yer seçiminde en önemli faktör enerji kaynağına yakınlıktır. Bu nedenle demir-çelik sanayi taşkömürü yataklarının yakınına kurulur. Ancak günümüzde gelişen dağıtım sektörü sayesinde liman bölgelerine gerekli olan ham madde ulaşım yolu ile sağlanabilmektedir.

DOĞAL KAYNAKLAR

Doğal Kaynak: Doğada kendiliğinden oluşmuş, insan aklı ve tekniğinin ürünü olmayan, oluşumunda insan etkisinin olmadığı bütün zenginlik kaynaklarına **doğal kaynak** denir.

Doğal Kaynak ve Ekonomi İlişkisi

Bir ülkenin ekonomisi ile doğal kaynakları arasında sıkı bir ilişki mevcuttur.

Bu ilişkilere örnek olarak:

Büyük Sermaye ve Doğal Kaynaklara sahip gelişmiş ülkelerde;

Doğal kaynaklarından en etkin şekilde yararlanılır.

Örnek Ülkeler;

Rusya zengin petrol, doğalgaz ve kömür yataklarına sahiptir ve bu kaynaklarını etkin biçimde kullanarak gelişmiş bir ülkedir.

Zengin doğal kaynaklara sahip olduğu halde teknik bilgi ve sermaye bakımından yetersiz ülkelerde;

Bu kaynaklarını yeterince değerlendiremediği için gelişememektedir.

Örnek Ülkeler;

Nijerya, Afrika'nın en çok petrol üreten ülkesi olmasına rağmen ham olarak sattığı için geri kalmıştır.

Geri kalmış ve doğal kaynak yönünden fakir ülkelerde;

Gelişim hızı çok düşüktür.

Örnek Ülkeler;

Moğolistan, zaten az olan kaynaklarını kullanamaz. Bu nedenle az gelişmiş bir ülkedir.

Doğal kaynaklar yönünden fakir ancak sermaye, iş güçü ve teknoloji açısından zengin ülkelerde;

Dışarıdan ham madde satın alıp işlenir.

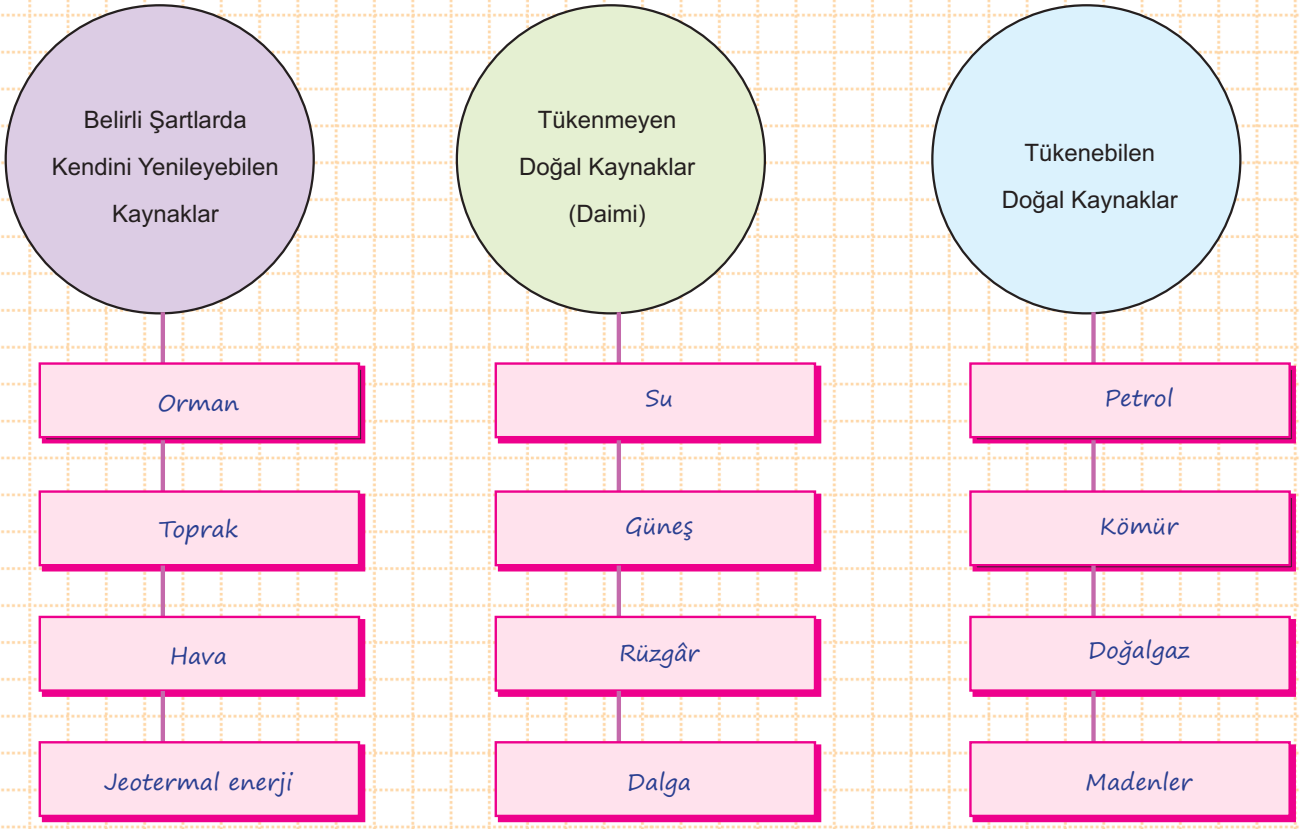
Örnek Ülkeler;

Japonya ham madde ithal edip işleyen gelişmiş bir ülkedir.

Doğal Kaynak ve Kalkınma

not

Bir ülkenin kalkınma süresini istikrarlı ve güvenli bir şekilde aşabilmesi için kalkınma modelini öncelikle öz kaynaklarına dayandırması ve eksiklerini dış kaynaklarla desteklemesi gerekir.

Aşağıda numaralandırılan doğal kaynakları yukarıda verilen gruplardan ait oldukları gruba yerleştiriniz.

1. Su → *Daimi kaynak*

2. Petrol → *Tükenebilir kaynak*

3. Madenler → Tükenebilir kaynak

4. Doğalgaz → Tükenebilir kaynak

5. Ormanlar → Belli sürede kendini yenileyebilir.

6. Dalga → Daimi kaynak

7. Güneş → Daimi kaynak

8. Hava → Belli sürede kendini yenileyebilir.

9. Toprak → Belli sürede kendini yenileyebilir.

10. Rüzgar → Daimi kaynak

11. Jeotermal Enerji → Belli sürede kendini yenileyebilir.

12. Kömür → Tükenebilir kaynak

Medeniyetlerin Merkezi Türkiye:

Medeniyet:

Bir toplumun maddi ve manevi değerlerinin tamamıdır.

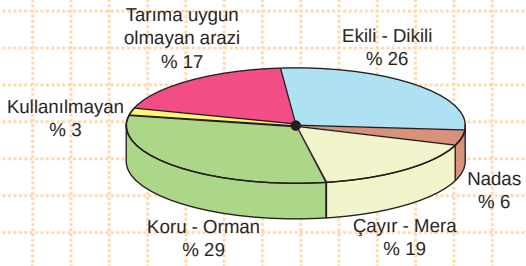
Medeniyetlerin Buluşma Noktası Anadolu:

Türkiye'nin Dünya Üzerindeki Coğrafi Konumu ve Avantajları:

1. Türkiye'nin insan yaşamına çok uygun iklim koşullarına sahip olması ve orta kuşakta yer alması
2. Asya, Avrupa, Afrika kıtalarının birbirine en çok yaklaştığı yerde bulunur.
3. Uluslararası ticaretin yoğun olduğu bir noktada yer alır.
4. Sermaye bakımından zengin Avrupa ülkeleri ile ham madde bakımından zengin Orta Doğu, Hazar bölgeleri arasında yer alır.
5. Hidroelektrik enerji potansiyeli yüksektir.
6. Orta doğunun tatlı su kaynakları bakımından en zengin ülkesidir.
7. Bor madeninde dünya 1.'sidir.

TÜRKİYE'DE ARAZİ KULLANIMI

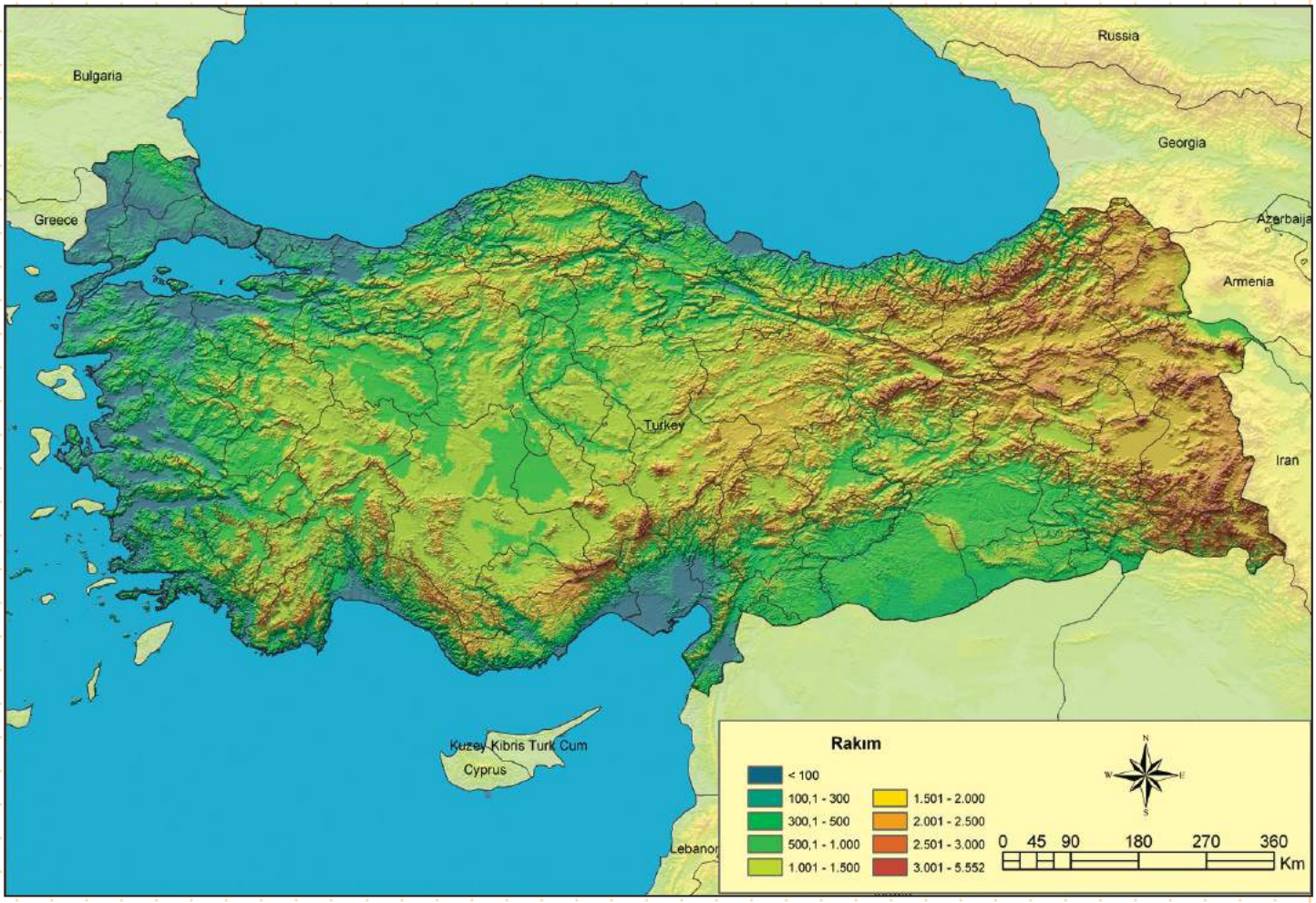
Türkiye toplam arazisinin kullanım durumuna göre bölünüşü (2001)

Yerşekillerinin Arazi Kullanımına Etkileri:

Bir ülkenin yüzey şekilleri o ülkede arazi kullanımını doğrudan etkiler. Türkiye yüzey şekilleri bakımından farklı özelliklere sahiptir. Bazı yerler geniş ovalar ve platolar, bazı yerler dağlık ve engebeli alanlar, bazı yerler de kayalık ve bataklıklardan oluşur. Ülkemizde yerşekillerinin en önemlisi dağlardır.

Buna Türkiye'den Örnekler:

Eğim Değeri (%)	Kapladığı alan (km^2)	Ülke toprakları içindeki oranı (%)	Açıklama	Kullanım Alanı
0 - 5	65.846	8,5	Düz ve hafif eğimli	Ovalar, dolgu sahaları, eski göl tabanları. Yer altı suyu bakımından zengin, tarımsal faaliyetlere uygun olup bu amaçla kullanılan alanlardır.
5 - 10	100.386	12,8	Orta eğimli, hafif dalgalı	Plato sahaları, iç kesimlerde kalan ovalar, tarıma uygun alanlardır. Ulaşım sistemi bu sahalar üzerinde gelişmiştir. Yerleşmenin, ticaret ve sanayi tesislerinin yaygın olduğu alanlardır.
10 - 15	125.909	16,2	Çok eğimli	Derince yarılmış vadiler ve tepelik alanlar. Toprak çok ince erozyon çok şiddetlidir. Yer altı suyu bakımından fakir, yüzeysel akış hızlıdır. Yer yer kuru tarım yapılabilir. Küçük köyler buralarda yer alır.
15'ten fazla	487.864	62,5	Sarp	Erozyon şiddetlidir. Tarım ancak taraçalarda yapılabilir. Toprak örtüsünün inceldiği bu alanlarda hayvancılık ve ormancılık faaliyetleri yapılmaktadır. Seyrek nüfuslanan yerlerdir.

TÜRKİYE EKONOMİSİNİN SEKTÖREL DAĞILIMI

Türkiye Ekonomisini Etkileyen Faktörler:

TÜRKİYE EKONOMİSİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

- Coğrafi Konum
- Yeryüzü şekilleri
- İklim Özellikleri
- Nüfus

1) Coğrafi Konum:

Türkiye'nin Dünya ticareti için önemli bir yerde bulunması, verimli tarım alanlarına sahip olması ve konumsal özellikleri ekonomiyi olumlu etkiler.

2) Yeryüzü Şekilleri:

Ülkemizde dağlar, doğu-batı doğrultusunda uzanır ve yükseltiler kısa mesafede değişir. Bu durum iklim koşullarının kısa mesafelerde değişmesine ve tarım ürünlerinin çeşitlenmesine olanak tanımıştır.

Yükselti ve engebe, hidroelektrik potansiyelin yüksek olmasını da olumlu etkilemiştir. Dağlık alanlarda kış sporları, dağcılık, ormancılık gibi faaliyetlerden de yararlanılır.

3) İklim:

Türkiye ılıman akdeniz iklim kuşağında yer alan tarıma, sanayiye ve turizme uygun şartlara sahip bir ülkedir. Doğuya doğru yükseltinin artması ulaşımı ve ekonomiyi olumsuz etkiler.

4) Nüfus:

Ülkemizde genç nüfus oranının fazla olması iş gücü sağlamakla birlikte bir takım olumsuz sonuçları da vardır.

– İstihdam sıkıntısı yaşanması

– Bağımlı nüfus oranının fazla olması gibi.

Fakat nüfusun eğitim seviyesi yükseltilerek nitelikli hale gelmesi ve istihdamın sağlanması durumunda genç nüfus yapısı ülke için önemli bir zenginliktir.

TÜRKİYE'DE UYGULANAN EKONOMİ POLİTİKALARI:

1. 1923 – 1932 Dönemi:

Bu dönemde sanayi kuruluşlarının sayısı az ve millî gelir düşüktü. Millî ekonomiyi oluşturmak için İzmir İktisat Kongresi toplandı. Çiftçiden alınan aşar vergisi kaldırıldı. Tarımda makineleşme için teşvikler yapıldı. Teşvik-i Sanayi Kanunu ve Gümrük Kanunu çıkarıldı. Merkez bankası kuruldu. Türk lirasını koruma kanunu çıkarıldı.

2. 1932 – 1950 Dönemi

Karma ekonomi sistemi benimsendi. Sümerbank kuruldu. Özel yatırımların yetersiz kalması nedeniyle devletçilik yoluyla sanayileşmeye gidildi. 1. ve 2. beş yıllık sanayi planları hazırlandı. Fakat 2.'si savaş nedeniyle uygulanamadı.

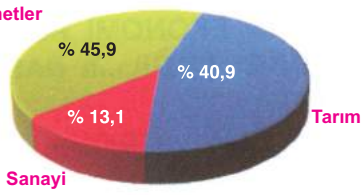
3. 1950 – 1960 Dönemi

Türkiye'den ekonomik kalkınmanın en hızlı yaşandığı dönemlerden biridir. Özel yatırımlara büyük önem verilmiştir. Altyapı çalışmaları yapılmış, çiftçiye kredi olanakları sağlanmıştır.

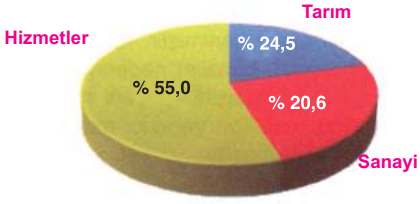
4. 1960 tan Sonraki Dönem

Devlet Planlama Teşkilatı kurulmuş ve planlı ekonomiye geçilmiştir.

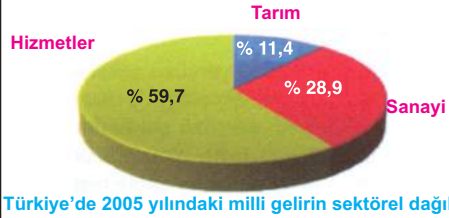
5. Beş Yıllık Kalkınma Planları:

Türkiye'de 1950 yılındaki milli gelirin sektörel dağılımı

Türkiye'de 1975 yılındaki milli gelirin sektörel dağılımı

Türkiye'de 2005 yılındaki milli gelirin sektörel dağılımı

Türkiye'de Mekansal Farklılıklara Yönelik Uygulamalar ve Teşvik Politikaları Nelerdir?

Az gelişmiş yörelerde yatırımları özendirmek için teşvik politikaları uygulanmaktadır.

Bu uygulamalarda;

- Vergi indirimi veya ertelemesi
- Arsa temini
- Araç - gereç alımında gümrük vergisi ve KDV indirimi
- Ucuz enerji

gibi kolaylıklar sağlanmaktadır.

Örnek

Ülkeler ekonomik faaliyetlerini yürütürken önceden hazırlanan bir plana göre programlarını hazırlarlar.

Aşağıdakilerden hangisi ekonomi politikalarının amaçlarından biri değildir?

A) Kaynakları en iyi şekilde kullanmak

B) İstihdam olanakları sağlamak

C) Gelir dağılımını dengelemek

D) İstikrarlı kalkınmayı sağlamak

E) Devlete olan bağımlılığı artırmak

Kalkınma planları devlete olan bağımlılığı arttırmaz. Devletin yükünü hafifletecek tedbirler alır. Özel teşebbüsleri artırmayı hedefler.

TÜRKİYE'DE TARIM VE HAYVANCILIK

1. Tarımın Türkiye Ekonomisindeki Yeri

- Geleneksel tarım yöntemlerinin yerini modern tarım yöntemlerine bırakması verimi artırmıştır.
- Tarımın milli gelir içindeki payı giderek azalmaktadır.
- Tarımın gelişmesine paralel olarak Türkiye'de tarıma dayalı sanayi kuruluşları da artmış ve gelişmiştir.
- Tarımsal faaliyetler, insanların beslenmesinde etkili olurken, hayvancılık için yem ihtiyacını da karşılar.
- Bazı tarımsal ürünler iç ve dış pazarda alıcı bulur ve ihracat - ithalat için önemlidir.

2. Türkiye'de Tarımı Etkileyen Faktörler

İklim:

Türkiye'de yerşekilleri kısa mesafede değişiklik gösterdiği için çeşitli iklimler bir arada görülür. Bu nedenle tarım ürünü çeşidi çoktur.

Yer şekilleri

Yükseltinin batıdan doğuya doğru artması nedeniyle tarımsal faaliyetler doğuya doğru zorlaşır.

Toprak bakımı

Tarım alanlarının toprak analizinin yapılması, zararlı otlardan arındırılması, erozyonla mücadele edilmesidir.

Sulama

Türkiye'de Karadeniz Bölgesi ve Kuzeydoğu Anadolu hariç her yerde sulamaya ihtiyaç duyulur. Türkiye tarımının en önemli sorunu sulamadır. Doğal koşullara bağlı kuru tarım ve nadas uygulamasının azalması için sulama projeleri başlatılmıştır.

Gübreleme

Toprakta bulunan mineral miktarı zamanla azalır ve toprak fakirleşir. Bu eksiklik gübreleme ile telafi edilir.

Tohum Islahı

Tarımda verimin arttırılması için kaliteli tohum kullanılması ve yerli tohumların melezleştirilmesi gerekir.

Pazarlama

Dış piyasada değerli olan ürünlerin üretimde sürekliliğini sağlamak için devlet destekleme alımları yapmaktadır.

Makineleşme

Tarımda verimliliği arttırmak, işlenen alanı genişletmek, toprak bakımını kolaylaştırmak makineleşme ile mümkündür. Ancak yerşekillerinden dolayı Türkiye'de makineleşme sınırlıdır.

İlaçlama

Çeşitli hastalıklar ve zararlı canlılara karşı yapılan zirai işlemlerdir.

Devletin Tarım Politikası

Tarım politikası, üreticilerin gelirini artırmak, kırsal kesimin yaşam düzeyini iyileştirmek, gelir dağılımındaki dengesizliği gidermek, tüketicileri fiyat artışına karşı korumak amacı ile devletin uyguladığı önlemler bütünüdür.

Tarımı Destekleyen Kuruluşlar

- Türkiye Zirai Donatım Kurumu (TZDK)
- Devlet Su İşleri (DSİ)
- Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü (TİGEM)
- Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO)
- Ziraat Bankası
- Tarım Kredi Kooperatifleri ayrıca Çaykur, Çukobirlik, Tariş, Fiskobirlik gibi tarımı destekleyen birçok kuruluş vardır.

3. Türkiye'de Yetiştirilen Başlıca Tarım Ürünleri

Türkiye'de yetiştirilen tarım ürünü çeşidi giderek artmaktadır. Bunun sebepleri teknolojinin tarıma uygulanması ve sulama olanaklarının artmasıdır.

Türkiye'de ekim alanı dar olan ürünler

Muz, çay, kivi

Türkiye'de ekim alanı geniş olan ürünler

Buğday, şekerpancarı, arpa, ayçiçeği

Türkiye'de ekim alanı devlet kontrolünde olan ürünler

- Uyuşturucu yapımında kullanıldığı için devlet kontrolünde olanlar

  Haşhaş, keten, kenevir, çetene

- Sıtma gibi bulaşıcı hastalıkların önlenmesi için devlet kontrolünde olanlar

  Pirinç

- Ürün kalitesi bozulmaması için devlet kontrolünde olanlar

  Tütün

Tahıllar

Buğday:

Filizlenme ve büyüme döneminde yağış, olgunlaşma döneminde kuraklık ister. Üretiminde İç Anadolu 1.'dir.

Buğday Üretimi

Arpa– Yulaf – Çavdar:

Yetişme şartları buğdaya benzer. İç Anadolu birinci sırada gelir.

Arpa Üretimi

Mısır:

Her mevsim yağışlı geçen nemli ve ılıman iklimi sever. Sulamanın yagınlaşması ile üretimi en fazla yapılan bölge Akdeniz bölgesi olmuştur.

Mısır Üretimi

Pirinç:

Yüksek sıcaklık ve nemlilik ister. Türkiye'de akarsu boylarında yetiştirilir. Edirne, Samsun, Çorum üretimde en önemli illerdir.

Pirinç Üretimi

Baklagiller

Nohut:

Baklagiller içinde en çok yetiştirilen tarım ürünüdür. İç Anadolu, Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu'da yetiştirilir.

Fasulye:

Yazın sulanabilen alanlarda ve verimli kıyı ovalarında yetiştirilir. Ege, Marmara ovalarında, Çukurova ve Batı Karadeniz'de fasülye yetiştirilir.

Mercimek:

Nem isteği en az olan ürünlerdendir. İç Anadolu ve Güneydoğu Anadoluda yetiştirilir.

Sanayi Bitkileri

Tütün:

Çimlenme döneminde nem, olgunlaşma döneminde sıcaklık ve kuraklık ister. Üretimde Ege bölgesi 1.'dir.

Tütün Üretimi

Pamuk:

Çimlenme döneminde yağış, olgunlaşma döneminde yüksek sıcaklık ve kuraklık ister. Güneydoğu Anadolu üretimde 1. olmuştur. (GAP ile)

Pamuk Üretimi

Keten-Kenevir:

Her ikisi de Batı Karadeniz bölümünde yoğun olarak yetiştirilir.

Keten - Kenevir Üretimi

Haşhaş:

Üretimi en fazla Ege Bölgesinde yapılır. Afyon ve çevresindeki illerde ekilir.

Haşhaş Üretimi

Zeytin:

Akdeniz ikliminin karakteristik bitki örtüsüdür. Kış sıcaklıklarının düşük olması zeytin tarımını olumsuz etkiler. Ege Bölgesi 1.'dir.

Zeytin Üretimi

Şekerpancarı:

Türkiye'nin her bölgesine uyumlu olmakla beraber nem isteği fazla değildir. Üretimde İç Anadolu 1.'dir.

Şekerpancarı Üretimi

Yağ Bitkileri

Ayçiçeği:

Işık isteği fazladır. Olgunlaşma döneminde kuraklık ister. Tekirdağ, Edirne, Kırklareli illerinde üretimi çoktur.

Ayçiçeği Üretimi

Soya:

Nem isteği fazladır. Karadeniz kıyılarında doğal olarak yetişir. Akdeniz (Çukurova'da) sulama ile de üretilir.

Yerfıstığı:

Sıcak iklim koşullarında yetiştirilir. En fazla Akdeniz Bölgesinde üretilir.

Meyveler

Elma

Soğuğa dayanıklıdır. Ülkemizde üzümden sonra en çok üretilen meyvedir. En çok İç Anadolu'da yetiştirilir.

Turunçgiller:

Don olayından olumsuz etkilenir. En çok Akdeniz Bölgesin'de yetiştirilir.

Turunçgil Üretimi

Muz:

Tropikal iklim meyvesidir. Sadece Akdeniz Bölgesinde yetiştirilir. Anamur ile Alanya arasındaki kıyı şeridinde ekilir.

Fındık:

Anavatanı Doğu Karadeniz'dir. Her mevsim yağışlı kireçsiz toprakları sever.

Fındık Üretimi

İncir:

Kışların ılık geçtiği kıyılarda yetiştirilir. Ege bölgesi üretiminde birinci sırada gelir.

İncir Üretimi

Çay:

Yağış ve nem isteği çoktur. Türkiye'de çayın tamamı Karadeniz Bölgesinde yetiştirilir.

Çay Üretimi

Sebzecilik

Seracılık

Kış sıcaklıklarının 0°C'nin altına düşmediği yerlerde yapılır. Akdeniz Bölgesi 1.'dir.

Turfandacılık:

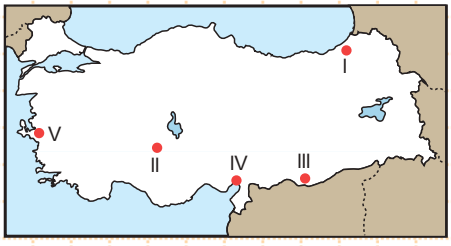
Bir tarım ürününün mevsiminden önce kendiliğinden olgunlaşmasıdır. Akdeniz Bölgesinde tufandacılık daha fazla yapılır.

Tarım Ürünü	Türkiye'de Yetiştirildiği Yerler	Hangi İklim Şartlarına Uyum Sağlar	Hangi Alanlarda Kullanılır
Buğday	İç ve Doğu Anadolu	Step – Karasal	Unlu gıda üretimi
Arpa	İç ve Doğu Anadolu	Step – Karasal	Hayvan yemi, Bira
Mısır	Akdeniz, Karadeniz	Okyanusal iklim	Besin, yağ üretimi
Pirinç	Marmara, Karadeniz	Okyanusal, Muson	Besin, nişasta üretimi
Tütün	Karadeniz, Ege	Tüm iklimlere uyum sağlar.	Tütün fabrikası, sigara
Keten - Kenevir	Karadeniz	Karasal, Karadeniz	Yağ, dokuma sanayi
Haşhaş	Ege bölgesi	Karasal, Akdeniz, Karadeniz	Besin, tıp
Şekerpancarı	İç ve Doğu Anadolu	Karasal, Step	Şeker üretimi
Pamuk	Ege, Akdeniz, GDA	Akdeniz	Dokuma, yağ
Zeytin	Ege, Akdeniz, Marmara	Akdeniz	Besin, yağ
Ayçiçeği	Marmara, İç Anadolu	Karasal, Step	Kuruyemiş, yağ

Soya fasulyesi	Karadeniz, Akdeniz	Karadeniz, Akdeniz	Besin, yağ
Yer fıstığı	Akdeniz	Akdeniz	Kuruyemiş
Elma	İç Anadolu	Karasal	Besin, Sirke
Turunçgiller	Akdeniz, Ege	Akdeniz	Besin, meyve suyu
Muz	Akdeniz	Akdeniz	Besin
Fındık	Karadeniz	Karadeniz	Yağ, kuruyemiş
İncir	Ege	Akdeniz	Kuruyemiş
Çay	Karadeniz	Karadeniz	Besin
Üzüm	Ege, İç Anadolu	Karasal	Besin, sirke, içki
Sebze	Akdeniz, Ege	Akdeniz	Besin

Örnek

Türkiye genelinde tarımda makineleşme giderek yaygınlaşmaktadır.

Haritada verilen merkezlerden hangisinde tarımda makineleşmenin yaygınlaşması topografik şartlar nedeniyle daha sınırlıdır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

I nolu alan dağlıktır. Makina kullanımı zordur. Bu nedenle hayvan ve insan gücüne duyulan ihtiyaç fazladır.

Örnek

Bazı tarım ürünleri temel besin maddesi olmasının yanı sıra hayvan yemi olarak da kullanılır.

I. Arpa

II. Şeker pancarı

III. Pirinç

IV. Turunçgil

Yukarıda verilen tarım ürünlerinden hangileri besin maddesi olmasının yanı sıra hayvan yeminde de yaygın olarak kullanılır?

A) I ve II B) I ve III C) II ve III

D) II ve IV E) III ve IV

Arpa ve şekerpancarı havyan yemi olarak da kullanılır.

Örnek

Cumhuriyet'in ilk yıllarında geleneksel tarım metodları günümüzde birçok bölgede yerini modern yöntemlere bırakmıştır.

Tarımda makineleşmeyle beraber;

I. Tarımda çalışan insan sayısı

II. Tarımsal üretim

III. Tarım ürünleri çeşitliliği

unsurlarından hangilerinde bir artış yaşanmıştır?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) II ve III E) I, II ve III

Makineleşme ile üretim ve tarım ürünü çeşitliliği artar.

Örnek

Cumhuriyetin ilk yıllarında nüfusun tamamına yakını tarımda çalışırken, 2005 verilerine göre tarımda çalışanların oranı %25 dolayındadır.

Yıllar içinde yaşanan bu değişim;

I. Ülkede hizmet ve sanayi sektörlerinin gelişmesi

II. Tarımsal verimliliğin azalması

III. Tarım arazilerinin azalması

gibi faktörlerden hangileriyle açıklanabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I ve III

Ülkemizde diğer sektörlerde gelişme yaşandığı için tarımda çalışanlar azalmıştır.

Örnek

Mısır tarımı özellikle Karadeniz iklimine daha uygundur. Ancak günümüzde mısır daha çok Akdeniz'de üretilir.

Karadeniz iklimine uygun olan bir tarım ürününün Çukurova'da yetiştirilmesi Çukurova'nın;

I. Sulama imkanlarının gelişmiş olması

II. İklim koşullarının elverişli olması

III. Yer altı suyunun zengin olması

gibi özelliklerden hangileriyle açıklanır?

A) Yalnız I B) Yalnız III C) I ve II

D) I ve III E) I, II ve III

Sulama olanakları ve iklim koşullarının elverişli olması nedeniyle mısır Çukurova'da yetiştirilir.

TÜRKİYE'DE HAYVANCILIK

Türkiye'de hayvancılık faaliyetleri çeşitlilik göstermektedir. **Bu durumun temel nedenleri:**

1. *4 mevsimin tamamının yaşanması*

2. *İklim çeşitliliğinin çok olması*

3. *Yerşekillerinin çeşitlilik göstermesi*

✦ Türkiye'de hayvan sayısı ve çeşidi fazla olmasına rağmen birim hayvandan elde edilen verim düşüktür.

Hayvancılık Faaliyetleri
- Büyükbaş Hayvancılık
  - Sığır (İnek, Öküz)
  - Manda
  - At
  - Eşek
  - Katır
  - Deve
- Küçükbaş Hayvancılık
  - Koyun
  - Keçi → Kıl Keçisi → Tiftik Keçisi
- İpekböcekçiliği
- Arıcılık
- Kümes Hayvancılığı
- Su Ürünleri
  - Deniz balıkçılığı
  - Tatlı su balıkçılığı
  - Kültür balıkçılığı

Örnek

Yapılan hayvancılık etkinliğinde ve türlerin dağılımında bölge ve yörelerin doğal koşulları önemli rol oynar.

Aşağıdakilerden hangisi, Türkiye'de bu etkinlik ve dağılışta rol oynayan doğal özelliklerinden birisi olarak <u>sayılamaz</u>?

A) Akdeniz'deki Toroslar'da yapılan kıl keçisi yetiştiriliciği

B) Doğu Karadeniz Bölümünde yapılan kıyı balıkçılığı

C) Bozkırların bulunduğu yerlerde yapılan koyun yetiştiriliciği

D) Büyükşehirlerin çevresinde yapılan kümes hayvancılığı

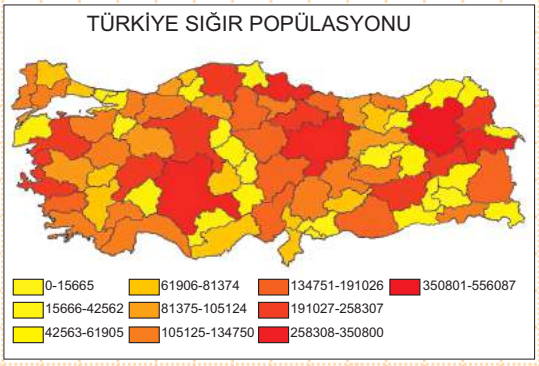
E) Alpin çayırlarının yer aldığı Doğu Karadeniz yaylalarında yapılan büyükbaş hayvancılık

Kümes hayvancılığı kapalı alanda yapılır ve doğal ortamdan etkilenmez. Büyük şehirlerin çevresinde yapılması tüketici nüfusa yakınlıkla ilgilidir.

Türkiye'de Hayvancılık Faaliyetleri

a) Büyükbaş Hayvancılık

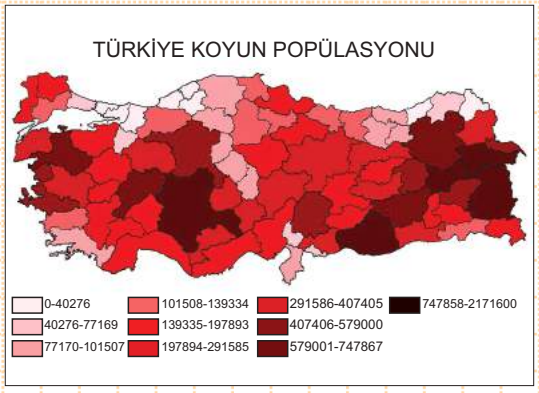
Yazların serin ve yağışlı geçtiği Doğu Anadolu'da mera hayvancılığı şeklinde yapılır. Nüfusun yoğun olduğu Marmara Bölgesinde ise ahır ve besi hayvancılığı şeklinde yapılır.

Sığırın Bölgelere Göre Dağılışı

b) Küçükbaş Hayvancılık

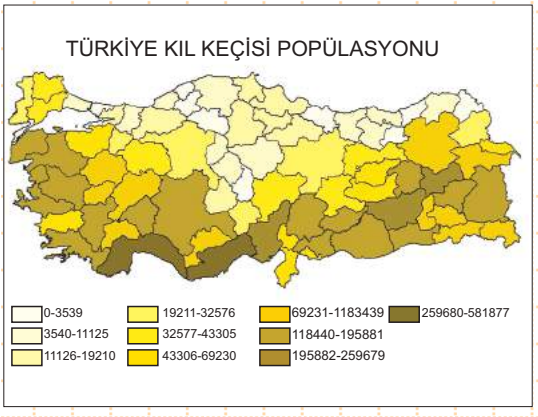
Ülkemizde doğal koşullara bağlı olarak yapılan mera hayvancılığı tercih edilir. Bu nedenle karasal iklim ve bozkır bitki örtüsünün görüldüğü İç Anadolu, Güneydoğu Anadolu gibi bölgelerde yapılır.

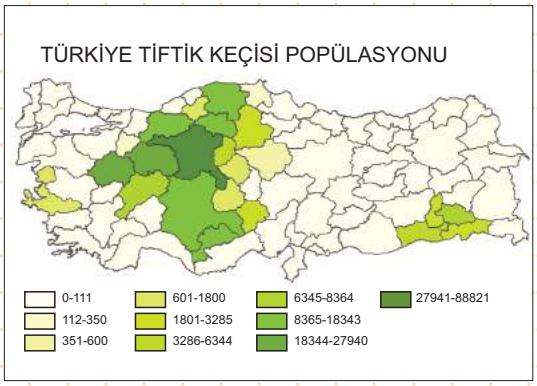
Koyunun Bölgelere Göre Dağılışı

not

Küçükbaş hayvancılığın yoğun olduğu yerlerde halı, kilim dokumacılığı gibi el sanatları ile tahıl tarımı yaygındır.

Kıl Keçisinin Bölgelere Göre Dağılışı

Tiftik Keçisinin Bölgelere Göre Dağılışı

not

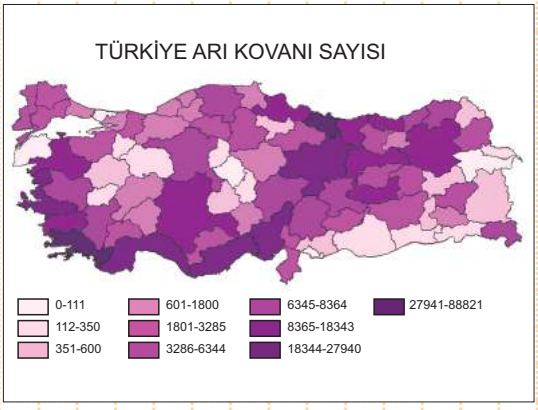
Türkiye'de sağılan ve kesilen hayvan sayısında küçükbaş, elde edilen et ve süt miktarında ise büyükbaş hayvanlar birincidir.

c) İpek Böcekçiliği

Anavatanı uzakdoğu olan ipekböceği dut ağacının yapraklarını yiyerek beslenen bir tırtıl türü hayvandır. Bursa, Bilecik, Sakarya gibi illerde yoğun olarak yapılır. Ancak son yıllarda yapay ipek üretiminin artmasından dolayı eski önemini yitirmiştir.

d) Arıcılık

Ülkemizde iklim ve bitki örtüsünün çeşitlilik göstermesinden dolayı arıcılık gelişmiştir. Rize, Muğla, Hakkari yöreleri önemlidir.

Örnek

Türkiye'de son yıllarda besi hayvancılığı yaygınlaşmaktadır.

Aşağıdakilerden hangisi, Türkiye'de besi hayvancılığına geçişi zorunlu kılan nedenlerden biridir?

A) Hayvan soylarının ıslah edilmesi

B) Nüfusun hızla artması

C) Hayvansal ürün ihracatının artması

D) Yem üretiminin artması

E) Otlak ve meraların giderek daralması

Hızla artan nüfusun et ihtiyacının karşılanabilmesi için besi hayvancılığı gerekli-dir.

e) Kümes Hayvancılığı

Genellikle tüketimin fazla olduğu yoğun nüfuslu yerlerde olur. Marmara, Ege ve İç Anadolu'da yoğundur. Tavuk etinin daha ucuz olması üretim alanlarını genişletmiştir.

f) Su Ürünleri

✦ Türkiye'nin su ürünleri potansiyelinin yüksek olmasının nedenleri:

1. *Dört tane denize kıyısının olması*

2. *Farklı tuzluluk ve sıcaklık özelliklerine sahip sulara ve boğazlara sahip olması*

3. *Tatlı su balıkçılığı ve kültür balıkçılığının da yapılabilmesi*

✦ Türkiye'de balıkçılığın yeterince gelişememesinin nedenleri:

1. Açık deniz balıkçılığı yerine kıyı balıkçılığının yapılması
2. Kaçak ve usulsüz avlanma
3. Teknolojinin imkânlarından yeterince yararlanılmaması
4. Balıkçılıkla ilgili araştırma ve eğitimin yetersiz olması
5. Üretilen balıkları değerlendirecek sanayi tesislerinin yetersiz olması
6. Kültür balıkçılığının yeterince gelişmemesi
7. Kıyılardaki kirlilik ve pazarlama olanaklarının gelişmemesi

Dalyan:

Balıkçılık yapılan yerleşmelerdir.

not

Türkiye'de sünger avcılığı Ege'nin güney kıyılarında Bodrum, Datça ve Marmaris'te yapılır.

Örnek

Aşağıdaki hayvancılık faaliyetlerinden hangisinin o yöredeki bitki örtüsü ile ilişkisi yoktur?

A) Erzurum ve Kars platolarındaki büyükbaş hayvancılık
B) Konya'daki küçükbaş hayvancılık
C) Rize'deki büyükbaş hayvancılık
D) Şeker fabrikalarının etrafındaki besi hayvancılığı
E) Bursa ve Balıkesir'de yapılan ipek böcekçiliği

Besi hayvancılığı kapalı tesislerde yapılır. Bitki örtüsünden etkilenmez.

Örnek

Aşağıdakilerden hangisinin intansif hayvancılık (modern hayvancılık) açısından sorun olması beklenmez?

A) Hayvan soylarının ıslah edilmemesi

B) Salgın hastalıklarla mücadele edilmemesi

C) Otlakların genişletilmemesi

D) Kredi olanaklarının artırılmaması

E) Eğitilmiş çiftçilerin sayısının artırılmaması

Otlakların dar olması mera hayvancılığı ile ilgili bir sorundur.

TÜRKİYE'NİN MADENLERİ VE ENERJİ KAYNAKLARI

Türkiye'de Madenciliğin Tarihçesi

- Anadolu'da ilk madencilik faaliyetleri M.Ö. 7000 yıllarına kadar uzanır.
- M.Ö. 3000 - 1200 yılları arası bakır ve tunç kullanılmıştır.
- Cumhuriyet Dönemi'nde madencilik faaliyetleri hızlanmıştır.

Cumhuriyet Dönemi Madencilik Alanındaki Gelişmeler

- 1935 yılında Maden Tetkik Arama Enstitüsü kurulmuştur.
- 1954 yılında Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) kurulmuştur.
- 1957'de Türkiye Kömür İşletmeleri kurulmuştur.
- 1963 yılında enerji ve madencilik ile ilgili politikalar oluşturmak amacıyla Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı kurulmuştur.

Bir maden yatağının işletilmesi için gerekli koşullar:

- Tenör oranının yüksek olması
- Rezervinin yeterli olması
- Sanayi tesislerine ve pazara yakın olması
- Ulaşım olanaklarının gelişmiş olması
- Gerekli teknoloji ve sermayenin olması gerekir.

Örnek

Türkiye maden çeşitliliği bakımından dünyada ilk beş ülke arasında yer alır. Buna rağmen bazı faktörler Türkiye'de madenciliğin gelişmesini engellemektedir.

Bu olumsuzluklar arasında;

I. Maden yataklarının rezervlerinin düşük olması

II. Türkiye'deki madenlerin dağınık halde bulunması

III. Türkiye'deki madenlerinin kullanım alanlarının dar olması

gibi unsurlardan hangileri gösterilemez?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I, II ve III

Madenlerimizin kullanım alanı dar değildir.

Örnek

Türkiye'de madencilik sektörünün geliştirilebilmesi için yapılması gereken çalışmalar arasında aşağıdakilerden hangisi gösterilemez?

A) Madencilikle ilgili yasal ve kurumsal mevzuatların düzenlenmesi

B) Yenilenebilir enerji kaynakları ile madenlerin sürdürülebilir yöntemlerle işlenmesi

C) Arama ve geliştirme çalışmalarında devletin daha fazla rol üstlenmesi

D) Metalik madenlerin tamamının işletmeye açılması

E) Özel sektörün saha çalışmalarına izin verilmesi ve özel girişimcilerin teşvik edilmesi

Tüm metalik madenlerin, diğer unsurlar dikkate alınmadan işlenmesi akıllıca olmaz.

Türkiye'deki belli başlı maden yataklarının dağılışı ve petrol boru hatları

Başlıca Maden Çeşitlerimiz

1. Demir:

Kullanım Alanı: Ağır sanayinin ana maddesini oluşturan demir her çeşit makine, bina, demir yolu, köprü yapımında kullanılır.

Çıkarıldığı Yerler:

Divriği, Kangal (Sivas), Hekimhan, Hasançelebi (Malatya), Eymir (Balıkesir), Kayseri, Niğde, Adana, Kahramanmaraş

İşlendiği Yerler:

Karabük, Karadeniz–Ereğli (Zonguldak), İskenderun, Kırıkkale, Sivas ve İzmir'deki demir-çelik fabrikaları

2. Bor Mineralleri:

Kullanım Alanı: Bor minerallerinden elde edilen boraks ve asitbarik nükleer alanda jet ve roket yakıtında katkı maddesi olarak, sabun, deterjan, lehim, cam, kağıt sanayinde kullanılır.

Çıkarıldığı Yerler:

Seyitgazi, Kırka (Eskişehir), Bigadiç, Susurluk (Balıkesir), Emet (Kütahya), Mustafa Kemal Paşa (Bursa)

İşlendiği Yerler:

Bandırma (Balıkesir) ve Kırka (Eskişehir) bulunan bor fabrikalarında işlenir.

3. Krom:

Kullanım Alanı: Paslanmaya karşı dirençli olup çok serttir. Bu madenle iyi cins çelik üretimi ve madeni kaplamada kullanılır.

Çıkarıldığı Yerler:
Türkiye krom bakımından Dünya'da 4.'dür. Guleman (Elazığ), Kopdağı (Erzurum), Fethiye, Köyceğiz (Muğla), Acıpayam, Buldan (Denizli), Orhaneli (Bursa), Mihaliççık (Eskişehir), Karsantı, Pozantı (Adana), Kayseri

İşlendiği Yerler:
Antalya ve Elazığ ferro krom tesislerinde işlenir.

4. Bakır:

Kullanım Alanı: Kolay işlenebilen ve iletkenliği yüksek olan bakır elektrik ve elektronik sanayilerinde yaygın olarak kullanılır.

Çıkarıldığı Yerler:
Murgul (Artvin), Küre (Kastamonu), Maden (Elazığ), Çayeli (Rize)

İşlendiği Yerler:
Samsun, Murgul ve Maden'deki tesislerde işlenir.

5. Boksit:

Kullanım Alanı: Bu maden alüminyumun hammaddesi olup çok hafif olduğundan uçak sanayiinde, otomobil, ev eşyası ve elektrik malzemesi yapımında kullanılır.

Çıkarıldığı Yerler:
Akseki (Antalya), Seydişehir (Konya), Milas (Muğla), Saimbeyli (Adana)

İşlendiği Yerler:
Seydişehir Alüminyum tesislerinde işlenir.

6. Barit:

Kullanım Alanı: Boya, deri, kimya, şeker, cam, kauçuk sanayiinde ve ilaç yapımında kullanılır.

Çıkarıldığı Yerler:
Alanya, Gazipaşa (Antalya), Elbistan (Kahramanmaraş), Isparta, Giresun, Kocaeli, Çanakkale, Muş, Eskişehir

İşlendiği Yerler:
İzmir, Elazığ, Eskişehir, Antalya'da bulunan barit unu fabrikalarında işlenir.

7. Fosfat:

Kullanım Alanı: Kimya ve suni gübre sanayiinde kullanılır.

Çıkarıldığı Yerler:

Adıyaman, Gaziantep, Bingöl, Bitlis

İşlendiği Yerler:

Mazıdağı (Mardin) fosfat işletmelerinde işlenir.

8. Tuz:

Kullanım Alanı: Günlük ihtiyaçların yanısıra, dericilik, zeytincilik, konservecilik ile kimya ve tekstil sanayilerinde tuzdan faydalanılır.

Çıkarıldığı Yerler:

Tuzgölü, Çamaltı tuzlası (İzmir), Çankırı, Kırşehir, Nevşehir, Erzurum, Kağızman (Kars)

9. Manganez:

Kullanım Alanı: Çelik sanayinde kullanılan çok önemli bir madendir.

Çıkarıldığı Yerler:

Ceyhan (Adana), Denizli, Kastamonu, Balıkesir, Burdur, Sivas

10. Antimon:

Kullanım Alanı: Antimon gümüş parlaklığında bir madendir. Paslanmaz metal sanayii, matbaacılık, ilaç, cam ve seramik sanayi gibi alanlarda kullanılır.

Çıkarıldığı Yerler:

Balıkesir, Kütahya, Tokat, İzmir

11. Civa:

Kullanım Alanı: Aynaların sırlanmasında, zirai ilaçların yapımında, altın çıkarımında, kağıt ve suni gübre üretiminde, boya ve asit üretiminde kullanılır.

Çıkarıldığı Yerler:

Ödemiş (İzmir), Sarayönü (Konya)

12. Feldspat:

Kullanım Alanı: Seramik, fayans, cam, kaynak elektrot ve boya sanayiinde ham madde olarak kullanılır.

Çıkarıldığı Yerler:

Demirci (Manisa), Simav (Kütahya), Çine (Aydın), Yozgat, Kırşehir, Artvin

13. Asbest:

Kullanım Alanı: Yüksek sıcaklığa dayanıklıdır. Isıya dayanıklı araç ve gereç yapımında kullanılır. İtfaiyeci elbiseleri otomobillerin fren balataları ve çatı malzemesi olan eternit yapımında kullanılır.

Çıkarıldığı Yerler:

Balıkesir, Bursa, İskenderun, Amasya, Sivas, İzmir

Örnek

Türkiye'de zengin madenlere sahip bazı bölgelerde sanayi aynı oranda gelişmemiştir.

Bu durumun oluşmasında;

I. Ulaşım şartlarının gelişmemiş olması

II. Yeterli yatırımların yapılmamış olması

III. İş gücünün yetersiz olması

gibi faktörlerden hangileri etkilidir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I ve III

Ulaşımın iyi olmaması ve yeterli yatırım olmaması sanayinin gelişmesini engeller.

Örnek

- Jet yakıtı, gübre, ısıya dayanıklı cam, fiberglas, ilaç, boya, optik alanlarında kullanılır.
- Hafif ve kimyasal etkilere karşı dayanıklıdır.
- Kullanım alanı oldukça geniştir.
- Ekonomik değeri giderek artmaktadır.

Yukarıda bazı özellikleri verilen maden aşağıdakilerden hangisidir?

A) Demir B) Bor C) Bakır D) Krom E) Linyit

Özellikleri verilen maden bordur.

Örnek

I. Küre

II. Divriği

III. Murgul

IV. Seydişehir

V. Afşin – Elbistan

Yukarıda verilen yörelerin hangileri bakır madeni bakımından zengindir?

A) I ve II B) I ve III C) II ve III

D) II ve V E) III ve IV

Artvin - Murgul ve Kastamonu - Küre'de bakır bulunur.

TÜRKİYE'DEKİ ENERJİ KAYNAKLARI

Türkiye'de enerji kaynaklarının genel özellikleri:

- *Türkiye'de elektriğin önemli bir bölümü fosil yakıtlardan saplanır. Linyit, petrol, doğalgaz, taşkömürü gibi fosil yakıtlar termik santrallerde işlenerek elektriğe dönüştürülür.*
- *Türkiye ortalama yükseltisi fazla olan bir ülke olduğu için hidroelektrik enerji potansiyeli ve kullanımı Dünya ortalamasının çok üzerinde olan bir ülkedir.*

TÜRKİYE'DE ENERJİ KAYNAKLARI

- Linyit
- Petrol
- Su Gücü
- Doğal Gaz
- Nükleer Yakıtlar
- Taş Kömürü
- Rüzgar Gücü
- Jeotermal
- Güneş Enerjisi
- Biyokütle Enerjisi

not

İhraç ettiğimiz enerji kaynağı yokken; petrol, doğal gaz ve taş kömürü ithal ederiz.

1. Taşkömürü:

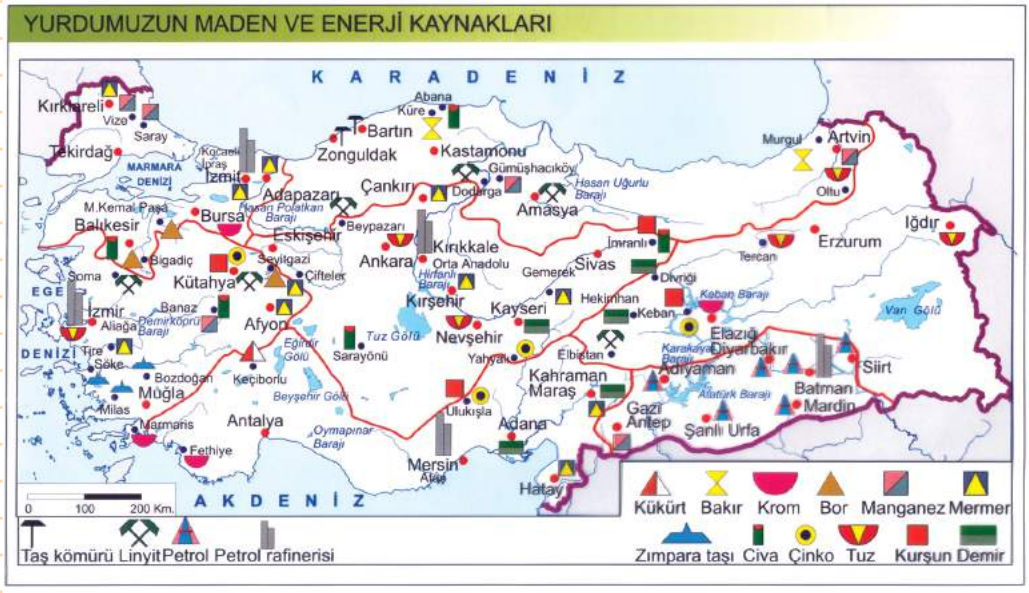
Özellikleri: Birinci jeolojik zamanda oluşmuş bir kömür türüdür. Taş kömürü kalorisi yüksek olduğundan ülkemizde demir-çelik sanayisinde yakıt olarak kullanılır.

Çıkarıldığı Yerler:

Tamamı Batı Karadeniz Bölümündeki Ereğli-Zonguldak havzasından çıkarılır.

Elektrik Üretilen Santraller

Bir bölümü Ereğli ve Karabük'teki demir-çelik fabrikalarında, geri kalanı ise Çatalağzı-Zonguldak termik santralinde kullanılır.

2. Linyit:

Özellikleri: 3. jeolojik zamanda oluşmuş bir kömür türüdür. Taşkömürüne göre daha geç oluşumlu olduğundan kalori değeri düşüktür.

Çıkarıldığı Yerler:

Elbistan (Kahramanmaraş), Gölbaşı (Adıyaman), Tufanbeyli (Adana), Soma, Köprübaşı (Manisa), Seyitömer, Tunçbilek, Değirmisaz, Gediz (Kütahya), yatağan, Milas(Muğla), Çan (Çanakkale), Beypazarı, Nallıhan (Ankara), Oltu, Horasan (Erzurum), Dodurga (Çorum), Orta (Çankırı), Mengen (Bolu), Kangal (Sivas), Sorgun (Yozgat), Karlıova (Bingöl)

Elektrik Üretilen Santraller

Soma (Manisa), Seyitömer, Tunçbilek (Kütahya), Yatağan, Yeniköy, Kemerköy (Muğla), Afşin, Elbistan (Kahramanmaraş), Çayırhan (Ankara), Orhaneli (Bursa) termik santrallerinde elektrik üretiminde kullanılır.

Muğla - Yatağan Termik Santrali

3. Petrol:

Özellikleri: Günümüzde Dünya ülkeleri için en önemli enerji kaynağıdır. Petrol motorlu taşıtların vazgeçilmez yakıtı olduğu gibi pek çok ürünün de hammaddesidir.

Çıkarıldığı Yerler:

Tamamı Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Batman ve çevresinde çıkarılır.

İşlenen Rafineriler

Batman – Batman petrol rafinerisi

İzmit – İpraş petrol rafinerisi

İzmir – Aliağa petrol rafinerisi

Kırıkkale – Orta anadolu petrol rafinerisi

Mersin – Ataş petrol rafinerisi

4. Doğalgaz:

Özellikleri: Petrol rezervi bölgesinden çıkarılan bir madendir. Türkiye'de doğalgaz ihtiyacının büyük bir kısmı Rusya'dan karşılanmaktadır.

Çıkarıldığı Yerler:

Hamitabat, Hayrabolu, Çamurlu

Elektrik Üretilen Santraller

Kırklareli (Hamitabat), İstanbul (Ambarlı), Mardin (Çamurlu)

Bursa – Ovaakça

Bursa – Ovaakça Termik Santrali

5. Su gücü (Hidroelektrik güç)

Özellikleri: Su gücü en güvenilir ve en temiz enerji kaynağıdır. Türkiye'nin hidroelektrik potansiyeli Avrupa'da Rusya ve Norveç'ten sonra 3. sıradadır. Elektrik ihtiyacımızın yaklaşık % 28'i hidroelektrik santrallerden karşılanır.

Hidroelektrik potansiyelimizin yüksek olmasının sebepleri

- Ortalama yükseltinin fazla olması
- Akarsuların dar ve derin vadilerde akması

6. Rüzgar Gücü:

Özellikleri: Çevreyi kirletmeyen, temiz ve tükenmeyen bir enerji kaynağıdır. Kurulum maliyeti yüksek olduğu için ülkemizde rüzgar santrali yeterince yaygın değildir.

Rüzgar santrallerinin bulunduğu bölgeler

Alaçatı'da (İzmir) kurulan santral ile başlamıştır. Çanakkale, Muğla, Balıkesir, Manisa'da planlanan santraller izleyecektir.

7. Güneş Enerjisi:

Özellikleri: Tükenmeyen, çevre dostu ve çok ucuz bir enerji kaynağıdır.

Bölgeler	Güneşlenme Süresi
G. Doğu Anadolu	3016
Akdeniz	2923
Ege	2726
İç Anadolu	2712
Doğu Anadolu	2663
Marmara	2582
Karadeniz	1966
Türkiye ortalaması	2610

8. Jeotermal Enerji:

Özellikleri: Türkiye oluşumunu yakın jeolojik zamanlarda tamamlamış bir ülkedir. Bu nedenle kırıklı bir arazi yapısına sahiptir. Bu durum jeotermal enerji potansiyelinin yüksek olmasını sağlamıştır.

Jeotermal Enerjiyle Çalışan Santraller

Aydın – Germencik ve Denizli – Sarayköy santralidir.

9. Nükleer Enerji:

Özellikleri: Uranyum ve Toryum gibi radyoaktif minerallerin parçalanması ile açığa çıkan enerjiye nükleer enerji adı verilir.

Nükleer Madenlerin Çıkarıldığı Yerler:

Eskişehir, Sivrihisar ve Kızılcaören'de toryum yatakları bulunur.

Türkiye'de yapılması planlanan nükleer santraller

Mersin ve Sinop'a kurulacaktır. buraların yer olarak seçilmesinin nedenleri su kaynaklarına yakınlık ve fay hatları bakımından tehlikenin az olmasıdır.

10. Biyokütle (Biyomas) Enerjisi

Özellikleri: Enerji üretiminde yararlanılan bir diğer kaynak da bitki ve hayvan atıklarına dayalı enerji üretimidir.

Örnek

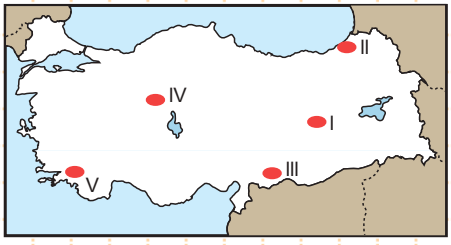
Aşağıda verilen enerji üretim merkezlerinden hangisinde diğerlerinden farklı bir enerji kaynağı kullanılır?

A) Sarayköy (Denizli) B) Orhaneli (Bursa) C) Çayırhan (Ankara)
D) Soma (Manisa) E) Yatağan (Muğla)

Sarayköy jeotermal enerji ile çalışan jeotermik santraldir. Diğerleri kömürle çalışır.

Örnek

Güneş enerjisi, tükenmeyen enerji kaynakları içerisinde yer alır. Güneşli gün sayısı ve güneşlenme süresi yeterli olan yerlerde bu enerjiden yararlanmak mümkündür.

Buna göre, haritada verilen merkezlerden hangisinde güneş enerjisinden yararlanma ihtimali daha azdır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

II nolu yerde bulutlu gün süresi çoktur.

TÜRKİYE'DE SANAYİ

Türkiye'de Sanayinin Gelişimi:

- Osmanlı Devleti'nde sanayileşme çabaları ilk kez Lale Devri'nde atölye tarzı küçük işletmelerle başlamıştır.
- Loncalar Osmanlı'da sanayi kolları örgütleriydi.
- Sanayi İnkılabı ile Osmanlı'da sanayi faaliyetleri gerilemeye başladı.
- 17 Şubat 1923 İzmit İktisat Kongresi Cumhuriyet döneminin sanayileşme adına ilk ve en önemli gelişmesidir.
- 1929 Dünya Ekonomik Krizi ülkemizdeki sanayileşmeyi olumsuz etkiledi.
- 1933'de hazırlanan 1. Beş Yıllık Sanayi Planı ile sanayileşmede "Devletçilik" etkili olmaya başladı.
- 1950'li yıllara kadar etkili olan "Devletçilik" 1950 sonrası gevşemeye başladı.
- 1962'de Devlet Planlama Teşkilatı'nın kurulması ile planlı sanayileşme dönemine geçildi.

Türkiye'de Sanayinin Kuruluş Şartları:

1. Ham madde:

Sanayi tesislerinde kullanılan işlenmemiş maddelere ham madde denir. Et ve süt ürünleri, unlu mamüller, konserve ve içecek sanayi, ipekli dokuma Türkiye'de ham madde yakınında işlenir.

2. Ulaşım:

Sanayi tesisleri ile ham madde ve pazar arasındaki ulaşım olanaklarının gelişmesi sanayiyi etkiler. Türkiye'de yerşekilleri ve yükselti çoğu yerde ulaşımı olumsuz etkiler.

3. Enerji:

Ülkemizde sanayi tesislerinin elektrik ihtiyacını karşılamada taşkömürü, linyit, petrol, doğalgaz gibi enerji kaynakları kullanılır. Demir-çelik sanayisi kurulurken enerji kaynağına yakınlık dikkate alınır.

4. İklim:

Türkiye'de iklim şartlarının elverişli olduğu batı ve kıyı bölgelerinde sanayi olanakları daha gelişmiştir.

5. Sermaye:

Sanayi tesislerinin kuruluş ve işleyişinde en önemli elemandır.

6. Pazar:

Pazarlama koşullarının gelişmemesi sanayi tesisinin işleyişini tehtid eder. Ürünlerin kalite ve standartlarının yüksek olması kadar iyi pazarlanması da önemlidir. Yoğun nüfuslu şehirlerin pazar kapasitesi yüksektir.

7. İş Gücü:

Yetişmiş insan gücü önemlidir. Gelişmiş ülkelerde nitelikli işgücü sağlanması için mesleki eğitim veren okullar oluşturulmuştur.

Organize Sanayi Bölgeleri – Kuruluş Amaçları

Türkiye'de Bölgelere Göre Sanayi Tesislerinin Yoğunlaştığı Şehirler

Marmara: İstanbul, İzmit, Bursa, Sakarya

Ege: İzmir, Aydın, Denizli, Manisa

İç Anadolu: Ankara, Eskişehir, Konya, Kayseri

Akdeniz: Mersin, Adana, Hatay, İskenderun

Karadeniz: Zonguldak, Karabük, Samsun

Güney Doğu Anadolu: Gaziantep

Doğu Anadolu: Erzurum, Malatya, Elazığ

Türkiye'de hammaddeye yakın kurulan sanayi kolları:

➜ **Et ve süt fabrikaları:**

Kars, Ardahan, Ağrı, Van, Diyarbakır, Şanlıurfa, Edirne, Bolu

➜ **Unlu Mamüller:**

Konya, Eskişehir, Ankara, Karaman, Aksaray

➜ **İpekli Dokuma:**

Bursa, İstanbul, Adana

➜ **Pamuklu Dokuma:**

Adana, Denizli, Aydın, Gaziantep, Kahramanmaraş

➜ **Konserve ve İçecek Fabrikaları:**

İstanbul, Balıkesir, Çanakkale, İzmir, Aydın

➜ **Petrol Rafinerileri:**

Batman petrol rafinerisi

→ **Sigara Fabrikaları:**

İzmit, İstanbul, Adana, Tokat, Bitlis, Malatya

→ **Halı - Kilim - Battaniye Dokumacılığı:**

Isparta, Bünyan (Kayseri), Gördes, Kula, Demirci (Manisa), Uşak, Tokat, Sivas, Nevşehir, Erzurum, Ağrı

→ **Kağıt Fabrikaları:**

Çaycuma (Zonguldak), Bartın, Aksu (Giresun), Bolvadin (Afyon), Dalaman (Muğla), Balıkesir, Taşköprü (Kastamonu)

→ **Bitkisel Yağ Fabrikaları:**

Edremit, Ayvalık, Gemlik, İzmir, Muğla, Edirne, Tekirdağ, Gaziantep, Hatay

not

İmalat sırasında hammaddede büyük kayıpların olması, hammadde değerinin taşıma maliyetinden düşük olması ve hammaddenin kolay bozulabilir olması gibi nedenlerle sanayi tesisleri hammaddeye yakın kurulur.

Ulaşım ve Limanların Sanayiye Etkisi

Günümüzde yurt içi ulaşım olanakları oldukça gelişmiş olmakla birlikte İstanbul ve İzmir limanları uluslararası ticarette önemli yere sahiptir. Ayrıca bazı sanayi tesisleri ulaşımın geliştiği yerlere kurulmuştur. Örneğin, İskenderun demir-çelik sanayi (limanın etkisi), Samsun'da bakır işletmeleri, İzmit, İzmir ve Mersin'deki petrol rafineleri

Pazar Olanaklarının Sanayiye Etkisi

Bir sanayi tesisinin varlığını sürdürebilmesi için üretilen ürünün pazarlanabileceği pazarların olması gerekir.

Enerjiden Faydalanma Olanaklarının Sanayiye Etkisi

Sanayi tesislerinin işleyebilmesi için elektrik enerjisine ihtiyaç duyulur. Bu enerji ülkemizde fosil yakıtlardan ve hidroelektrik enerjiden ağırlıklı olarak sağlanır.

Örnek

Sanayi kuruluşlarının yerinin belirlenmesinde ham maddeye yakınlık önemlidir.

Buna göre, Türkiye'de aşağıdaki fabrikaların hangisinde, ham madde ihtiyacı fabrikanın kurulduğu ilin dışından karşılanmaktadır?

A) Adana pamuklu dokuma fabrikaları

B) Kırıkkale petrol rafinerisi

C) Eskişehir şeker fabrikası

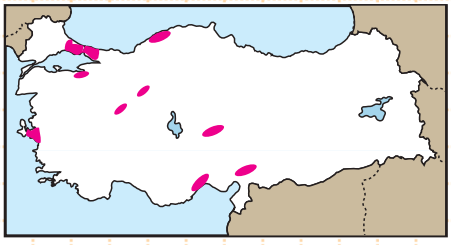
D) Seydişehir alüminyum tesisleri

E) Murgul bakır işletmeleri

Kırıkkale'de petrol çıkarılmaz.

Örnek

Aşağıdaki haritada Türkiye'deki önemli sanayi bölgeleri gösterilmiştir.

Bu bölgelerin ortak özellikleri ile ilgili olarak;

I. Ulaşım koşulları gelişmiştir.

II. Sermaye kullanımı fazladır.

III. Nüfus yoğundur.

IV. Enerji üretimi fazladır.

verilenlerden hangisine <u>ulaşılamaz</u>?

A) Yalnız I B) Yalnız IV C) II ve III

D) II ve IV E) III ve IV

Sanayi bölgelerinde enerji tüketimi fazladır.

Örnek

Batman = Petrol rafinerisi

Karabük = Demir – Çelik

tesislerinin kurulup geliştiği yerlerdir.

Bu kentlere ilişkin aşağıdaki yargılardan hangisinin doğru olduğu söylenebilir?

A) İklim özellikleri, endüstri kollarını etkilemiştir.

B) Yağış rejimleri düzenlidir.

C) Büyük akarsu kenarlarında kurulmuşlardır.

D) Tarım bölgelerine yakın kurulmuşlardır.

E) İç göçlerle nüfus artışı görülen kentlerdir.

Batman ve Karabük'de sanayileşme ile birlikte iç göçlerle nüfusları artmıştır.

Örnek

Türkiye'de besin ve dokuma endüstrilerinin daha çok gelişmesinin nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

A) Nitelikli iş gücünün fazla olması

B) Ulaşımın kolay olması

C) Sanayinin gelişmiş olması

D) Ham maddelerinin üretiminin çok olması

E) Nüfusun çok olması

Türkiye'de besin ve dokuma sanayisi için ham madde temini kolaydır. Bu nedenle bu endüstri kolları daha yaygındır.

Örnek

I. Küre

II. Divriği

III. Murgul

IV. Seydişehir

V. Afşin – Elbistan

Yukarda verilen merkezlerden hangilerinde hem hammadde üretimi hem de bunu işleyen büyük sanayi tesisleri bir arada bulunmaz?

A) Yalnız I B) I ve III C) II ve IV

D) III ve V E) IV ve V

Kastamonu Küre'de bakır işleyen sanayi tesisi yoktur.

DOĞAL AFETLER VE TÜRKİYE İÇİN RİSKLERİ

1) Depremler ve Türkiye

Alp-Himalaya deprem kuşağı dünyanın en önemli aktif deprem kuşaklarından biridir. Bu kuşak Avrupa üzerinden ülkemize girer Asya'ya uzanır.

Türkiye'yi Etkileyen Levha Hareketleri

a) Kuzey Anadolu Fay Kuşağı

Doğu Anadoluda Bingöl Karlıova'dan başlayarak Varto, Erzurum, Erzincan, Çorun Kelkit oluğu, Niksar, Erbaa, Su şehri, Merzifon, Bolu, Düzce; İzmit Körfezi, Adapazarı üzerinden Kuzey Egeye uzanır.

b) Batı Anadolu Horst – Graben Sistemi

Ege Bölgesi'nde Bakırçay, Gediz, Küçük Menderes, Büyük Menderes grabenlerini takiben uzanır.

c) Doğu Anadolu Fay Kuşağı

Hatay, Adıyaman, Malatya, Elazığ, Bingöl, Varto, Karlıova'ya kadar uzanır. Burada Kuzey Anadolu kuşağı ile birleşir.

Türkiye'de Deprem Bölgeleri

Türkiye'de Deprem Riskinin En Az Olduğu Yerler

- Tuz Gölü
- Konya Ovası
- Aksaray
- Karaman
- Mersin - Silifke
- Taşeli Platosu
- Yıldız Dağları
- Mardin Çevresi

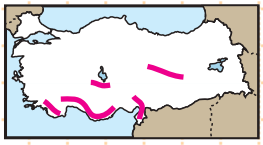

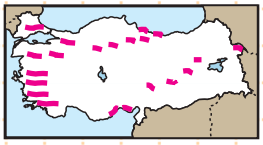
Örnek

Aşağıdakilerden hangisi tektonik deprem bölgelerini göstermektedir?

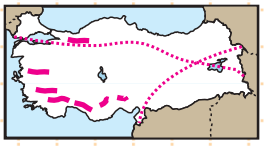
A)

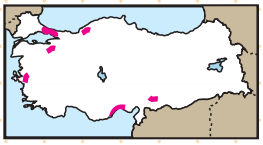
B)

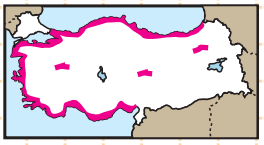
C)

D)

E)

C şıkkı deprem bölgelerini gösterir.

2) Sel veTaşkın:

Türkiye'de Sel ve Taşkınların Oluşmasında Etkili Olan Faktörler:

1. Fiziki Faktörler

- Şiddetli yağışlar
- Arazinin eğim ve engebe durumu
- Akarsuyun drenaj özelliği

2. Beşeri Faktörler

- Riskli bölgelerin yerleşime açılması
- Akarsu yataklarına çöp ve moloz dökülmesi
- Akarsu yataklarının daraltılması
- Kuru dere yataklarının kullanıma açılması

Türkiye'de en fazla sel ve taşkın görülen merkezler:

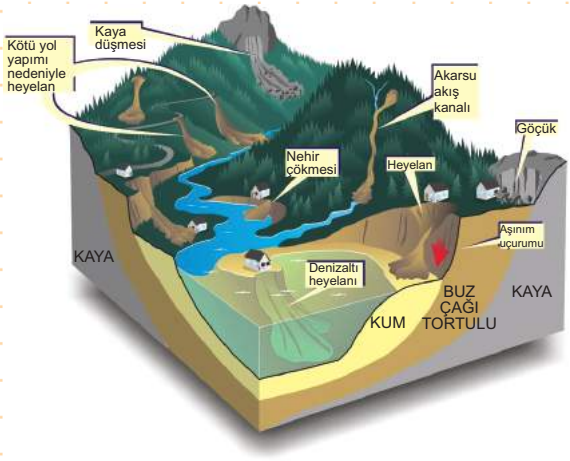
Günümüzde sel ve taşkının en önemli nedeni beşerî etmenler olduğu için İstanbul gibi kalabalık şehirlerde artmıştır.

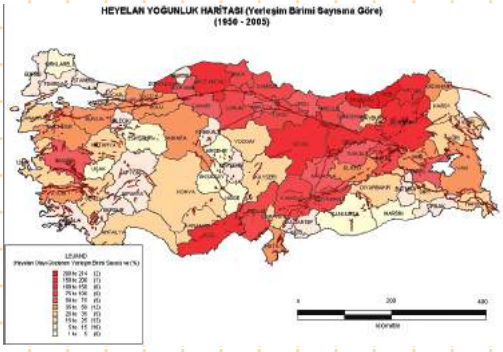
3) Kütle Hareketleri

Heyelan, kaya düşmesi ve çığ örnektir.

Kütle hareketlerini meydana getiren faktörler:

- Yamacın doğal dengesinin bozulması (yol yapımı, maden ocağı açılması)
- Ani yağışlar
- Killi arazi
- Kuvvetli eğim

Türkiye'de Heyelanlar

4) Orman Yangınları

Orman yangılarının en fazla görüldüğü bölgeler:

Akdeniz ve Ege bölgelerini takip ederek İstanbul'a kadar uzanan alan.

Türkiye'de Orman Yangınlarının Nedenleri:

- Yaz kuraklığı, yüksek sıcaklıklar, yıldırım düşmesi ve şiddetli rüzgarlar
- Piknik yapmak, dinlenmek için yapılan faaliyetlerde yapılan ihmaller
- Tarla açma, anız yakma ve çoban avcı ateşi

Orman Yangınları Dağılışı

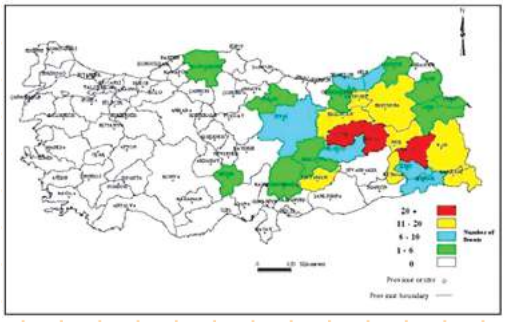
5. Türkiye'de Çığ Sorunu:

Çığın oluşmasında etkili olan faktörler

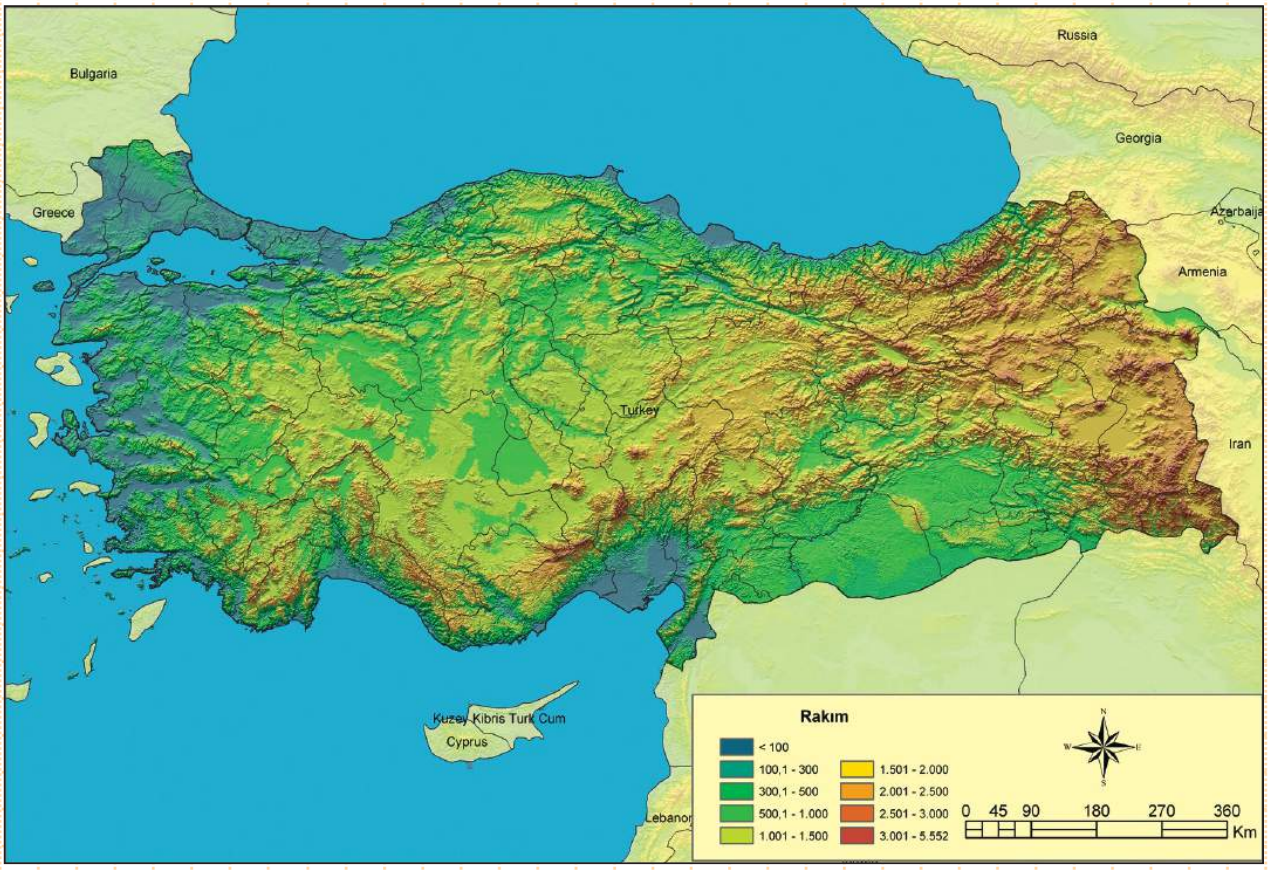
- Bitki örtüsünün türü ve sıklığı
- Sıcaklığı ve yağış özellikleri
- Eğim, engebe durumu
- Sarsıntı ve titreşimler
- Kar kalınlığının artması

Çığ olayının en fazla olduğu kentler

Bitlis, Hakkari, Van, Erzurum.

Türkiye'de Çığ

TÜRKİYE'DEKİ BÖLGE SINIFLANDIRILMASI

Bölge:

Kendi sınırları içinde benzer özellik gösteren çevresinden farklı özellikleri bulunan alanlardır.

Serbest Ticaret Bölgesi: Ülkenin siyasi sınırları içerisinde yer alan dış ticaret vergi ve gümrük mevzuatının uygulanması bakımından gümrük hattı dışında sayılan ticaret bölgeleridir.

Serbest Ticaret Bölgesinin Özellikleri ve Amaçları

Özellikleri:

- *Uluslararası bir liman veya havaalanı yakınına kurulan*
- *Ülkenin gümrük alanından özel amaçlarla ayrılmış alanlardır.*

Amaçları:

- *İhracata yönelik yatırım ve üretimi teşvik etmek*
- *Doğrudan yabancı yatırımları ve teknoloji girişini hızlandırmak*
- *Uluslararası ticareti geliştirmek*

Türkiye'de Fiziki Özelliklere Göre Bölgeler:

1) Yeryüzü Şekillerine Göre Bölgeler:

– Düz Ovalık Bölgeler

Ülkemizde ovalık bölgeler kıyı kesimler ve iç bölgelerdeki akarsu boylarında yoğunlaşmıştır.

– Dağlık Engebeli Bölgeler

– Kuzey Anadolu dağları
– Toros dağları
– Doğu Anadolu dağları
– Batı Anadolu dağları

2) İklim Tipine Göre Bölgeler:

– Akdeniz iklim bölgesi
– Karadeniz iklim bölgesi
– Karasal iklim bölgesi

3) Bitki Örtüsüne Göre Bölgeler:

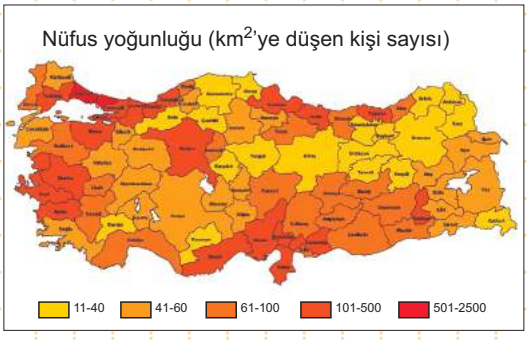
– Maki bölgesi
– Orman bölgesi
– Bozkır bölgesi

B. BEŞERİ ÖZELLİKLERİNE GÖRE BÖLGELER

Bölge sınırları belirlenirken nüfus, yerleşme ve ekonomik faaliyetler gibi beşeri özellikler gözönüne alınır.

1. Nüfus Yoğunluğuna Göre Bölgeler:

Ülkemizde bölgelerin hatta illerin nüfus yoğunlukları birbirinden farklıdır.

Yoğun Nüfuslu Bölgeler

Çatalca-Kocaeli bölümü, Kıyı Ege Bölümü, Çukurova, Doğu Karadeniz kıyıları, Eskişehir – Ankara çevresi

Seyrek Nüfuslu Bölgeler

Yıldız Dağları Bölümü, Menteşe yöresi, Teke ve Taşeli platoları

2) Yerleşim Özelliklerine Göre Bölgeler:

– Kentsel Bölgeler

İstanbul, İzmit, İzmir, Bursa, Adana

– Kırsal Bölgeler

Hakkari, Kars, Kastamonu, Tunceli

3) Ekonomik Özelliklerine Göre Bölgeler:

Tarım Bölgeleri

Adana, İzmir, Bayburt

Sanayi Bölgesi

İstanbul, İzmit, Manisa

Maden Bölgesi

Zonguldak, Batman, Sivas

Ticaret Bölgesi

İskenderun, Antalya, İzmir

Turizm Bölgesi

İstanbul, Antalya, Muğla

4) Karma Bölgeler:

Bu bölgeler belirlenirken ekonomide öne çıkan faaliyetlerin özellikleri dikkate alınır.

– Tarım, Sanayi ve Turizm Bölgeleri

Adana-Mersin çevresi

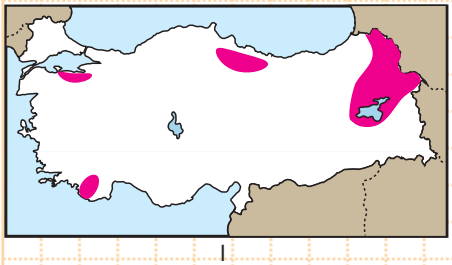
– Maden Sanayi Bölgesi

Zonguldak-Karabük çevresi

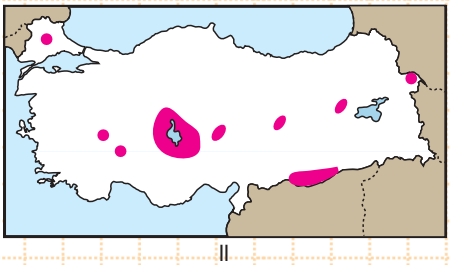
Ticaret, Turizm ve Tarım Bölgesi

İzmir ve Manisa çevresi

Örnek

I

II

Yukarıdaki haritalarda hangi bölgelerin dağılışı verilmiştir?

	I	II
A)	Dağlık bölgeler	Düz bölgeler
B)	Su kaynakları zengin bölgeler	Su kaynakları fakir bölgeler
C)	Tahıl bölgeleri	Sanayi bölgeleri
D)	Maden bölgeleri	Turizm bölgeleri
E)	Seyrek nüfuslu bölgeler	Sık nüfuslu bölgeler

Dağlık ve düz bölgeler verilmiştir.

KÜRESEL ORTAM BÖLGELER VE ÜLKELER

Kültür: Bir grup insanın ortak yaşam tarzına **kültür** denir.

Her insan belli bir kültürün içinde doğar yaşadıkça kültürü öğrenir.

Dinamik bir yapıda olan kültür kendi algısı ve ihtiyaçlarına göre kendini geliştirir.

Türk Kültürü

Türk kültürü dünyanın en eski kültürleri arasındadır. Türk kültürünün ilk ortaya çıktığı bölge olan Orta Asya'nın doğusunda Çin, güneyinde Tibet ve Hint kültürü bulunmaktaydı. Doğal ve beşeri nedenlere bağlı olarak bulunduğu alandan yer değiştirerek dünyanın çok farklı bölgelerine dağılmışlardır.

Türkler yaşadıkları yerlerde çeşitli kültürel değerler bırakmışlardır. Uzun bir dönem hayvancılıkla uğraşarak göçebe bir yaşam sürmüşlerdir. Yerleşik yaşama geçtiklerinde ise birçok kültürle boy ölçüşecek önemli mimari eserler bırakmışlardır.

KÜLTÜRÜ OLUŞTURAN UNSURLAR

Maddi (Somut) Unsurlar

- Coğrafi Konum (Lokasyon)
- Simgeler
  - Anıtlar
  - Tapınaklar
  - Mezar Taşları
  - Giyim - Kuşam
  - Mimari Biçimler
  - Müzik Aletleri
  - Yemek yeme ve Pişirme Araçları
- Doğal Ortam Özellikleri
  - İklim
  - Su
  - Toprak

Manevi (Soyut) Unsurlar

- Dil
- Din ve İnançlar
- Ahlak Kuralları
- Örf ve Adetler
- Komşu Kültürler
- Dünya Görüşü
- Hukuk Kuralları
- Tiyatro ve dans
- Resim ve Müzik
- Edebiyat
- Folklor
- Gıda alışkanlıkları ve tercihler

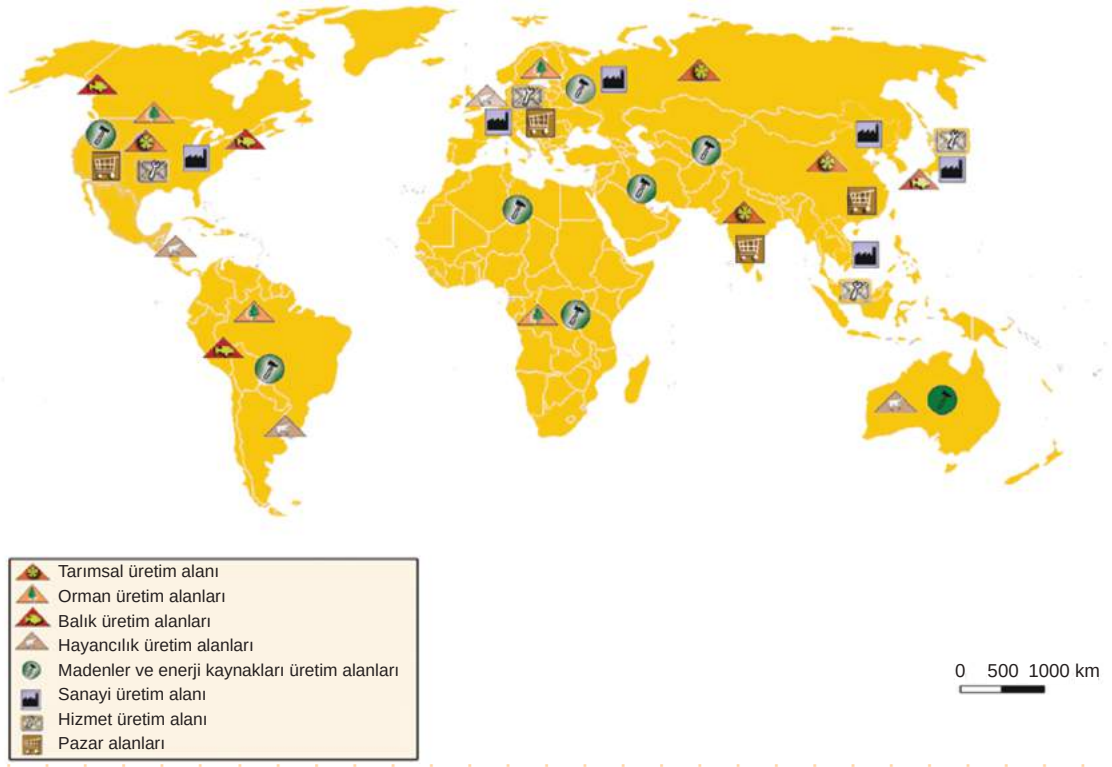
Türk Kültürünün Genel Özellikleri:

- Karasallık etkilidir.
- Hem göçebe hem yerleşik hayat özellikleri görülür.
- Tarım ve hayvancılık önemlidir.
- Pek çok kültürden etkilenmiş ve onları etkilemiştir.
- İnsan sevgisi ve dünya barışı hâkimdir.

Türk Kültürünü Etkileyen Faktörler

- Coğrafi konumu
- Ekonomik faaliyetler
- Dinî inanışlar ve hayat görüşleri
- Yaşayış tarzları
- Ordu-millet anlayışı
- Komşu milletler

KÜRESEL ORTAM BÖLGELER VE ÜLKELER

DÜNYADAKİ ÖNEMLİ ÜRETİM ALANLARI VE BÖLGELER

1. Tarımsal Ham Madde Üretim Alanları

Toprak Ürünleri: ABD, Rusya, Çin, Hindistan

Orman Ürünleri: Kongo havzası, Amazon havzası Kuzey Avrupa, Kuzey Amerika

Balıkçılık: Japonya, Peru, Kanada, ABD

Hayvancılık: Avustralya, Kuzeybatı Avrupa, Orta ve Güney Afrika

2. Sanayi Üretim Alanları

Kuzey Amerika, Batı Avrupa, Japonya, Çin, Güneydoğu Asya, Rusya

3. Madenler ve Enerji Kaynakları Üretim Alanları

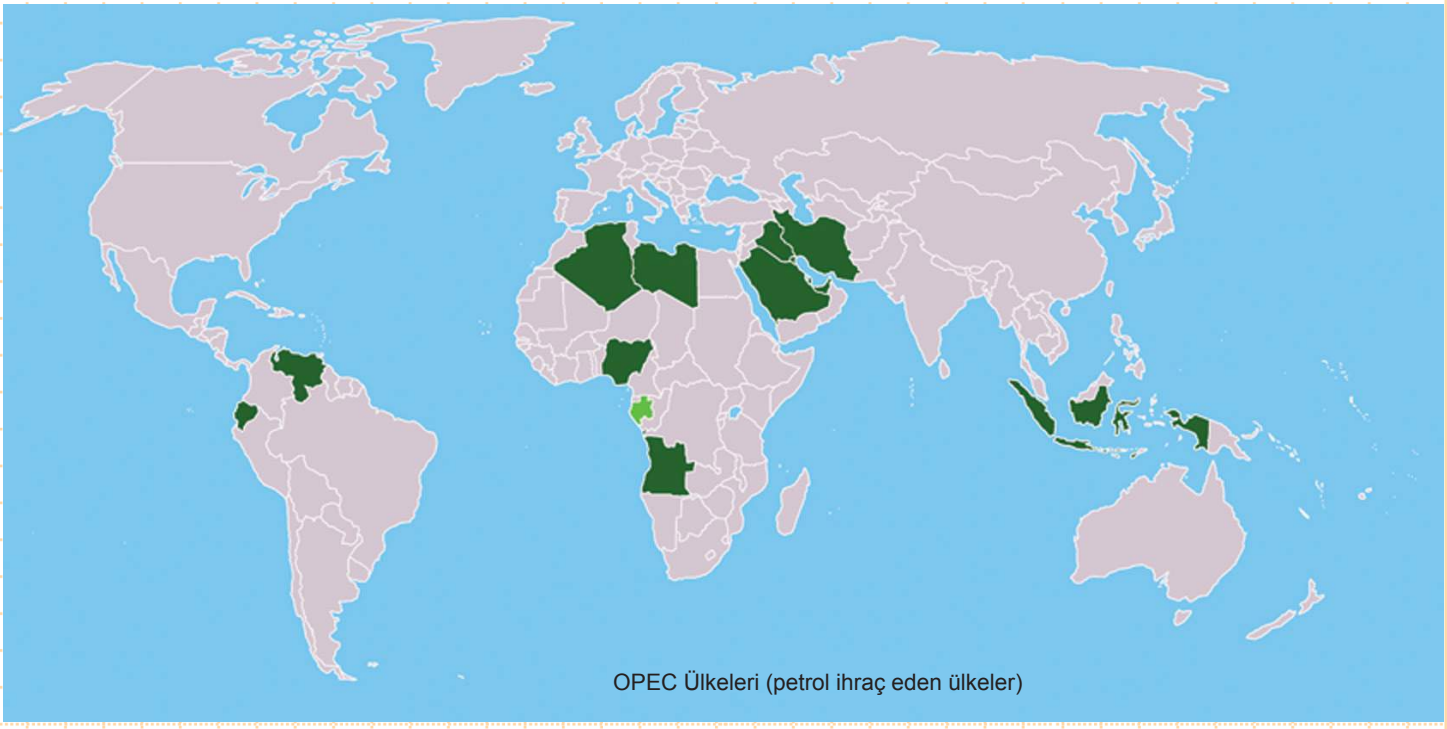
Kuzey Amerika, Orta Asya, Büyük Sahra, Kongohavzası, Güney Amerika'nın orta kesimi, Orta Avustralya, Avrasya, Orta doğu

4. Hizmet (Bankacılık, Sigortacılık, Ulaştırma, Aracılık Hizmetleri) Üretim Alanları

Avrupa, ABD, Japonya, Güneydoğu Asya

5. Pazar Alanları

Avrupa, ABD, Japonya, Güneydoğu Asya

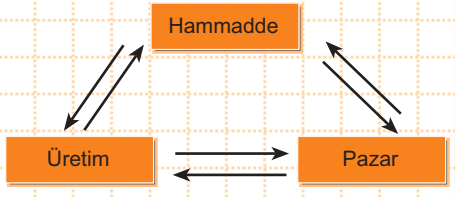
OPEC Ülkeleri (petrol ihraç eden ülkeler)

KÜRESEL TİCARETİN EN ÖNEMLİ ÜÇ ELEMANI:

HAMMADDE, ÜRETİM, PAZAR

Hammadde, Üretim ve Pazar'ın Küresel Ticaretteki Yeri:

Ekonominin ve üretimin en önemli kaynağı olan hammadde, küresel ticarette de önemlidir.

Küresel Ticaret

Dünya üzerindeki Hammadeler ve Üretilen Ülkeler:

Petrol Ülkeleri

Suudi Arabistan, İran, Irak, Kuveyt, Katar, Libya, Birleşik Arap Emirlikleri, Endonezya, Venezuela, Cezayir, Nijerya, Ekvator, Gabon.

Taş Kömürü Üreten Ülkeler

Çin, ABD, Almanya, Hindistan, Avustralya, Güney Afrika Cumhuriyeti, Rusya

Orman Ürünleri Üreten Ülkeler

Amazon ve Kongo havzaları, Kuzey Avrupa, Sibirya, Kuzey Amerika

Günümüzde ham madde ihtiyacını artıran faktörler:

- Nüfusun artması
- Sanayi faaliyetlerinin artması

Ticaretin Yoğunlaştığı Başlıca Bölgeler:

- Kuzey Amerikanın doğu kıyıları ve Batı Avrupa
- Avrupa, Ortadoğu, Hazar bölgesi
- Güneydoğu Asya
- Uzakdoğu Asya

Pazarlama faaliyetlerinde rekabet üstünlüğünün sağlanmasında etkili olan faktörler

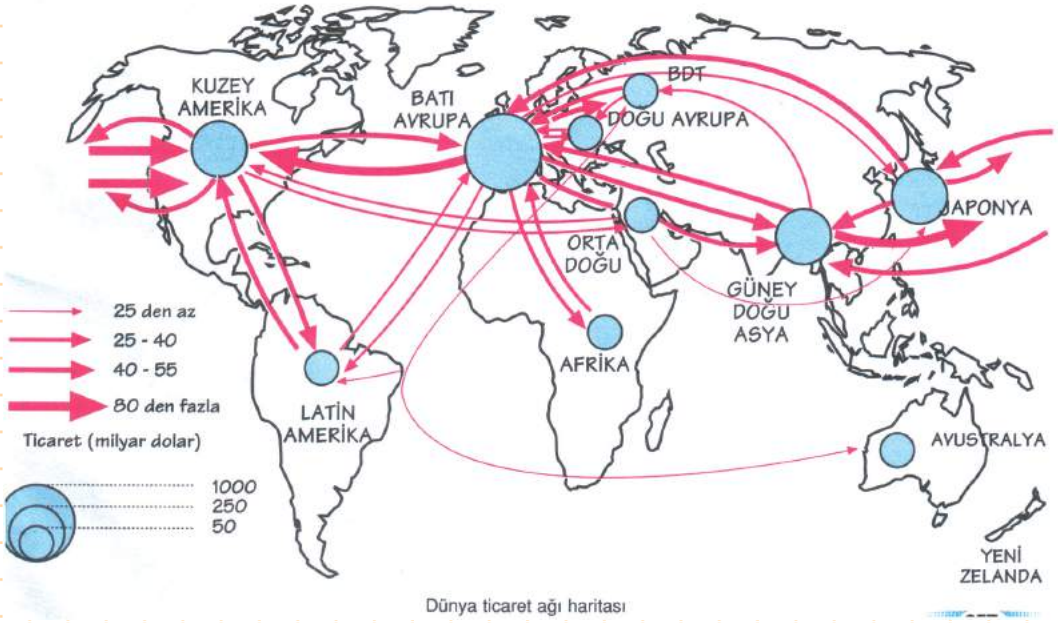
1. Pazara tüketicilerin isteklerine uygun ürün oluşturmak
2. Ürün çeşidi ve stokları yenileyebilmek
3. Değişen tüketim eğilimlerine daha hızlı cevap verebilmek
4. Teknolojiyi kullanmak ve teknolojik değişimlere ayak uydurmak

not

Rekabetin artması üretici, aracı (dağıtımcı) ve tüketici arasındaki ekonomik ilişkilerin niteliğini değiştirerek satıcı pazarlarından tüketici pazarlarına geçiş sürecini hızlandırmaktadır.

Ticaretin Yoğunlaştığı Bölgeler

Dünya ticareti Kuzey Yarım Küre'nin orta kuşağında yoğunlaşmıştır. Ticaretin yoğunlaştığı bölgeler, Kuzey Amerika, Batı Avrupa, Doğu ve Güney Asya'dır.

Dünya ticaret ağı haritası

Aşağıdaki tabloyu örnekte verilen yerdeki gibi doldurunuz.

Ülke - Bölge Adı	Ham Madde Alanı	Üretim Alanı	Pazar Alanı
Kuzey Amerika	✓	✓	✓
Japonya		✓	✓
Avrupa		✓	✓
Çin	✓	✓	✓
Güneydoğu Asya	×	×	×
Kuzey Afrika	✓		
Orta Doğu	✓	✓	✓
Nijerya	✓		
İngiltere	✓	✓	✓
Brezilya	✓	✓	✓

Örnek

Ülkelerin birbirleri ile yaptıkları ticarete dış ticaret denir.

Ülkelerin birbirleri ile ticaret yapmalarının nedenleri arasında aşağıdakilerden hangisi sayılamaz?

A) Büyük maliyetleri olan ürünleri ucuza almak

B) Doğal kaynakların kendi ihtiyaçlarından olan azlığını kapatmak

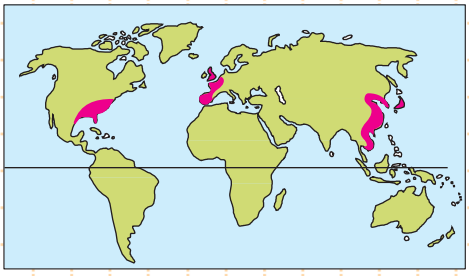
C) Ulusal sermayenin yabancı yatırımların etkisinden uzak tutulmasını sağlamak

D) Kendi ülkelerinde yetişmeyen tarımsal ve hayvansal ürünleri almak

E) Kendi ülkelerinde üretilmeyen sanayi ürünlerini satın almak

Dış ticaret ile ulusal sermaye yabancı yatırımlar ile etkileşime girer.

Örnek

Yukarıdaki haritada önemli üretim alanları gösterilen ürün aşağıdakilerden hangisidir?

A) Tarımsal hammadde B) Sanayi C) Maden

D) Hayvancılık E) Pazar

Belirtilen alanlar sanayi bölgesidir.

Doğal Gaz Üreten Ülkeler

Rusya, İran, Katar, Hollanda, Norveç, Çin, ABD, Azerbaycan.

Pamuk Yetiştiren Ülkeler

Türkiye, Özbekistan, Hindistan, Pakistan, Avustralya, Çin, Brezilya, ABD

Yün Üreten Ülkeler

Güney Afrika Cumhuriyeti, Avustralya, Çin, Rusya

Altın – Gümüş Üreten Ülkeler

Güney Afrika Cumhuriyeti, Latin Amerika, Endonezya, Avustralya, Çin, ABD, Rusya, Kanada

Buğday Üreten Ülkeler

Çin, Hindistan, ABD, Rusya, Fransa, Pakistan, Almanya, Kanada, Türkiye

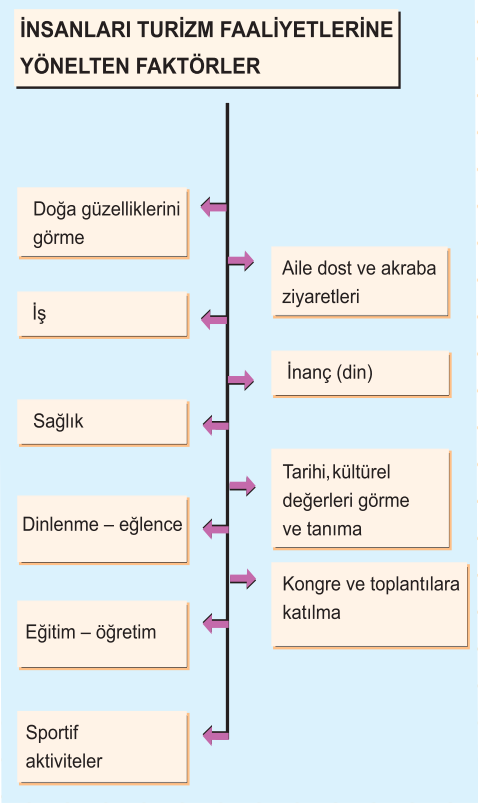
Pirinç Üreten Ülkeler

Çin, Hindistan, Endonezya, Bangladeş, Brezilya, Japonya

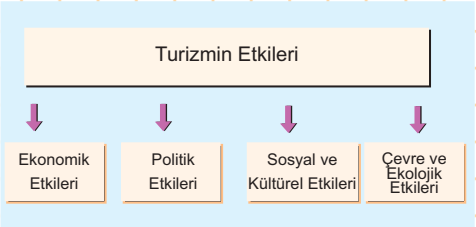
DÜNYA'NIN HIZLA GELİŞEN ENDÜSTRİSİ TURİZM:

Turizm, ülkelerin sosyal, kültürel, doğal yönden tanınmasına, farklı kültürlere sahip insanların kaynaşmasına katkı sağlar.

A) İnsanları Turizme Yönelten Faktörler:

B) Turizmin Etkileri:

MİLLİ PARKLAR

- Ekosistemlerin dengesi;
- Hızlı nüfus artışı
- Plansız kentleşme
- Bilinçsiz kullanım

gibi nedenlerle bozulmaktadır. Bu nedenle;

- UNESCO, 1948 yılından sonra orjinal doğa bölgelerini koruyucu önlemler almaya başladı.
- En çok milli park günümüzde Amerika ve Afrika kıtalarındadır.
- Türkiye'de de 32 tane milli park bulunur.

Türkiye'nin Milli Parkları

1. ABD Ulusal Parkları

- İlk ulusal park uygulaması 1864 yılında ABD'de başlamıştır.
- İlk ulusal park ABD'de, Yellow Stone Ulusal Parkı'dır.

a) Yellowstone Ulusal Parkı

Dünyanın ilk millî parkıdır. Gayzerleri ile ünlüdür.

b) Büyük Kanyon Ulusal Parkı

ABD'de Kolorada nehrinde karstik arazi üzerinde meydana gelmiş vadidir.

c) Wood Buffalo Ulusal Parkı

Buffaloları ile ünlü millî parktır.

d) Yosemite Ulusal Parkı

Yosemite akarsuyu vadisinde, granit kayalıkları, şelaleleri, dev sekoya ağaçlarıyla ünlü millî parktır.

2. Afrika Ulusal Parkları

- Birçok Avrupa ülkesinden daha büyük yüzölçümüne sahip ulusal parklar bulunur.
- En önemli ulusal parklar Tanzanya'da bulunur.
- Bunlar;
  - Serengeti
  - Selous
  - Nigorongoro
  - Klimanjaro Dağı
  - Manyara
  - Tarangir'dir.

a) Serengeti Ulusal Parkı

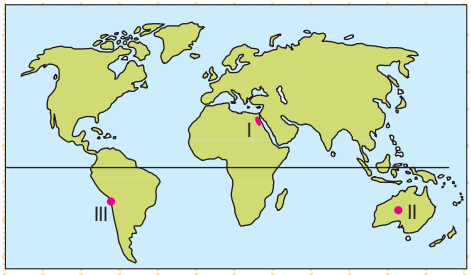
- 2 milyondan fazla hayvan yaşar.
- Tanzanya sınırları içinde Afrika'nın ilk ulusal parkıdır.

b) Selous Ulusal Parkı

Savan iklimi, zürafalar, çitalar ile tanınan millî parktır.

Örnek

Yukarıda verilen turizm merkezleri aşağıdakilerden hangisidir?

	I	II	III
A)	Kartaca	Serengeti Ulusal Parkı	İnka Yolu
B)	Rotorua	Yellow stone Ulusal Parkı	Artemis Tapınağı
C)	Şeytanın Kulesi	CN Kulesi	Özgürlük Anıtı
D)	Angel Şelalesi	Tac mahal	Klimajaro Dağı
E)	Keops Piramitleri	Ayers Kayası	Machu Pichu

Doğru eşleştirme "E" seçeneğindedir.

Örnek

Milli parklar doğal veya kültürel mirasları koruma bölgeleridir.

I. Afrika

II. Asya

III. Kuzey Amerika

IV. Avrupa

Yukarıda verilen kıtalardan hangilerinde milli park <u>daha fazladır</u>?

A) I ve II B) I ve III C) II ve III

D) II ve IV E) III ve IV

Milli parklar Afrika ve Kuzey Amerika kıtalarında çoktur.

TURİZMİN ETKİLERİ

1. Ekonomik Etkileri

Bacasız sanayi olarak adlandırılan bu sektör kalkınma için gerekli olan döviz girdisini sağlar.

2. Politik Etkileri

Turizm etkinliğine katılan insanlar öncelikle sosyal, ekonomik, politik etkileşim içinde oldukları ülkeleri tercih ederler. Ülkeler arasında iyi ilişkiler gelişimini sağlar.

3. Sosyo-Kültürel Etkileri

Turizm sayesinde farklı kültürler ve sosyal gruplar arasında tanışma ve etkileşim olur.

4. Çevresel ve Ekolojik Etkileri

Turizm, varlığının temeli olan doğal ve kültürel çevreyi koruma zorunluluğu olan bir sektördür.

Ülke	Gelen Turist sayısı (milyon)	Turizm Geliri ($)
Fransa	79,1	46,3
İspanya	58,5	51,1
A.B.D	51,1	85,7
Çin	49,6	33,9
İtalya	41,1	38,1
İngiltere	30,1	33,5
Almanya	23,6	32,8
Meksika	21,4	12,2
Avusturya	20,3	16,7
Türkiye	18,9	16,9
Kanada	18,2	14,4

DÜNYANIN YEDİ HARİKASI

1. KEOPS PİRAMİDİ

Dünyanın eski yedi harikası arasında günümüze ulaşabilen tek eserdir. Mısır Firavunu adına yapılmış bir anıtsal mezardır. Mısır Kahire'de bulunur.

2. BABİLİN ASMA BAHÇELERİ

Bugünkü Irak topraklarında yaşamış olan Babil İmparatorluğunun kralı tarafından eşi için yaptırılmıştır.

3. KRAL MOZOLESİN MEZARI

Türkiye'de yer alır. Muğla'nın Bodrum ilçesinde yaşamış olan Kral Mozoles için eşi ve kızkardeşi tarafından yapılmış bir mezardır.

4. ARTEMİS TAPINAĞI

Ülkemizde Efes'te yer alır. Tamamı mermerden yapılmış bir tapınaktır.

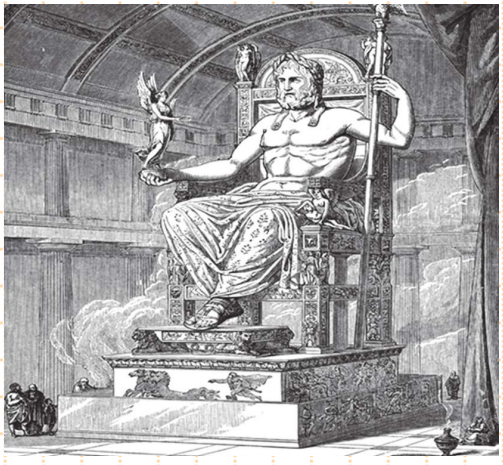
5. RODOS HEYKELİ

Uzun yıllar işgal altında olan Rodos adasının kurtulması nedeniyle, Yunan tanrısı Helios adına yaptırılmış bir heykeldir.

6. ZEUS HEYKELİ

Yunanistan Oliympus'ta olimpiyat oyunlarını simgelemek adına yapılmıştır.

7. İSKENDERİYE FENERİ

Mısır İskenderiye limanı açıklarında denizcilere yol göstermek adına yapılmış bir deniz feneridir.

Dünya'nın Doğal ve Kültür Mirasları

Dünya Mirası Listesi, UNESCO'ya bağlı Dünya Miras Komitesi tarafından belirlenmiş ve bulundukları ülkenin devleti tarafından korunması garanti edilmiş, tüm dünya için önemli bir değer taşıdığı kabul edilen doğal ve kültürel varlıkların listesidir.

2004 yılı itibariyle 134 ülkeden 788 varlık bu liste içerisinde yer alır.

Dünya mirası listesinde yer alan eserlerden birkaç tanesi:

1. Tac Mahal (Hindistan)

Hindistan'ın Agra şehrinde Jumna nehri kıyısında yaptırılmıştır. Babür İmparatoru ölen eşi adına yaptırmıştır.

2. Çin Seddi (Çin Halk Cumhuriyeti)

Çin'in Kuzeybatısı boyunca uzanan, dünyanın en uzun savunma duvarıdır.

3. Özgürlük Heykeli (ABD)

ABD'nin Newyork şehrinde bulunur. Ülkenin simgesi olan Anıtsal heykel dünyanın en tanınan abidelerinden biridir. Kuruluşunun 100.yılı nedeniyle Fransa tarafından ABD'ye hediye edilmiş bakırdan heykeldir.

4. Kolezyum (İtalya)

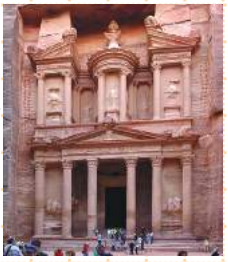
İtalya'nın başkenti Roma'da yer alan bir arenadır. Burada imparatorlar eğlence amaçlı gladyatör dövüşleri düzenlerdi.

5. Machu Picchu (Peru)

Günümüze ulaşmış inka antik şehridir. And dağlarının zirvesinde 2.360 m yükseklikte kurulmuştur.

6. Petra Antik Kenti (Ürdün)

Güney Ürdün'de kumtası kayalıklarına Nebati imparatorluğu tarafından yaptırılmıştır.

7. Eyfel Kulesi (Fransa)

Fransa'nın Dünyadaki simgesi olan demir kuledir. Turizm için bir çekim noktasıdır.

Türkiye'nin UNESCO Dünya Kültür Miras Listesinde Yer Alan Eserler

- ✓ Kapadokya ve Göreme Milli Parkı (1985)
- ✓ Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası (1985)
- ✓ İstanbul'daki Tarihi Yerler (1985)
- ✓ Hattuşaş: Hitit Başkenti (1986)
- ✓ Nemrut Dağı (1987)
- ✓ Pamukkale ve Hierapolis Milli Parkı (1988)
- ✓ Ksantos - Letoon (1988)
- ✓ Tarihi Safranbolu Şehri (1994)
- ✓ Truva (Antik şehir) (1998)
- ✓ Selimiye Camii ve Külliyesi (Edirne) (2011)

Türkiye'nin, UNESCO Dünya Kültür Mirası "Geçici Listesinde" Yer alan Eserler

- ✓ Efes Antik Kenti (1994)
- ✓ Karain mağarası (1994)
- ✓ Sümela Manastırı (Meryem Ana Manastırı) (2000)
- ✓ Alahan Manastırı (2000)
- ✓ Aziz Nikolaos Kilisesi (2000)
- ✓ Harran ve Şanlıurfa (2000)
- ✓ Diyarbakır kalesi ve Surları (2000)
- ✓ Urartuların Ahlat Mezarlığı ve Osmanlı Hisarı (2000)
- ✓ Selçuklu Kervansarayları Denizli ile Doğubayazıt arasında (2000)
- ✓ Konya - Selçuklu Medeniyeti (2000)
- ✓ Alanya (2000)
- ✓ Mardin kültürel Peyzaj (2000)
- ✓ İshak Paşa Sarayı (2000)
- ✓ Bursa ve Cumalıkızık Erken Osmanlı Kentsel ve Kırsal Yerleşim (2000)
- ✓ St. Paul Kilisesi, St. Paul'u Çevreleyen Tarihi Eserler (2000)
- ✓ Kekova (2000)
- ✓ Güllük Dağı - Termessos Milli Parkı (2000)
- ✓ Arkeolojik Site Afrodisias (2009)
- ✓ Arkeolojik Site Perge (2009)
- ✓ Antik Kentler Likya Medeniyeti (2009)
- ✓ Arkeolojik Site Sagalassos (2009)
- ✓ Neolitik Site Çatalhöyük (2009)

ÜLKELERİ TANIYALIM

1. JAPONYA:

Yüzölçümü : 377.801 km^2

Nüfusu : 127.333.002

Başkenti : Tokyo

Resmi Dili : Japonca

Yönetim Şekli : Meşruti Monarşi

➜ **Coğrafi Konumu:** Japonya, Asya Kıtası'nın doğusunda bir yay şeklinde kuzeydoğudan güneybatıya uzanan, dört büyük ada ve 3900 tane küçük adadan oluşmuş bir adalar ülkesidir.

➜ **Yüzey Şekilleri:**

Dağları:

%70'i dağlıktır. Dünyadaki aktif volkanların yaklaşık 1/7'si bulunur. En yüksek yeri Fujiyama volkanıdır.

Akarsular ve Göller:

Tone, İşikari, Şhinano önemli akarsuları, Biwa önemli gölüdür.

Ovalar:

Kanto, Sendai, İşikari, Toyama

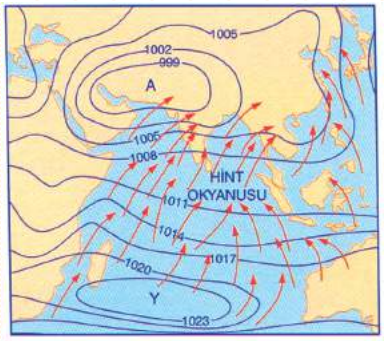
not

Bir ada ülkesi olan Japonya'da 200'e yakın yanardağın bulunmasının nedeni aktif fay hatları üzerinde olmasıdır.

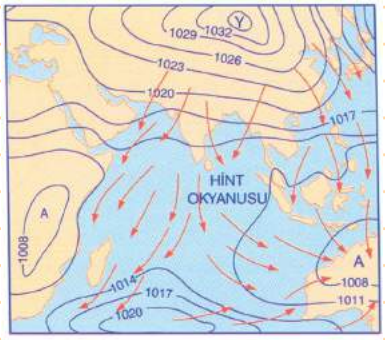
➜ İklim ve Bitki Örtüsü:

Muson iklimi egemendir. Kuzeyden gelen Oyo Şiva soğuk okyanus akıntısı nedeniyle Kuzeyi karasaldır. Yaz musonları ve güneyden gelen Kuroşiva sıcak okyanus akıntısı nedeniyle yazlar yağışlı ve sıcaktır.

%65'i ormanlıktır. Ormanların büyük bölümü insan eliyle yetiştirilmiştir.

Yaz musonları

Kış musonları

not

Japonya, orman yönünden zengin olmasına rağmen ağaç ihtiyacının çok büyük bir kısmını ithal etmektedir. Bu durum çevre duyarlılığı ve orman zenginliğini korumayla açıklanabilir.

Nüfus ve Yerleşme

Dünyanın en yoğun nüfuslu ülkeleri arasındadır. Yaklaşık %79'u kentlerde yaşar.

Tarımsal Faaliyetler:

Ülkenin yaklaşık %13'ü tarıma uygundur. Dünyanın en çok tarım ürünü ithal eden ülkelerindendir. Bazı ürünleri toprak olmaksızın suda hidrofonik yöntemle yetiştirirler.

Hidrofonik Yöntem:

Suda tarım yöntemidir.

Japonya'da Tarım

Sanayi ve Ticaret:

Yeraltı kaynakları bakımından fakir olmasına rağmen sanayileşmiştir. Elektrik elektronik, optik alet ve makina üretiminde Dünya 1.'si, demir-çelik sanayinde ise 2.'dir.

Ulaşım:

Ulaşım ağı çok sıktır. Hızlı trenleri Dünyaya örnek olmuştur. 175 tane havalimanı bulunur. Denizyolu ulaşımı da gelişmiştir.

Manyetik Tren

Turizm:

Hem iç hem de dış turizm bakımından turizme en çok katılan uluslardan biridir. Bunun nedeni önemli ölçüde bütçe fazlalığına sahip olan ülke dengeyi sağlamak için ülke dışına turizmi desteklemektedir.

Örnek

Japonya, dünyanın en önemli balık üreticilerinden biri olmasına rağmen balık ithal eden bir ülkedir.

Bu durumun oluşmasında;

I. Ülkede balık tüketiminin fazla olması

II. Kullanılan yöntemin daha çok geleneksel özellikte olması

III. Verimliliğin az olması

faktörlerinden hangileri etkilidir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I ve III

Japonya'da balık önde gelen besin maddelerinden biridir. Bu nedenle üretilmesine rağmen ithal edilir.

Örnek

Bir ülkede yaşayan nüfusun benzer özelliklere sahip olması türdeşlikle ifade edilir. Japonya Dünya'nın en türdeş nüfus yapısına sahip olan ülkelerden biridir.

Bu durumun oluşmasında;

I. Ada ülkesi olması

II. Uygulanan devlet politikaları

III. Ekonomik faaliyet türleri

gibi faktörlerden hangileri etkilidir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I ve III

Japonya ada olması ve devlet politikaları nedeniyle türdeş nüfusa sahiptir.

2. İNGİLTERE – SANAYİNİN BEŞİĞİ

Büyük Britanya

Sanayileşme süreci gelişim aşamalarına göre üçe ayrılır.

→ Ev tipi üretim:

Önceleri elle ve ayakla çevrilen bir tekerlekten meydana gelen iplik makinası kullanıyordu. 1746'da James Hargreaves'in icat ettiği iplik yapma makinası ile 16 iq olan iplik bükme, 120 iq e ulaşmıştır. Böylece ev tipi üretimden fabrika üretimine geçişin ilk sinyalleri verildi.

→ Atölye tipi üretim:

Ev tipi üretim ile sanayi üretimi arasında geçiş aşamasıdır.

→ Sanayi üretimi

Sanayi devriminin ilk aşamasında buhar, kömür ve demirin ortak kullanımı demir yolu çağını açmıştır. Sanayi üretimi ile kitlesel üretime geçildi. Ham madde ve pazar ihtiyacı arttı.

SANAYİ DEVRİMİ:

İmalatta kas gücünün yerini buharlı makinelerin almasıyla ortaya çıkan yeniliklere denir. İlk kez sanayi inkılabı İngiltere'de ortaya çıkmıştır.

Sanayi Devriminin İlk Kez İngiltere'de Başlamasının Nedenleri

- Sanayi devrimini hızlandıracak icat ve buluşların burada olması
- İngiltere'nin bir ada olması ve Avrupa'nın iç karışıklıklarından uzak olması
- Önemli bilim ve sanat adamlarının İngiltere'de olması
- Özgür düşünce ortamının olması

Sanayi Devriminin Aşamaları

- Pamuklu dokuma ve demircilik alanındaki gelişmeler İngiltere'yi dünyanın sanayi merkezi haline getirmiştir.
- 1769'da Richard Arkwright ilk kez suyla çalışan iplik eğirme makinesini kullandı.
- 1781'de James Watt buhar gücü ile çalıan makineler yapmaya başladı.
- Fabrikaların hızla çoğalması Manchester şehrini ilk sanayi şehri yaptı.
- Sanayi devrimiyle demiryolu, çağı da başlamış oldu.
- Buhar gücünün tren ve vapurlarda kullanılması hammaddeye ulaşmayı ve ürünleri pazara ulaştırmayı kolaylaştırdı.
- 1821 – 1860 arası dönemde sanayileşme tüm Avrupa devletleri, ABD ve Kanada ile Japonya'da da başladı.

Sanayi Devriminin Sonuçları

- İngiltere'de nüfus artış hızı yükseldi.
- Kitlesel üretim başladı.
- İşgücü ihtiyacı arttı.
- Ham madde ihtiyacı ve sömürge arayışı doğdu.
- Pazar ihtiyacı doğdu.
- İngiltere göç almaya başladı ve sosyokültürel yapısı değişti.

Örnek

Sanayileşme çok sayıda temel değişimi içeren bir süreçtir. Bu süreci ilk yaşayan ülke ise İngiltere'dir.

Bu sürecin ilk kez İngiltere'de yaşanmasında;

I. Zengin doğal kaynakları olan sömürgeleri olması

II. Ada devleti olması

III. Monarşi ile yöneltilmesi

IV. Okyanusal iklim şartlarının yaşanması

gibi özelliklerden hangileri etkilidir?

A) I ve II B) I ve III C) II ve III

D) II ve IV E) III ve IV

İngiltere'nin ada olması Avrupa'daki iç karışıklıklardan uzak kalmasını sağlamıştır. Sömürgeleri ise ekonomik olarak güçlendirmiştir.

Örnek

İngiltere'de Sanayi Devrimiyle beraber;

I. Kırsal nüfus oranı

II. Şehir nüfus oranı

III. Nüfus artış hızı

gibi özelliklerden hangilerinde artış meydana gelmiştir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) II ve III

Sanayi devrimi ile İngiltere'de kırsaldan kente ve çevre ülkelerden ülkeye göç yaşanmıştır. Bu nedenle şehir nüfusu artmış, nüfus artış hızı yükselmiştir.

TARIM ÜLKESİ HİNDİSTAN

Coğrafi Konumu

Asya Kıtası'nın güney ve güneydoğusunda yer alan Hindistan'ın topraklarının çoğu Hint Yarımadası'nda yer alır. Yüzölçümü bakımından dünyada yedinci sıradadır.

İklimi ve Bitki Örtüsü

Ülkenin genelinde muson iklimi görülür. Kuzeyinde karasal, Kuzeybatısında çöl iklimi görülür.

Nüfusu

1 milyarı aşkın nüfusuyla dünyanın en kalabalık 2. ülkedir. Ülkede çeşitli dil, din, ırklar bulunması çoğu kez sorunlara neden olur. Bu kozmopolit yapı ulusal birlik anlayışını zorlaştırmıştır.

Ekonomisi

Tarım

Hindistan'da tarımın insan yaşamındaki önemi

Tarım halkın temel geçim kayanağıdır.

Geçim Tipi Tarım: (Ekstansif)

İnsanların kendilerine yetecek kadar yaptıkları insan ve hayvan gücüne dayalı tarımdır.

Örnek:

Düşük verim ile buğday üretimi

Ticari Tarım: (Entansif)

1960'lı yıllardan itibaren verimi arttırmak için Yeşil Devrim denen tarım çalışmaları yapıldı.

Örnek:

Buğdayda %900 gibi yüksek artışlar sağlandı.

Hayvancılık

Büyükbaş hayvan sayısının en fazla olduğu ülkedir. Büyükbaş hayvanların kutsal kabul edilmesinden dolayı tüketim amacıyla küçükbaş hayvancılık yapılmaktadır.

TİCARİ TARIMIN MERKEZİ HOLLANDA

Coğrafi Konumu

Avrupa kıtasının batısında yer alır. Kuzeyinde ve batısında kuzey denizi, doğusunda Almanya, güneyinde Belçika yer alır.

Yüzey Şekilleri

Ortalama yükseltisi 100 m dir. Limburg ve Vaalserberg tepeleri ülkenin en yüksek noktalarıdır.

Polder:

Deniz seviyesinden alçak olan kıyıları su baskınlarından korumak adına oluşturulmuş yerlerdir. Sığ denizler taş ve toprakla doldurulur.

İklim

Ilıman okyanusal iklim etkilidir.

Bitki Örtüsü

Genellikle çayırlardan oluşur. Ormanlar az yer kaplar.

Nüfus

Avrupanın en yoğun nüfuslu ülkesidir.

Tarım

Hollanda'da Tarımın Özellikleri

Makineleşmiş modern tarım yapılır. Verim çok yüksektir.

BÖLGESEL VE KÜRESEL ÖLÇEKTEKİ ÖRGÜTLER

KÜRESEL ÖRGÜTLER

1) Siyasi Örgütler

Birleşmiş Milletler

→ Genel Kurul'un Görevleri

- Barış ve güvenliği sağlayacak görüşmeler yapmak
- Silahsızlanma ve silah denetimi sağlamak

→ Güvenlik Konseyi'nin Görevleri

- Güvenlik ve barışı korumakla yükümlü en güçlü organdır.
- BM'de alınan kararları veto hakkına sahip 5 daimi üyesi bulunur. Bunlar; İngiltere, Fransa, Rusya, Çin ve ABD'dir.

Ekonomik ve Sosyal Konseyin Görevleri

- Uluslararası ekonomik ve sosyal konuların görüşüldüğü birimdir.
- Sivil toplum kuruluşları BM çalışmalarına katılmak için bu konseyden statü alır.

Uluslararası Adalet Divanı

- Birleşmiş Miletler'in yargı organıdır.
- 15 yargıçtan oluşan bir divana sahiptir.
- Divan'da bir devletten iki yargıç bulunamaz.
- Hollanda'da Lahey kenti merkezdir.

2. Askeri Örgütler

NATO (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)

- 3 Nisan 1949'da Washington Antlaşması ile kuruldu.
- Kollektif bir savunma örgütüdür.
- Türkiye ve Yunanistan 1952 yılında eş zamanlı NATO'ya kabul edildi.

3. Ekonomik Örgütler

OPEC (Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü)

- 1960 Eylül'ünde kuruldu.
- Dünya petrol rezervlerinin 2/3'sine, doğal gaz rezervlerinin 1/3'ine sahiptirler.
- Petrol fiyatlarının ve üretim miktarlarının belirlenmesinde etkin bir role sahiptir.

IMF (Uluslararası Para Fonu)

- 1944 yılında ABD'de kuruldu.

IMF'nin amaçları

- Ödeme sıkıntısı çeken ülkelere para yardımı yapmak
- Dünya ticaretinin dengeli biçimde sürmesini sağlamak
- Devalüasyonlara engel olmak

4. Çevre Örgütleri

Greenpeace (Yeşil Barış)

- İklim değişikliği ile mücadele etmek
- Fosil yakıt tüketimini azaltmak
- yenilenebilir enerjileri teşvik etmek
- Ticari balina ve fok avcılığını önlemek

BÖLGESEL ÖRGÜTLER

Avrupa Birliği

Türkiye ile AB ilişkileri 1959'da başladı. Tam üyelik müzakereleri ise 2005 yılını buldu. Hâlâ ülkemiz örgüte üye değildir.

Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (KEİ)

Türkiye KEİ'nin kurucu üyesidir. Amaç bölge ülkelerin ekonomik ilişkilerini güçlendirmektir.

NAFTA (Kuzey Amerika Serbest Ticaret İş Birliği)

Kanada, ABD, Meksika arasında imzalanan ticaret antlaşmasıdır.

AGİT (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı)

Amacı AB'nin güvenliğinin sağlanması ve üye ülkeler arasında bu amaca yönelik işbirliği yapılmasıdır.

DOĞAL KAYNAKLARIN KEŞFİ, KULLANIMI VE İNSAN FAALİYETLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Geçmişten Günümüze Doğal Kaynaklar:

Paleolitik Çağ
(Kabataş Çağı)

Keşif ve İcadlar

Kesici aletler, taşlar (obsidyen, çakmak taşı gibi) icat edilmiştir.

Ekonomik Faaliyetler

Avcılık, toplayıcılık ve taş işçiliği

Önemli Doğal Kaynaklar

Avlanmak ve korunmak için gerekli aletler yapılmış bundan dolayı kesici taşlar önem kazanmıştır.

Mezolitik – Neolitik Çağ
(Yontma taş – Yeni taş çağı)

Keşif ve İcadlar

Bazı bitkiler yetiştirilmiş ve hayvanlar evcilleştirilmiştir.

Ekonomik Faaliyetler

Tarım, hayvancılık, seramik yapımı

Önemli Doğal Kaynaklar

Tarım için → verimli topraklar ve su
Hayvancılık için → meralar
Seramik yapımı için → killi toprak

Kalkolitik Çağ
(Maden Çağı)

Keşif ve İcadlar

Bakır, demir gibi madenler ve saban

Ekonomik Faaliyetler

Madencilik ve sabanın icadıyla tarımın gelişmesi

Önemli Doğal Kaynaklar

Madenler, madenleri işlemek için su, madenlerin ergitilmesi için ormanlar

Sanayi Çağı

Keşif ve İcadlar

Buhar makinası, pulluk, dinamo, patlamalı motor, içten yanmalı motor

Ekonomik Faaliyetler

Sanayi, turizm, tarımda ilerlemeler

Önemli Doğal Kaynaklar

Buhar makinasının icadı ile → kömür ve demir
Pulluk ve traktörün icadı ile → çayır, otlak ve ormanlar
Dinamonun icadı ile → akarsular
Dizel motorları ve gaz tribünleri ile → doğalgaz ve petrol
Turizmin gelişmesi ile → doğal ve tarihi güzellikler önem kazandı

Geçmişten Günümüze Doğal Kaynaklar

1. Taşlar:

Taşlar insanların doğadan yararlandığı ilk kaynaklar arasındadır. Önceleri avlanmak ve korunmak amacıyla kullanılmış, sonradan ise yapı malzemesi, çevre düzenlemesi, süs eşyası gibi amaçlar için kullanılmıştır.

Taştan Balta

2. Metalik Madenler:

Kalkolitik çağda ısıdan yararlanarak madenler işleyen insanlar metal sanayinin temelini atmıştır.

Kılıç

3. Topraklar:

Tarıma geçilmesi ile önemi artmış ve günümüzde hâlâ önemini korumaktadır.

Toprak Kaplar

4. Ormanlar:

Geçmişten günümüze ısınmak, yemek pişirmek, kil fırınları için yakacak olma, kütükleri suda yüzdürerek yolculuk yapma, gemi yapımı, mobilya yapımı, kâğıt üretimi, demir yolları gibi pek çok alanda kullanılmıştır.

5. Su ve Rüzgar:

Su insanın varlığından itibaren muhtaç olduğu bir kaynaktır. Sulama, içme suyu, ulaşım, balıkçılık, elektrik üretimi vb. Bir dönem yelkenli gemiler için vazgeçilmez olan rüzgâr ise günümüzde petrol ve doğalgaz karşısında önemini yitirmiştir. Günümüzde yenilenebilen ve temiz bir enerji kaynağı olan rüzgârdan yerel olarak elektrik üretilmektedir.

Yel Değirmeni

Hidroelektrik Barajı

6. Kömür:

Evlerin ısıtılmasında, madenlerin ergitilmesinde, buhar makinasının işletilmesinde, demiryolu ulaşımında kullanılmıştır.

7. Petrol:

Günümüzde elektrik üretimi, ulaşım, termik santrallerde kullanım, petro-kimya endüstrisi gibi alanlarda kullanılan en önemli fosil yakıttır.

Petrol çıkarım tesisi

Keşif ve İcadlar	Önemi Artan Unsurlar
Buhar makinesi	Kömür
Dinamo	Hidroelektrik
Bitkilerin kültür altına alınması	Tarım toprağı
Hayvanların evcilleştirilmesi	Otlak ve mera
Gemi yapımı	Kömür, Orman

DOĞAL KAYNAKLARIN KULLANIMI

Etkili Olan Unsurlar

1. Doğal Kaynağın Potansiyeli:
2. Kullanılan Yöntem ve Teknolojiler:
3. İnsanların İhtiyaçları:

Doğal Kaynak Potansiyeli

- Verim
- Rezerv

Kullanılan Yöntem ve Teknoloji

- Tarım yöntemleri
- Teknolojik araç – gereç

İnsanların İhtiyaçları

- İnsanların ihtiyaçlarının artması, doğal kaynakların kullanımını artırır.

Sürdürülebilir Kullanım:

Doğal kaynakların tükenmeden gelecek nesillere aktarılabilmesi için akıllıca kullanımıdır. Çevreye verilecek zararın en aza indirilmesi ve doğal kaynağın etkin kullanımı amaçlanır.

Notlar

Örnek

Önceleri madenlerin işlenmesi zor ve işlenen madenin istenen düzeyde kullanılması mümkün değildi.

Aşağıdaki gelişmelerden hangisi madenlerin işlenmesini ve yaygın olarak kullanılmasını kolaylaştırmıştır?

A) Sabanın icadı

B) Tunç'un işlenmesi

C) Yüksek ısılı fırınların icat edilmesi

D) Dinamonun keşfi

E) Gemilerin yapılması

Yüksek ısılı fırınların icat edilmesi ile madenler kolaylıkla işlenmiştir.

Doğal Kaynakların Yanlış Kullanımına Örnekler

Missisippi Nehri: (ABD)

Missisippi Nehri neden olduğu sel ve taşkınları önlemek adına baraj, set ve pompa istasyonları kuruldu. Ancak nehir çevresine zarar vermeye devam etmiştir.

Arkansas Nehri: (ABD)

Arkanses nehrinin neden olduğu sel ve taşkınları önlemek için nehrin çevresine kuru dönemde futbol, beyzbol tesisi olarak kullanılacak, taşkın döneminde ise suların birikebileceği göl yatakları oluşturuldu. Bu sistem mükemmel bir şekilde işledi ve örnek teşkil etti.

Aswan (Asuan) Barajı: Mısır

Nil nehri üzerine kurulan Aswan barajı Nil deltasına ulaşan alüvyon miktarını azaltmış, tarımsal üretim azalmış ve Akdenize giden plankton miktarı azaldığı için sardalya balığı üretimi azalmıştır.

Üç Boğaz Barajı: (Çin)

Yangçe nehrinin neden olduğu sel ve taşkınları kontrol etmek için yapılmış fakat birçok yerleşim yeri sular altında kalmış ve bir dizi soruna neden olmuştur.

Kobe Şehri "Dağdan Denize" Projesi (Japonya)

Japonya'nın yerleşim alanlarının darlığı nedeniyle denizden toprak kazanılmıştır. Fakat balıkların yaşam alanları sınırlandırılmış ve bataklıkların ekolojik dengesi bozulmuştur.

Örnek

I. Tarım arazilerinin inşaata açılması

II. Fabrikaların şehir içinde kalması

III. Organize sanayi bölgeleri kurulması

Yukarıda verilen unsurlardan hangileri yanlış arazi kullanımı sonucunda ortaya çıkan olumsuzluklara örnektir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I ve III

Yanlış arazi kullanımı sonucu tarım alanı olarak kullanılması gereken araziler farklı amaçlarla kullanılır. Sanayi tesisleri şehirlerin içinde kalır.

Örnek

Soruları aşağıda verilen parçaya göre cevaplayınız.

Amerika Birleşik Devletleri'nin Oklahoma eyaletindeki Tulsa şehrinden geçen Arkansas Nehri havzasında, 1984 yılındaki sel ve taşkınlar sonucunda yol ve köprüler yıkılmış ve şehrin alt yapısı kullanılamaz hâle gelmiştir. Bu felaketin ardından taşkın ovası boyunca bir dizi yapay göl yatağı oluşturulmasına karar verilmiş, bu yataklar sel ya da taşkın olduğunda suların birikmesi için kuru bırakılmış, diğer zamanlarda ise beyzbol sahası ya da tenis kortu olarak değerlendirilmiştir. Göl yatakları bir ağ hâlinde, kurak dönemlerde koşu parkuru olarak kullanılan yollarla birbirine bağlanmış, böylece suyun bir gölden diğerine akışı sağlanmıştır. Ayrıca taşkın ovasında yapılacak inşaat çalışmaları da sıkı bir denetim altına alınmıştır. Başarılı bir şekilde işleyen bu sistem ulusal bir model olmuştur.

Bu parçaya göre, nehir boyunca yapay göl yataklarının oluşturulmasının <u>temel amacı</u> aşağıdakilerden hangisidir?

A) Suların yükseldiği dönemlerde çevreye zarar vermesini engellemek
B) Nehir seviyesinin yükselmesini önlemek
C) Nehir yatağında düzensiz yapılaşmayı engellemek
D) Nehir sularını depolamak
E) Afetleri önleme konusunda bir model geliştirmek

Arkansas nehir projesinin amacı suların yükseldiği dönemde verdiği zararı azaltmaktır.

Örnek

Bu parçada akarsu ile aşağıdakilerden hangisi arasındaki ilişkiye <u>değinilmemiştir</u>?

A) Çevre koruma
B) İnsan etkinlikleri
C) Arazi kullanımı
D) Sulama sistemleri
E) Yol açtığı sorunlar

(2010 - LYS - 3)

Parçada akarsudan yapılan sulamaya değinilmemiştir.

DOĞAL KAYNAKLARIN DEĞERİ VE KULLANILMASININ DEĞİŞİMİ

Yağmur Ormanlarının Tahribinin	
Nedenleri	**Sonuçları**
Kerestecilik	Kuraklık - Erozyon artar
Enerji için Baraj Yapımı	Tarımsal verimsizlik
Turizm Amaçlı Kullanım	Canlıların yok olması
Karayolu-Demiryolu İnşaatı	Küresel ısınma
Çayır - Mera ve Tarım alanı açma	Sel ve Taşkın artışı
Madencilik	Yerel Halk ve Kültürlerin zarar görmesi

Örnek

Orta Çağ başlarından günümüze kadar kullanılan doğal kaynaklardan biri de kömürdür.

Kömür bu dönemler içerisinde,

I. Evlerin ısıtılması

II. Ulaşım

III. Sanayi

gibi alanlardan hangilerinde kullanılmıştır?

A) Yalnız I B) Yalnız III C) I ve II

D) I ve III E) I, II ve III

Kömür yıllar boyu her üçünde de kullanılmıştır.

DOĞAL KAYNAKLARIN KULLANIMININ FARKLI OLMASININ ÇEVRESEL ETKİLERİ

Aral Gölü'nün Sularının Çekilmesinde Etkili Olan Faktörler

- ☆ Gölü besleyen Amuderya ve Siriderya akarsularının üzerine kurulan barajlar
- ☆ Yanlış sulama
- ☆ Aşırı su kullanımı

Aral Gölü'nün Sularının Çekilmesinin Çevresel Etkileri

- ☆ Sulu tarım yapılan bölgelerde aşırı kimyasal ilaç kullanılmış.
- ☆ Sular zehirlenmiş.
- ☆ Göldeki su seviyesi düşünce içindeki kimyasallar çökelmiş ve ortaya zehirli bir çöl çıkmıştır.
- ☆ Astım, bronşit, kanser gibi hastalıklar artmış.
- ☆ Verimli tarım alanları yok olmuş.
- ☆ İklim daha da karasallaşmıştır.
- ☆ Bölge dışına göçler başlamıştır.

1. Taş Ocaklarının Çevreye Etkileri

Olumlu Etkileri

- ✦ İnşaat
- ✦ Yol yapımı
- ✦ Sanayi
- ✦ Çimento
- ✦ Beton

Olumsuz Etkileri

- ✦ Çevreye yayılan tozlar
- ✦ Çevreye yayılan atık maddeler
- ✦ Dinamit patlatma
- ✦ Yamaç eğimlerinin bozulması

2. Yeraltı Suyunun Kullanılması ve Çevreye Etkileri

- Yeraltı suyu tablası azalır.
- Kıyı kesimde tatlı su ile tuzlu su yer değiştirir.
- Aşırı kullanım sonucu yeraltı mağaraları boşalır ve çöker, obruklar oluşur.
- Toprak tuzlanması artar ve çoraklaşır.

3. Ormanların Kullanılması ve Çevreye Etkileri

Erozyon artar.
Canlı türleri yok olur.
Küresel ısınma ve iklim değişikliklerine neden olur.
Kuraklık artar.
Sel ve taşkınlar artar.
Yerel halk ekonomik, sosyal yönden zarara uğrar.

ARAZİ KULLANIMININ ÇEVRESEL ETKİLERİ:

Arazi Planlamasında Dikkat Edilecek Hususlar:

- Arazinin mevcut topografya, bitki, yerleşme, nüfus gibi özelliklerini gösteren ve gelecekteki durumuna yönelik haritalar çıkarılmalı.
- Riskler değerlendirilmeli
- Alternatif projeler geliştirilmeli
- Bölge halkının gereksinimleri dikkate alınmalı
- Doğaya olumsuz etkileri minimuma indirilmeli

Yanlış Arazi Kullanımının Sonuçları:

- Tarım dışı faaliyette kullanılması gereken arazilerin tarımda kullanılması erozyonun boyutlarını arttırır.
- Tarım dışı toprakların sanayide kullanılması toprak kirliliğini arttırır.
- Hâkim rüzgâr yönü dikkate alınmadan Konya'ya yapılan organize sanayi bölgeleri nedeniyle özellikle kış aylarında rüzgâr, sanayinin is ve dumanını şehre getirmektedir. Böylece ciddi hava kirliliğine neden olur.
- Antalya'nın Gazipaşa ilçesindeki havaalanı çevresindeki yüksek dağlar düşünülmeden yapıldığı için uçuş güvenliğini tehlikeye sokmuş ve uçuş okuluna çevrilmesi düşünülmektedir. Bu da kaynakların heba olmasına yol açmıştır.

Örnek

Gün geçtikçe kullanılabilir arazi azalmaktadır. Bunun sonucunda arazi kullanımında planlama yapılması gerekmektedir.

Aşağıdakilerden hangisi bir bölgede arazi planlaması yapılırken göz önünde tutulması gereken özelliklerden biri değildir?

A) Mevcut durum tespit edilmeli

B) Hedef tespit edilmeli

C) Risk faktörü tespit edilmeli

D) Ekonomik olarak en ucuz maliyet belirlenmeli

E) Halkın gereksinimleri dikkate alınmalı

En ucuz maliyet her zaman en faydalı sonucu vermeyebilir.

Örnek

Aşağıda katı atıkların birikitirilmesi sürecinde uygulanan bazı yöntemler verilmiştir.

I. Gelişi güzel atılan çöpler

II. Yerleşim alanlarına yakın depolama alanları

III. Geri dönüşüm tesisleri

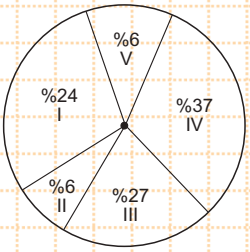
Bu yöntemlerden hangilerinin çevreye duyarlı olduğunu söylemek mümkündür?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I ve III

Geri dönüşüm tesisleri çevreye duyarlıdır. Ekonomiye katkı sağlar ve çevre kirliliğini minimuma indirir.

ENERJİ KAYNAKLARI

I. Doğal gaz

II. Nükleer

III. Kömür

IV. Petrol

V. Hidroelektrik

1. Nükleer Enerji Kullanım Alanları

Yeryüzündeki artan enerji ihtiyacını karşılamak, ticari ve askerî amaçlarla kullanmak.

Nükleer Enerji Santrallerinin Bulunduğu Ülkeler

ABD'de 104, İngiltere'de 19, Ukrayna'da 15, Rusya'da 31, japonya'da 55, Almanya'da 17, Fransa'da 59, Çin'de 11, Kanada'da 18 tane ve diğer birçok ülkede de bulunur.

not

Fosil yakıtların rezerv ömrü giderek azalmaktadır. Yapılan hesaplamalara göre;

Petrol ⇒ 50 yıl

Doğalgaz ⇒ 70 yıl

Kömür ⇒ 250 yıl

sonra tükenecektir.

Alternatif Enerji Kaynakları

a) Güneş Enerjisi

Önceleri suların ısıtılmasında kullanılırken, gelişen teknolojilerle güneş panelleri ve fotovoltaik pillerle giderek düşen maliyetlerle elektrik enerjisi kaynağı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Son yıllarda otomobillerin çalıştırılmasında da kullanılmaktadır.

Güneş Paneli

b) Biyoenerji

Biyokütle enerji kaynakları

- ☆ Odun
- ☆ Yağlı tohum bitkileri
- ☆ Karbonhidratlı bitkiler
- ☆ Şehirsel, endüstriyel atıklar
- ☆ Protein bitkileri
- ☆ Hayvansal atıklar

c) Biyogaz

Atıklardan; ısınma, ısıtma, kimyasal madde üretimi, otomobillerde yakıt, enerji üretimi, organik gübre üretiminde yararlanılmaktadır.

d) Hidrojen Enerjisi:

Motor yakıtlarında, sanayide, elektrik üretiminde, konutların ısıtılmasında kullanılan tükenmeyen bir enerji kaynağıdır.

e) Rüzgar Enerjisi:

Önceleri yelkenli gemilerin hareket ettirilmesi, yel değirmenlerinin hareket ettirilmesi gibi amaçlarla kullanılırdı. Günümüzde elektrik enerjisi üretiminde de kullanılır.

Rüzgar türbünleri

f) Jeotermal:

Yerkabuğunun derinliklerindeki ısının oluşturduğu enerjidir. Konutların ısıtılmasında, endüstride, seracılıkta, elektrik üretiminde, kaplıcalarda kullanılır.

g) Dalga ve Gel - git:

Dalga

Dalgaların kabarma ve çekilmesinden kaynaklanan güçten elektrik üretmektir.

Gel-git

Okyanus kıyılarında gel-git olan yerlere kurulan türbünlerden elektrik üretilmesidir.

h) Hidroelektrik Enerji:

Yerşekilleri, eğim, engebe, yağış, buharlaşma, debi, çevresel durumlar dikkate alınarak akarsular üzerinde kurulan barajlar ile elektrik üretilmesidir.

Avantajları

Yenilenebilen, temiz, çevreci bir enerji kaynağıdır.

Dezavantajları

İnsanların yerleşim yerlerini terk etmeleri, flora ve faunanın olumsuz etkilenmesi, elektrik depo edilemeyişi, tarihi yapıların sular altında kalma riski.

Örnek

Sudan ilk defa Orta Çağ'da enerji elde edilmeye başlanmıştır.

Enerji üretiminde;

I. Akarsuyun boyu

II. Suyun akış hızı

III. Akarsuyun debisi

gibi faktörlerden hangilerinin daha <u>ön planda olduğunu</u> söylemek mümkündür?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) II ve III

Akış hızı ve debisi çok olan akarsulardan elektrik üretimi fazladır.

DOĞAL KAYNAKLARIN KULLANIMI İLE ORTAYA ÇIKAN SORUNLAR

→ Termik Santrallerin Çevreye Etkileri

- ☆ Atık sular toprağa, yeraltı sularına, denize boşalır. Pek çok canlı yok olur.
- ☆ Termik santrallerde linyitin yanmasıyla ortaya çıkan zehirli gazlar tüm canlıları tehtit eder.
- ☆ Baca gazları tarım alanlarına ve ormanlara zarar verir.

→ Petrol ve Çevre

Petrol termik santrallerde kullanılır ve atık maddeler çevreyi kirletir.

→ Nükleer Santrallerin Çevresel Etkileri

Nükleer santraller çevreye karbon dioksit yaymaz. Ancak reaktörden çıkan radyoaktif atık çevreye zarar vermeden tasfiye edilmelidir. Nükleer sızıntı riskine karşı önlem alınmalıdır.

→ Hidroelektrik Santrallerin Sebep Olduğu Çevresel Sorunlar

Baraj yapımı sırasında doğal, tarihi, kültürel varlıklar zarar görebilir. Yerleşim yerleri sular altında kalabilir.

TEKNOLOJİNİN ÇEVRESEL ETKİLERİ

1. Su Kirlenmesi

Sebepleri:

- ☆ Deniz taşıtlarından çıkan yanmış yağlar
- ☆ İlaç ve kâğıt fabrikalarından çıkan kimyasallar
- ☆ Tarım ilaçları ve gübreler
- ☆ Sulara kanalizasyon karışması

2. Toprak Kirlenmesi:

Sebepleri

- ☆ Hızlı nüfus artışı
- ☆ Sanayileşme, kentleşme, tarımsal ilaçlar
- ☆ Yanlış arazi kullanımı
- ☆ Nükleer atıklar, savaşlar
- ☆ Deterjanlar

3. Hava Kirlenmesi

Sebepleri:

- ☆ Taşıt egzosları
- ☆ Sanayi atıkları
- ☆ Fosil yakıtların yanması
- ☆ Sanayi tesisleri için yanlış yer seçimi

Londra Tipi Hava Kirlenmesi

Endüstri kuruluşları ve binaların ısıtılmasında kullanılan fosil yakıtların yanması sonucu ortaya çıkan gazların neden olduğu, dumanın sisle karışmasıyla oluşan kirliliktir. Kış aylarında etkisi artar.

Los Angeles Tipi Hava Kirliliği

Egzoz gazlarının güneş ışınlarının etkisiyle karbon dioksite dönüşmesidir. Yoğun araç trafiği olan şehirlerde ortaya çıkar.

Örnek

Bölgesel, meteorolojik ve coğrafi etmenlerin hava kirliliği üzerinde büyük etkisi olmaktadır. Genel olarak iki tip hava kirliliği vardır. Los Angeles tipi hava kirliliği, yüksek basınç alanlarında, sıcak havada ve öğle saatlerinde, özellikle araç yoğunluğunun çok fazla olduğu kentlerde, atmosferdeki egsoz gazlarının miktarının artması ve bu gazların güneş ışınlarının etkisiyle canlılar için zararlı gazlara dönüşerek okyanus, deniz ya da göllerden gelen sisle karışması ve kentin üzerinde birikmesi sonucu meydana gelmektedir. Londra tipi hava kirliliği ise fosil yakıtların yanması sonucu ortaya çıkan dumanın ve endüstri kuruluşlarından kaynaklanan baca gazlarının sisle karışmasıyla oluşur. Daha çok soğuk ve nemli havada, sabah saatlerinde görülür.

Buna göre, aşağıdaki kentlerin hangisinde bu iki tip hava kirliliğinin de yoğun olarak görülmesi beklenir?

A) İskenderun B) İzmit C) İzmir

D) Samsun E) Mersin

(2010- LYS-4)

İzmit'te her iki hava kirliliği de görülür. Hem sanayi fazla hem de trafik yoğundur.

4. Radyoaktif Kirlenme

Radyasyon Kaynağı

Bilgisayar, cep telefonu, radyo, televizyon, röntgen, tomografi gibi aletlerden, nükleer santral sızıntılarından oluşan kirliliktir.

Radyasyonun Etkileri

- ☆ Canlıların genetik özelliklerinde bozulmalar olur.
- ☆ Büyüme çağındaki çocuklar üzerinde ve göz gibi hassas organlar üzerinde fazla etkilidir.
- ☆ Toprağa ve suya karışır, tarım ürünlerini etkiler.

5. Besin Kirlenmesi

Sebepleri:

- ☆ Elle yapılan paketleme
- ☆ Üretim sırasında hijyene dikkat edilmemesi
- ☆ Tarımsal ilaç kalıntıları
- ☆ Sulardaki zararlı malzemelerin balıkların bünyesine geçmesi ve insanların o balıklarla beslenmesi
- ☆ Hayvancılıkta kullanılan antibiyotikler

6. Ses Kirliliği

Sebepleri:

Özellikle nüfusun kalabalık olduğu büyükşehirlerde görülür.

Etkileri

30 - 90 desibel ses aralığı

- Uykusuzluk
- Öfke
- Zihinsel Yorgunluk
- Solunum Hızlanması
- Bağ ağrılarına neden olur.

90 – 180 desibel ses aralığı

- Sinirsel – Ruhsal bozukluk
- İşitme ve Denge Kayıpları
- İç kulak ve beyin hasarları
- 180 desibel üzeri sesler kulak zarını patlatabilir.

7. Elektromanyetik Kirlilik

Sebepleri:

- Cep telefonları, telsiz telefonlar ve baz istasyonları
- Çanak antenler, televizyon, bilgisayar

Etkileri

- Uykusuzluk, sinirlilik, baş ağrısı, görme problemleri
- Hücrelerde kimyasal değişim

ÇEVRE KORUMA UYGULAMALARI

Kyoto Protokolü

Bu protokol, sera etkisi yaratan gazların salınımlarını (emisyon) azaltmak üzere sanayileşmiş ülkeler için çeşitli hedefler belirleyen uluslararası bir antlaşmadır.

Kyoto Protokolü'nde Alınan Kararlar

- Güneş enerjisinin önünü açmak
- Fazla yakıt tüketen ve fazla karbon üretenden alınan vergiyi artırmak
- Atmosfere salınan sera gazı miktarını %5'e çekmek
- Endüstri, motorlu taşıtlar ve ısıtma konularında sera gazlarını azaltmak
- Daha az enerji ile ısınma, daha az enerji tüketen araçları tercih etme, teknolojik sistemlerin endüstride yaygınlaşmasını sağlama, ulaşımda, çöp depolamada çevreciliği temel ilke almak
- Alternatif enerji kaynaklarını kullanmak
- Çimento, demir - çelik ve kireç fabrikaları gibi yüksek enerji tüketen işletmelerde atık işlemlerini düzenlemek.
- Termik santrallerde daha az karbon çıkaran sistemler ve teknolojileri devreye sokmak

KÜRESEL ÇEVRE SORUNLARI

Küresel Isınma Nedir?

Fosil yakıt tüketimi, otomobiller, sanayi tesislerinin neden olduğu kloroflorokarbon gazlarının atmosferde sera etkisine neden olması ile yeryüzüne gelen ısının tutulmasıdır.

Küresel ısınma ile oluşabilecek felaketler şunlardır:

- Buzulların erimesi ve su seviyesinin yükselmesi
- Kıyı kesimlerde toprak kaybı
- *Tatlı su ve tuzlu suyun karışması*
- *Mevsimlerin yaşandığı aylarda değişiklik olması*
- *Kimi hayvanların neslinin tükenmesi*

Küresel Isınma ve Türkiye

- Su kaynaklarında azalma
- Orman yangınlarında artış
- Tatlı su ve tuzlu suyun karışması
- Canlıların olumsuz etkilenmesi

not

Ülkemizde beklenen en önemli tehlike su sorunudur. Son yıllarda ülkemizdeki ağaç kuruma-larındaki hızlı artış ve böcek popülasyonundaki artışın sebebi kuraklıktır.

Örnek

Aşağıdaki gazete haberlerinden hangisi küresel ısınmanın sonuçlarıyla ilgili değildir?

A) Sibirya'nın batısında on bir bin yıldır donmuş hâlde bulunan ve Türkiye'den daha geniş alan kaplayan turbalıklar son yıllarda erimeye başladı.

B) Önümüzdeki yıllarda deniz seviyesinde görülmesi beklenen yükselme, birçok kıyı yer-leşimini olumsuz yönde etkileyecek. Örneğin, deniz seviyesinde meydana gelecek bir metrelik yükselme, Bangladeş'in %17'sinin sular altında kalmasına neden olacak.

C) Son yıllarda, Kuzey Yarım Küre'nin orta enlemlerindeki göl ve nehirlerin yıllık buzla kaplı kalma süreleri yaklaşık iki hafta kısaldı.

D) İzlanda'nın güneyinde yer alan bir buzulun altındaki volkan, uzun aradan sonra tekrar faaliyete geçti. Yoğun kül bulutundan dolayı görüş mesafesi azaldı ve çevredeki hava alanları kapatıldı. Oluşabilecek buzul erimesi ve çamur akıntısına önlem olarak çevre-deki yerleşim birimleri boşaltıldı.

E) Kuzey Kutbu'nda yaşayan kutup ayıları, deniz yüzeyindeki buz parçaları üzerinde dolaşarak fokları avlıyorlar. Ancak son yıllarda deniz yüzeyindeki buzların birbirinden uzaklaşması ve incelmesi, kutup ayılarını açlık tehlikesiyle karşı karşıya getiriyor.

(2010- LYS-4)

Volkan patlaması jeolojik bir olaydır. Küresel ısınmadan kaynaklanmaz.